

În ajunul celui de-al Doilea Razboi Mondial, un cuplu înstărit se instalează într-un satuc liniștit din Champagne. Domnul și doamna M. fac parte din înalta burghezie pariziană, dar par să aprecieze mai mult compania lui Annie, o adolescentă frumoasă și inocentă, decât atracțiile lumii bune din capitală. La rândul ei, Annie nu vrea decât să-și petreacă timpul cu doamna M., care îi încurajează pasiunea pentru pictură. Părinții fetei și Louis, colegul îndrăgostit fără speranță, asistă neputincioși la orbirea adolescentei atrase de traiul lipsit de griji al familiei M., fără să-și inchipuie nici o clipă ce pact îi unește, de fapt, pe cei trei. După război, întâmplările din trecut continuă să arunce umbre peste destinele ce păreau să se reaseze în mătă, iar mărturisirea adevărului dureros se dovedește singura ispășire posibilă.

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

HÉLÈNE GRÉMILLON

Confidentul

Traducere din franceză de
MARIANA PIROTEALĂ

HUMANITAS
fiction

Lui Julien

Redactor: Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Máxineanu
Corector: Patricia Rădulescu
DTP: Andreea Dobreci, Carmen Petrescu

Lucrare executată la Paper Print – Brăila

HÉLÈNE GRÉMILLON

LE CONFIDENT

Copyright © Plon 2010

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2014, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRÉMILLON, HÉLÈNE

Confidentul / Hélène Grémillon; trad.: Mariana Piroteală. –

București: Humanitas Fiction, 2014

ISBN 978-973-689-749-8

I. Piroteală, Mariana (trad.)

821.133.1-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Trecutul își îmbracă
platoșa de fier
și-și astupă urechile
cu vata vântului.
Niciodată nu-i vom putea smulge
vreun secret.

Presimțirea,
Federico García Lorca

Paris, 1975

Într-o zi am primit o scrisoare, o scrisoare lungă, nesemnată. Era un lucru nemaîntâlnit, căci nu primisem prea multe scrisori în viața mea. Întrucât cutia mea de scrisori se mulțumea să-mi dea de știre că marea este caldă și zăpada numai bună, nu o deschideam prea des. O dată pe săptămână, de două ori în săptămânile apăsătoare, când așteptam de la ele, așa cum așteptam și din partea telefonului, a călătoriilor cu metroul, a momentelor în care închideam ochii cât număram până la zece după care îi deschideam, să-mi dea viața peste cap.

După aceea a murit mama. Atunci am fost cu adevărat copleșită, căci nimic nu-ți poate da mai tare viața peste cap decât moartea mamei.

Nu mai citisem până atunci o scrisoare de condoleanțe. La moartea tatei, mama mă scutise de această lectură funebră. Îmi arătase doar scrisoarea prin care eram convocată să primesc medalia. Încă îmi amintesc nenorocita aia de ceremonie, împlinisem treisprezece ani cu trei zile înainte. Un tip înalt mi-a strâns mâna, mi-a zâmbit, dar a fost mai degrabă un rictus; avea o moacă strâmbă, iar când deschidea gura, era și mai rău.

— Este teribil de trist că moartea a curmat un asemenea act de curaj. Tatăl dumneavoastră, domnișoară, era un om curajos.

— Asta le-o spuneți tuturor orfanilor pe care îi face războiul vostru, nu? Crezi că sentimentul de mândrie poate abate atenția de la durere. E foarte drăguț din partea ta, dar las-o baltă, nu

sufăr. Și, în plus, tata nu era un om curajos. Nu-l ajutau în privința asta nici măcar tonele de alcool pe care le înghițea în fiecare zi. Hai să spunem că l-ai confundat cu altcineva și s-o lăsăm așa.

— Cu riscul de a te uimi, susțin în continuare, domnișoară Werner, că vorbesc tocmai despre sergentul Werner, tatăl dumitale. S-a oferit voluntar să deschidă calea, câmpul era minat, iar el știa asta. Ți place ori ba, tatăl dumitale s-a distins și trebuie să primești această medalie.

— Tata nu s-a „distins”, prăjină pocită ce ești, s-a sinucis și trebuie să-i spui și mamei. Nu vreau să fiu singura care știe, vreau să pot vorbi despre asta cu ea și cu Pierre. Sinuciderea unui tată nu poate rămâne un secret.

Inventez adesea discuții în care spun lucrurile verde în față, prea târziu, dar asta mă mai liniștește. De fapt, nu am participat la ceremonia asta de cinstire a memoriei soldaților care au căzut în războiul din Indochina și în realitate am mai spus o singură dată, altfel decât în mintea mea, că tata s-a sinucis, i-am spus mamei, în bucătărie, într-o zi de sâmbătă.

Sâmbăta era ziua de cartofi prăjiți și o ajutam pe mama să curețe cartofii. Înainte o ajuta tata. Lui îi plăcea să curețe, iar mie, să-l privesc. Nu era mai vorbăreț când curăța cartofi decât în alte momente, dar cel puțin scăpa niște sunete și tare bine mai era... Tu știi, Camille, că te iubesc. Suprapuneam mereu aceleași cuvinte peste fiecare tăietură de cuțit: tu știi, Camille, că te iubesc.

Dar în sâmbăta aceea, peste propriile mele tăieturi de cuțit am suprapus alte cuvinte: „Tata s-a sinucis, știi, mamă, că tata s-a sinucis, nu?” Friteuza căzuse, spărgând plăcile de gresie, iar uleiul se împrăștiase între picioarele înțepenite ale mamei. În zadar frecașem cu frenezie, picioarele ni se lipiseră vreme de mai multe zile, declanșându-ne în ureche scrâșnetul vorbelor mele: „Tata s-a sinucis, știi, mamă, că tata s-a sinucis, nu?” Ca

să n-o mai auzim, eu și Pierre vorbeam mai tare, poate și pentru a acoperi tăcerea mamei, care, după sâmbăta aceea, aproape că n-a mai vorbit deloc.

Astăzi, gresia din bucătărie este tot spartă și am meditat la asta săptămâna trecută, când am adus un cuplu să vizioneze casa mamei. De fiecare dată când vor privi această crăpătură de pe podea, cei doi interesați, dacă vor cumpăra, o să dea vina pe nepăsarea vechilor proprietari, iar gresia va fi prima etapă a renovării și se vor înhăma la sarcină cu trageri de inimă, și astfel cumplita mea dezvăluire va fi servit măcar la ceva. Trebuie neapărat să cumpere casa, ei sau alții, puțin îmi pasă, dar trebuie s-o cumpere cineva. Eu nu vreau să am de-a face cu ea, și nici Pierre, căci locul în care cea mai mică amintire trezește morții la viață nu e un loc pentru cei vii.

Când se întorsese de la ceremonia dedicată tatei, mama îmi arătase medalia. Îmi spusese că tipul care i-o dăduse avea moaca strâmbă și încercase să-l imite, căznindu-se să facă haz. După moartea tatei, doar atât știa să facă, să se căznească. Apoi îmi dăduse medalia, strângându-mi mâinile cu putere, spunându-mi că mi se cuvine, și începuse să plângă, lucru la care chiar că se pricepea de minune. Lacrimile ei îmi scâldaseră mâinile, dar eu mi le trăsesem cu brutalitate, căci mi-era peste puteri să simt durerea mamei în corp.

Când am deschis primele scrisori de condoleanțe, lacrimile care mi-au scâldat mâinile mi-au amintit de ale mamei, și le-am lăsat să lunece ca să văd unde se duseseră cele ale femeii pe care o iubisem atât de mult. Știam ce voiau să-mi spună scrisorile acestea, că mama fusese o femeie extraordinară, că pierderea unei ființe dragi este cumplită, că nimic nu este mai dureros decât doliul după aceasta etc. etc. Nu era nevoie să le citesc. Așa că în fiecare seară împărțeam plicurile în două teancuri: în dreapta cele care purtau numele expeditorului, în stânga cele anonime,

și mă mulțumeam să deschid teancul din stânga și să sar direct la partea cu semnătura, ca să văd cine îmi scrisese și cui ar trebui să-i mulțumesc. Până la urmă, nu am mulțumit prea multora, dar nimeni nu mi-a purtat pică. Moartea scuză toate abaterile de la regulile politeții.

Prima scrisoare pe care am primit-o de la Louis făcea parte din teancul din stânga. Plicul îmi atrăsese atenția de dinainte să-l deschid, era mult mai gros și mai greu decât celelalte. Nu respecta tiparul cuvintelor de condoleanțe.

Era o scrisoare scrisă de mână, cu mai multe pagini, nesemnată.

Annie a făcut mereu parte din viața mea, aveam doi ani când s-a născut, doi ani fără câteva zile. Locuiam în același sat, N., și mă încrucișam cu ea fără s-o caut dinadins, la școală, la plimbare, la slujbă.

Slujba, acel ceas de coșmar în care se petreceau mereu aceleași lucruri pe care trebuia să le îndur, vârat între tata și mama. Locurile pe care le ocupam la biserică erau semn al temperamentului nostru: mediu fratern pentru cei mai blânzi, părintesc pentru cei mai rebeli. În desfășurarea slujbei, adoptată fără consultare anterioară de către întregul sat, Annie făcea excepție, biata de ea, căci era fiică unică, și spun „biata de ea” deoarece se plângea neîncetat de asta. Părinții ei erau deja bătrâni când au adus-o pe lume, iar nașterea ei a fost pentru ei un asemenea miracol încât nu trecea o zi de la Dumnezeu să nu zică „noi trei” cu fiecare prilej, în vreme ce Annie regreta că nu auzea „noi patru”, „noi cinci”, „noi șase”... Cu fiecare slujbă constatarea că era singură în strană devenea tot mai greu de îndurat.

Cât despre mine, dacă astăzi consider că plictisul este pământul cel mai rodnic pentru imaginație, la vremea aceea știam în primul rând că pământul cel mai rodnic pentru plictis era slujba. Nu m-aș fi gândit niciodată că mi s-ar putea întâmpla ceva acolo. Asta până în duminica aceea.

Mi s-a făcut rău încă de la cântarea de început.

Totul îmi părea de-a-ndoaselea, altarul, orga, Christos pe cruce.

— Nu mai tot sufla așa, Louis, numai gura ta se aude!

Mustrarea mamei, la care se adăuga răul ce nu-mi dădea pace, a scos la iveală o frază ascunsă în mine, una pe care i-o șoptise tata într-o seară: „Părintele Fantin și-a dat ultima suflare“.

Tata era doctor și știa toate expresiile prin care anunțai moartea cuiva. Le întrebuința pe rând, șoptind la urechea mamei. Dar, ca toți copiii, și eu aveam darul de a surprinde tot ce-și șopteau adulții, și nu ratam nici una: „a da ortul popii“, „a-și da obștescul sfârșit“, „a-și da sufletul“, „a muri de moarte bună“ — asta îmi plăcea mult, îmi imaginaam că durea mai puțin.

Dacă trăgeam să mor?

În definitiv, nu știm niciodată cum e să mori înainte să murim de-adevăratelea. Și dacă urma ultima mea suflare? Îngrozit, mi-am ținut respirația și m-am întors spre statuia Sfântului Rocus, implorându-l; tămăduise leproși, așa că putea să mă salveze și pe mine.

Duminica următoare, nici nu se punea problema să mă mai duc la slujbă, căci de data asta moartea nu avea să mai dea greș, puteam să pun pariu. Dar, când m-am trezit în strana pe care o ocupam în fiecare săptămână cu familia mea, răul de care mă temeam nu și-a arătat chipul. Dimpotrivă, m-a cuprins o moleșeală plăcută și am tras în piept cu plăcere mirosul așa de aparte al bisericii de lemn, și totul era cum trebuie. Privirea mea își regăsise postamentul, se sprijinea pe Annie, căreia nu-i vedeam decât părul. Am înțeles pe dată: absența ei mă aruncase în ghearele acelei tulburări cumplite săptămâna trecută. Cu siguranță că era acasă, întinsă, cu o mânășă pe frunte ca să-i domolească spasmele, sau se pregătea să picteze, ferită astfel de mișcări prea

bruște. Annie suferea de niște crize violente de astm, pentru care o invidiam cu toții, căci o scuteau de lucruri neplăcute. Silueta ei, încă un pic scuturată de tuse, reda tuturor lucrurilor care mă înconjurau plenitudine și coerență. A început să cânte; nu era veselă din fire și totdeauna mă miram când o vedeam cum se înviiorează imediat ce începea să răsunе orga. Cântarea era la fel ca râsetul, puteam pune totul în ea, chiar și melancolia, dar eu încă nu știam asta.

Cei mai mulți se îndrăgostesc de un om când îl văd, dar pe mine dragostea m-a înhățat prin vicleșug. Annie nu era de față când aceasta și-a găsit sălaș în viața mea. Era anul în care împlineam doisprezece ani, Annie era cu doi ani mai mică decât mine, doi ani fără câteva zile.

Am început prin a o iubi ca un copil, adică în prezența altora. Nu-mi trecea prin minte ideea întâlnirii în doi, nu ajunsesem la vârsta vorbelor meșteșugite. Iubeam de dragul de a iubi, nu de a fi iubit. Simplul fapt că treceam prin fața lui Annie era de ajuns ca să-mi însenineze ziua. Îi furam fundițele ca să vină în fugă după mine, să mi le smulgă din mână cu bruschete, după care să se răsucescă pe călcâie, tot cu bruschete. Nu există un ton mai direct decât cel al unei fetițe jignite. Acele crâmpeie de țesătură pe care și le aranja neîndemânatică în păr mă duseseră prima oară cu gândul la păpușile de la prăvălie.

Mama ținea merceria din sat. După ore, mergeam amândoi acolo, eu să mă întâlnesc cu mama mea, Annie ca să se întâlnească cu mama ei, care își petrecea la prăvălie jumătate din viață, pe cealaltă petrecându-și-o cosând. Într-o zi când Annie a trecut pe sub raftul cu păpuși, m-a frapat asemanarea.

Pe lângă fundițe, mai avea și același ten teribil de alb și de fragil. Judecata mea fragedă s-a trezit la viață și mi-am dat seama că nu mai văzusem niciodată din pielea ei decât

puținul pe care mi-l oferiseră gâtul, fața, picioarele și mâinile. Exact ca păpușile de porțelan! Când străbăteam sala de așteptare a cabinetului tatei, uneori se întâmpla să fie și Annie acolo. Venea mereu singură la consultație și stătea așezată, cu trupul puținel în mijlocul scaunului negru. Când astmul îi schimonosea chipul, atunci le semăna cel mai mult, prin sulemeneala pe care i-o zugrăvea pe față un acces de tuse.

Întrucât asemănarea era reciprocă, și păpușile de porțelan mă duceau cu gândul la Annie, așa că le șterpeleam. Dar, odată aflat la adăpostul odăii mele, eram nemulțumit de părul lor prea buclat sau prea aspru, de ochii prea rotunzi, prea verzi, ele nu aveau niciodată genele lungi, pe care și le ridica mereu Annie cu degetul arătător când medita. Cum li se întâmplă tuturor, păpușile acestea nu erau menite să semene cu cineva, dar eu le purtam pică. Așa că mă duceam la iaz, le legam o piatră de picior și le priveam cum se scufundă fără prea mare greutate, gândindu-mă la următoarea pe care aveam să pun mâna, una care semăna mai mult cu Annie, speram eu.

Iazul era adânc, doar ici-colo ne puteam scălda fără să riscăm nimic.

În anul acela, eu și Annie eram centrul universului. În jurul nostru se petreceau o sumedenie de lucruri de care nici că-mi păsa. În Germania, Hitler devenea cancelarul Reich-ului, iar partidul nazist, partid unic. Brecht și Einstein fugeau în vreme ce se construia lagărul Dachau. Ce pretenție naivă de copil, să te crezi la adăpost de istorie!

Am citit scrisoarea absentă, cred că m-am întors și am recitat fraze întregi. De la moartea mamei, nu mai reușeam să mă concentrez la ceea ce citesc, și un manuscris pe care l-aș fi terminat într-o noapte acum îmi lua mai multe zile.

Trebuia să fie o greșeală, nu cunoșteam nici un Louis și nici o Annie. Am întors plicul: erau totuși numele și adresa mea. Trebuie să fi fost cineva cu același nume. Așa-numitul Louis își va da prea bine seama că s-a înșelat. Nu mi-am mai muncit mintea cu întrebări și am deschis și celelalte scrisori, care îmi transmiteau cu adevărat condoleanțe.

Ca orice portăreasă cumsecade, doamna Merleau nu se lăsase păcălită de puhoiul de scrisori, și mi-a strecurat un bilețel: în caz de nevoie, să nu șovăi, ea era aproape.

Aveam să-i duc dorul doamnei Merleau mai mult decât apartamentului. Poate că cel în care mă mutam era mai mare, dar portăreasa nu putea fi mai cumsecade. Nu mai aveam chef de această mutare. Nu mă trăgea inima să mă mai mișc, voiam să stau în patul meu, în această garsonieră de care cu numai o săptămână în urmă eram sătulă până peste cap. Nu știam unde aveam să găsesc energia necesară să-mi trambalez toată viața până acolo, dar nu mai aveam de ales, acum aveam nevoie de încă o cameră și, în orice caz, hârtiile erau semnate, pornise numărătoarea inversă, peste trei luni altcineva va sta aici în locul meu, iar eu voi sta acolo, în locul altcuiva, care la rândul său va

sta acolo în locul... și așa mai departe. Cel care se ocupa de mutarea mobilei îmi spusese la telefon că era un fapt dovedit: dacă urmam toate verigile acestui lanț, inevitabil aveam să dăm peste noi înșine. Am închis. De-aia nu mai puteam eu, că aveam să dau din nou peste mine, tot ce-mi doream era să dau din nou de mama. Mama s-ar fi bucurat să mă știe plecată de aici, ei nu-i plăcea acest apartament, nu venise aici decât o singură dată. Nu am înțeles niciodată care era motivul, dar așa exagera ea uneori.

Trebuia totuși s-o anunț pe doamna Merleau în legătură cu plecarea mea și să îi spun că îi mulțumesc pentru bilet.

— N-aveți pentru ce, atâta lucru puteam face și eu.

Nu se întâmplă nimic pe lumea asta fără să fi prins de veste portăreasa. Îi părea sincer rău și mi-a propus să intru câteva clipe dacă aveam chef să stau de vorbă. Nu aveam, dar am intrat, totuși, preț de câteva clipe. De obicei discutam mereu prin fereastră, nu intram niciodată în ghereta ei. Dacă n-aș fi știut deja că momentul era serios, această simplă invitație mi-ar fi fost de ajuns pentru a înțelege acest lucru. După ce trăsese perdeaua în urma noastră, stinsese televizorul, cerându-și scuze.

— Imediat ce deschid afurisita asta de fereastră, oamenii se zgâiesc la mine. Nu se pot abține. Nu cred că vor să-și bage nasul. Dar e neplăcut. Însă, dacă e televizorul pornit, abia dacă îmi aruncă o privire. Din fericire, imaginea e de ajuns ca să-i distragă. Nu aș fi suportat să-l aud toată ziua răcnindu-mi în urechi.

Mi-era rușine, iar ea și-a dat seama de asta.

— Iertați-mă, nu mă refeream la dumneavoastră. La dumneavoastră nu mă deranjează.

Pfui, nu făceam și eu parte din marea masă.

— La dumneavoastră e altfel. Dumneavoastră sunteți mioapă. Am amuțit.

— De unde știți?

— Știu pentru că privirea miopilor e aparte. Miopii te privesc cu mai multă stăruință. Asta pentru că ochii lor nu sunt distrași de nimic altceva.

Eram stupefiată. Mă simțeam ca o handicapată pe care o arată toată lumea cu degetul. Chiar așa de clar se vedea? Doamna Merleau a izbucnit în râs:

— Nu, vă tachinam doar. Dumneavoastră mi-ați spus. Aduceți-vă aminte, în ziua în care v-am povestit despre degetele mele, mi-ați spus că așa pățiți și dumneavoastră cu ochii. „În viață, depindem de capriciile corpului nostru“, așa ați spus. Mi s-a părut înspăimântătoare explicația dumneavoastră și, cum se întâmplă cu tot ceea ce mă înspăimântă, am reținut-o. Trebuie să-ți amintești întotdeauna ce și cui i-ai spus, altfel riști ca într-o bună zi să se întoarcă împotriva ta...

S-a aplecat spre mine ca să-mi ofere o cafea, dar în clipa aceea mâna i-a fost străbătută de un tremur violent și lichidul fierbinte s-a prelins pe umărul meu. Am suflat spre arsură ca s-o mai domolesc, dar mai ales ca să n-o privesc pe doamna Merleau, așa de stânjenită că eram martoră la slăbiciunea ei.

Înainte să fie portăreasă, doamna Merleau fusese locatară a acestui imobil. Sosise la foarte scurt timp după mine, la două-trei luni, cred. Muzica pianului ei se revărsa de la un etaj la celălalt, dar nu se plângea nimeni, elevii ei erau experimentați, iar lecțiile nu deveneau niciodată un supliciu. Dimpotrivă, acest concert permanent era mai degrabă plăcut. Dar, cu trecerea săptămânilor, pianul se auzea din ce în ce mai puțin; îmi spuneam că elevii ei se căsătoriseră, căci oamenii căsătoriți nu mai iau lecții. Apoi pianul nu s-a mai auzit deloc, iar într-o zi, doamna Merleau mi-a deschis fereastră gheretei. De vină era reumatismul articular acut. Medicii recunoșteau că era precocă, dar se mai întâmpla uneori, în special în cazul muzicienilor profesioniști: solicitare prea mult, articulațiile obosesc mai repede. Nu știau când anume, dar până la urmă avea să-și piardă controlul și mobilitatea degetelor, însă nu trebuia să se neliniștească, se putea folosi de mâini pentru treburile de zi cu zi, să mănânce, să se spele, să se coafeze, să-și facă menajul, dar nu pentru a-și face meseria, cel puțin nu cu toate subtilitățile de care era capabilă până atunci. În

câteva săptămâni, avea să-și piardă prețuita măiestrie pe care mâinile ei o căpătaseră în atâția ani.

Vestea aceasta o dărmase de-a dreptul. Cum avea să-și asigure traiul? Bani proveniți din lecții erau singurul ei venit, nu avea economii și pe nimeni pe care să poată conta. Nu avea decât să se descurce cum putea, căci nu avea nici rude, nici copii.

Când a auzit că portăreasa imobilului pleacă, deja de câteva săptămâni i se spunea întruna cam de peste tot că nu avea nici vârsta, nici competențele candidatului dorit. Atunci a decis să depună o cerere la proprietar, iar acesta a acceptat. Așa că s-a despărțit de pianul ei. Socotea că o pasiune care îți dă de furcă e prea chinuitoare și că trebuie să știi să renunți la ea ca să se poată naște alta. De ce nu astrologia? S-ar potrivi cu noua ei meserie de portăreasă, care presupune talente de cumătră la curent cu toate. Iar asta i-ar permite să-și depășească momentele de neîndemânare. Dacă ar fi știut că avea să verse cafeaua astăzi, nu mi-ar fi oferit-o. Mi-a zămbit.

— Nu poți pleca la serviciu cu puloverul în halul ăsta. Mergeți acasă să vă schimbați. Îl duc eu pe ăsta la curățătorie, astă-seară e gata. Îmi pare sincer rău.

— Nu vă faceți griji, merge și-așa.

— Insist.

N-am avut puterea să mă opun și m-am întors acasă. Nu avea de unde să știe că nu mai era nici un pulover curat în dulap, că de fapt nu mai era nimic în dulap, că toate hainele mele erau pe jos și că pășeam peste ele fără să-mi pese. „Ca tata”, repetam de îndată ce simțeam un petic de țesătură sub tălpi: „Strânge-le, strânge-le, te rog, mereu le strângeai pe cele ale tatei, strânge-le și pe ale mele!” Dar mama nu le strângea. Luașem o vestă care nu duhnea decât a fum de țigară; trebuia neapărat să mă las de fumat.

Doamna Merleau îmi făcuse cu mâna de la fereastră. Pe când priveam perdeaua fluturând, îmi spusese că ultimul supraviețuitor al unei familii nu face niciodată obiectul scrisorilor

de condoleanțe. În toată zăpăceala, uitasem complet să-i spun că mă mut, dar cel puțin nu vorbiserăm despre mama. Din fericire, asemenea mie, nici doamna Merleau nu părea să zburde cu mai multă grație pe tărâmul lamentațiilor.

Seara, la întoarcere, mă mirasem că nu găsisem scrisori în cutia poștală; deja se terminase cu condoleanțele. Slabă agoniseală, dragă mamă. Când am descuiat ușa apartamentului, simțurile mi-au fost copleșite de un miros de curat. Totul era dereticat, vasele, pe care nu avusesem curajul să le mai spăl de câteva zile, erau curate, rufăria, spălată și călcată, lenjeria de pat, schimbată. Pe ușa camerei de zi pălpăia o lumină. Era poate năluca albă a mamei, îmi surâdea de îndată ce intram în cameră.

Televizorul era pornit, dar cu sonorul oprit. Doamna Merleau. Puloverul meu era agățat la vedere de mânerul dulapului. Îmi lăsase corespondența pe masă. M-a invadat un amestec de dezamăgire și recunoștință, și fără îndoială m-ar fi podidit lacrimile dacă atenția nu mi-ar fi fost reținută de o scrisoare, mai mare, mai groasă decât celelalte. Am deschis-o; exact ce credeam. Era el din nou. Relua povestea de unde o lăsase.

Annie și cu mine mergeam la aceeași școală. Clădirea noastră avea un singur corp, dar, în spatele acestei aparente îngăduințe, onoarea era teafără și nevătămată, iar împărțirea regulamentară era respectată cu strictețe. Etajul de jos era cel al fetelor, cel de sus al băieților. Rezultatul acestei neprihănite stări de fapt era că puteau să treacă mai multe zile fără s-o zăresc pe Annie și nu puteam decât să mi-o închipui cum își îndoaie genele cu degetul arătător, meditativ, încercând să-i ghicesc călcătura când elevii ieșeau la tablă, fericit deodată să-i aud tusea.

Nu puteam să sufăr etajele astea. Le uram cu atât mai mult cu cât împărțeala nu fusese mereu aceasta. Înainte fetele fuseseră sus. Vărul meu Georges parcă le vedea și acum, cu chiloțiii albi, roz, azurii în timp ce coborau scările câte patru, și-și vâră capul printre crăpăturile treptelor în timp ce trecea ca să admire mai bine acest curcubeu îmbelșugat de care avea parte, în mod miraculos, fie vreme rea sau bună. Dar, cum se întâmplă adesea, generația mea a fost sacrificială din cauza nesăbuiinței celei de dinainte. Întrucât zgâiala lor deșucheată nu scăpase ochiului domnișoarei E., directoarea, noi, băieții, sfârșiserăm la etaj. Așa că trebuia să ne lepădăm pantofii scâlciți ca să nu facem gălăgie, fetele se zgâiau la rândul lor pe când coboram scările, batjocorindu-ne pentru găurile din șosete, în timp ce noi ne îmbrânceam

fără milă ca să ajungem primii afară. Căci primul care ajungea afară câștiga, desigur; nu era nici o recompensă, dar la vârsta aceea provocarea în sine e de ajuns, mai ales dacă se întâmplă sub privirile fetelor. Puzderia de vânătași și de căzături care au decurs de aici ar fi trebuit s-o neliniștească pe domnișoara E., dar nu a revenit niciodată asupra deciziei, iar morala a continuat să aibă întâietate în fața siguranței.

Până într-o binecuvântată zi în care odiosul aranjament a jucat până la urmă în favoarea mea, de ce nu?, căci și eu voiam să fiu primul. O trebușoară a cărei recompensă nu era tocmai Graalul, dar din care, în schimb, m-am trezit cu tibia fracturată și imobilizat vreme de mai multe săptămâni. Dar așa cum ziua vine după noapte, Graalul s-a înfățișat a doua seară la ușa odăii mele. Invocând faptul că se întâlnea aproape în fiecare seară cu mama ei la mercerie, Annie se oferise să-mi aducă lecțiile. Se ridicase, înfruntând batjocura care s-a înălțat din sala de clasă și miorlăielile idioate care sugerau că era cea care mi-aș fi dorit așa de tare să fie, „iubița mea”. Îmi aducea lecțiile în fiecare zi. Nu o mai văzusem niciodată atât de mult și stăteam acolo, buimac, cu piciorul și tot trupul anchilozate. Trebuia s-o fac să stea mai mult de cele câteva minute, în care ea nu știa unde să se așeze, iar eu nu știam unde s-o privesc. Ajunseserăm amândoi la vârsta trupului, ea și-l oferea privirii, iar eu i-l visam.

Mi-era teamă să nu se sature de această misiune scarbădă și să nu trimită pe altcineva în locul ei. Atunci, sub pretextul unei teme oarecare, îi cerusem mamei să împrumute cărți despre pictură de la bibliotecă și, pe când așteptam înfrigorat apariția lui Annie, temându-mă să nu apară altcineva, mă afundam în lectura acestora. Văbindu-i despre pasiunea ei, speram ca la rândul meu să devin și eu una.

Astfel pictorițele au devenit noile mele păpuși de porțelan, noul meu mijlocitor în această poveste de iubire în

care încă nu-mi găseam cuvintele. Îi vorbeam despre viața lor în cele mai mici amănunte, iar Annie mă asculta cu atenție, fără să se mire vreodată că știam toate astea. Reușisem, și minutele noastre de conversație se transformaseră în ore.

Nu se poate, eroarea persista. Trebuia să dau de tipul ăsta, să-i spun că greșise destinatarul. Dar nu aveam nici un mijloc prin care să ajung la el, nu-i puteam trimite înapoi scrisorile, deoarece nu trecuse adresa pe plic. Nu era nici măcar o semnătură. Vorbea despre un anume „Louis“, bun, dar Louis și mai cum?

Și, în plus, erau oare niște simple scrisori? Abia dacă păreau a fi scrisori, în primul rând că nu era nici un „Domnișoară“ sau vreun „Dragă Camille“. Nu era trecut nici un oraș, nici data deasupra. Și în plus, acel „Louis“ nu părea să i se adreseze nimănui. Brusc, soneria telefonului m-a făcut să tresar. Cine putea să îmi telefoneze în toiul nopții?

Era Pierre.

Cu greu mi-am recunoscut fratele dincolo de firicelul de glas care mă întreba dacă îmi dau seama că suntem orfani. Cuvântul acesta a măturat totul în calea lui. El nu reușea să adoarmă, eu da. Puteam să-i iau și lui un pachet de țigări? Sigur.

Nu era momentul să-i țin predici. În plus, și eu aveam chef de-o țigară și chiar în dimineața cu pricina aruncasem ceea ce ar fi trebuit să reprezinte ultimul meu pachet.

Nu ceilalți ne provoacă cele mai mari decepții, ci nepotrivirea dintre realitate și năvalnicele porniri ale imaginației noastre.

Annie și cu mine mergeam mereu împreună pe același drum de la școală la mercerie. Nu plecam în același timp, dar distanța care ne despărțea se reducea pe parcurs. Elanul celui din față scădea ușor, în vreme ce acela care se afla în spate accelera și el binișor, până când unul ajungea în dreptul celuilalt.

Dar mulți ani mai târziu, în ziua în care ne-am regăsit, pe 4 octombrie 1943 la Paris, Annie răsese când remarcase că eu eram întotdeauna cel care juca ambele roluri, fie o prindeam din urmă, fie o lăsam pe ea să mă prindă din urmă. În orice caz, ea nu-și adaptase niciodată ritmul pașilor, jura că n-o făcuse. Nu căutasem să mă apăr, e drept că pentru nimic în lume nu aș fi ratat aceste drumuri pe care eu le numeam în sinea mea „plimbările noastre de îndrăgostiți”. Cuvintele ajută adesea la statornicirea naturii lucrurilor. E drept că visasem mult timp la noi, dar, mă rog, lucrurile se petrecuseră altminteri, acum probabil că era căsătorită, la douăzeci de ani, era normal. Dinadins o îmbătrânisem o părere, ca s-o rănesc un pic. Îi văzusem verigheta pe deget. Mă prefăceam. Pretindeam a fi bărbatul

care nu aleargă după nimeni, care nu mai speră, bărbatul care nu trezește frică. În copilărie, nu recursesem niciodată la vreun subterfugiu ca să mi-o apropiu, dar în acea zi de 4 octombrie 1943, cu ochii ațintiți în pământ pentru a-i evita pe ai ei, mă auzeam spunându-i exact contrariul a ceea ce gândeam. Îi deschideam politicos calea ca să-mi poată spune tot ce poftea, fără să țin seama de trecut. Ce se alesese de ea? Era fericită?

În mod bizar, Annie mi-a răspuns printr-o mărturisire.

— Trebuie să-ți spun, Louis, că tu ai fost primul. Primul care m-a sărutat, primul care mi-a mângâiat obrazul, sânii, primul care a știut că pe sub fuste, uneori, nu purtam nimic.

Annie îmi reamintise toate aceste prime dăți, și le amintea mai bine decât mine.

— De ce nu mi-ai spus niciodată?

A ridicat ochii spre mine.

— De ce să-i spui unui bărbat că e primul? Îi spui celui de-al doisprezecelea că e al doisprezecelea? Sau ultimului că e ultimul?

Nu am știut ce să răspund.

Se aștepta oare ca, după toate aceste mărturisiri, să-i iert ceea ce nu se întâmplase niciodată între noi? De fapt, începuse să se schimbe de când o întâlnise pe acea doamnă M.

Annie s-a ridicat brusc, de parcă apropierea dintre noi o deranja dintr-odată. Mi-a oferit o cicoare și s-a scuzat, căci din cauza restricțiilor nu mai avea cafea și nici zahăr. Era neliniștită, deschidea toate dulapurile, de parcă n-ar fi știut cu adevărat ce face. Era înghesuală la ea. Îi priveam picioarele goale mișcându-se pe cei câțiva metri pătrați locuibili. Bucătăria ei, formată dintr-o chiuvetă și un reșou, se afla în vecinătatea patului, din fericire, căci simplul fapt că ar fi mers într-altă încăpere m-ar fi făcut să mă îndoiesc de prezența ei. Trecuseră trei ani de când nu o mai văzusem,

trei ani fără cea mai mică veste de la ea. Nici o clipă nu-mi imaginasem că ar putea locui la Paris, asemenea mie. Îi priveam unghiile date cu lac roșu, sărit; când locuia în sat nu și le lăcuia. Regăsirea mi se părea prea frumoasă ca să fie adevărată. Afară era întuneric. Deodată, am dorit-o sălbatic. Mi-a întins o ceașcă fierbinte.

— Îți mai aduci aminte de soții M.?

Cum putea Annie să-mi pună o asemenea întrebare?

Chiar a doua zi dimineată am telefonat la poștă. Ștampila indica faptul că cele trei scrisori fuseseră expediate din arondismentul XV. Poate indicau, printr-un cod care mie îmi scăpase, despre care cutie poștală anume era vorba. Aș fi putut lipi un anunț, în care să-i cer mult-pomenitului Louis să ia legătura cu mine.

Dar răspunsul fusese limpede: era imposibil de aflat. Doar nu aveam să lipesc afișe pe toate cutiile poștale din arondismentul XV, căci doar atât puteam face, fără să mai pun la socoteală câți smintiți aveau să mă sune pentru orice altceva mai puțin pentru asta.

Aceste scrisori aveau cu siguranță importanță pentru cineva. Trebuia să existe, undeva în Paris, o altă Camille Werner care le aștepta. Ei trebuia să-i dau de urmă. Sigură în sfârșit că găsisem soluția corectă, am pornit la marea vânătătoare de tizi. La dracu'! Nu mă gândeam că sunt atâția Weneri în Paris. Chiar trebuie să încetez cu înjurăturile la tot pasul. Pierre are dreptate, nu e prea feminin, nu așa ai să-l aduci înapoi pe Nicolas. Taci, Pierre! Nu-mi mai vorbi de el! Eu nu mă leg de fetele cu care te culci tu.

Le-am telefonat tuturor Wernerilor din cartea de telefon ca să-i întreb: 1) dacă nu cumva exista o Camille în familia lor, 2) dacă din întâmplare nu cunoșteau o anume Annie. M-am ales cu câteva răspunsuri negative politicoase și rezervate, însă altele au căpătat forme destul de surprinzătoare. O femeie mi-a închis

direct, speriată de o voce care nu-i era familiară. O alta, care nu cunoștea nici o Annie dar care cunoștea o Anna, eram sigură că nu voiam să vorbesc despre o Anna? Și o alta care nu a avut timp să-mi răspundă, căci soțul era deja în spatele ei și urla să închidă, că erau niște hoți, așa făceau mereu când se apropia perioada concediilor, ca să vadă dacă era cineva acasă.

Dar nici o altă Camille Werner la orizont!

Louis era ghinionist, avea să scrie în continuare degeaba.

Marțea următoare mă aștepta un plic nou, tot gros, dar acum era singur, stingher în cutia de scrisori. Era aceeași hârtie de scris, o foaie velină foarte fină, același scris, același R de tipar cât o minuscule care se strecura fără greutate în miezul unui cuvânt și același miros de fum, această mireasmă care îmi amintea de ceva sau de cineva, dar nu reușeam să îmi dau seama de ce anume.

Soții M. erau un cuplu foarte norocos. Părinții lor își duseseră la îndeplinire fără greș rolul de strămoși sânguincioși, murind deosebit de devreme și deosebit de bogați. Testamentele lor cuprindeau bunuri imobiliare din belșug, dar ei au ales să se instaleze în Scară, spre marea noastră nefericire.

Scara era numele pe care îl primise o frumoasă casă ce se înălța în mijlocul sătucului nostru, la fel de nimerită ca o lebădă printre sturzi. Casă bântuită pentru copii, castel romantic pentru tineri sau miza unor furibunde dispute familiale pentru cei ajunși la vârstă la care numai nenorocirile îți mai înseninează zilele, Scara aparținea mai mult subconștientului colectiv decât unui proprietar anume. Când soții M. s-au instalat acolo, a fost ca un viol, toată lumea s-a simțit prăduită la intruziunea acestor venetici. Toată lumea în afară de Annie, care s-a bucurat de ocazia de a picta pânze noi. Deja pictase casa din toate unghiurile posibile îngăduite de zidul înalt de piatră, care, deși se dărâma pe alocuri, îi ținea în continuare departe, ca un bătrân câine de pază, pe vizitatorii nepoftiți.

Într-o dimineață din luna septembrie 1938, doi servitori, un bărbat și o femeie, sosiseră încărcăți de bagaje și mobile. Mărunțișurile făceau și ele parte din călătorie, era o mutare în bună regulă. Covoare, tablouri, lustre și lucruri de toate soiurile se revărsau din cufere.

— Fac curățenie în casă de sus și până jos, au făcut totul morman în curte, hai să vezi, e un spectacol pe cîste.

O urmasem pe Annie până la ulmul sub care obișnuia să se așeze. Îi plăcea să-mi arate pânzele ei și să-mi ceară părerea. Pictura era destul de reușită. Reda perfect toate semenele acestei noi vînzoleli, obloanele se deschideau, praful ieșea pe ferestre, parcul, defrișat, reîncepea să semene a parc. Annie era destul de mulțumită, mai puțin de bărbat.

— L-am greșit, șchioapătă, dar nu se vede. Și așa mi-e greu să redau mișcarea, darămite una de infirm.

Îi atrăsesem atenția că cea care se instala acolo trebuie să fi fost o familie. M-a întrebat de ce spun asta. I-am arătat pe pânză un leagăn și un landou. În mod straniu, deși le pictase, nu le văzuse. Oare ființa umană simte primejdia în așa măsură încât s-o nege? Annie s-a afundat într-o tăcere meditativă. Parcă și vedeam, penelul i se zorea deja în jurul unui copil încălțit printre fustele mamei.

Când caut motivul acestei drame, ajung mereu la aceeași concluzie: dacă Annie nu ar fi prins gustul pentru pictură, nu s-ar fi întîmplat nimic din toate acestea. Sunt încredințat de acest lucru așa cum alții sunt încredințați că, dacă Hitler nu ar fi fost respins la concursul de admitere la școala de bele-arte, lumea ar fi fost mult mai bună. Doamna M. fusese atrasă de tînăra care picta, de aceea o poftise să între câteva clipe, cât să servească o ceașcă de ceai. Altminteri, nu s-ar fi întîlnit niciodată, rămânând două străine pe care le despărțea totul, încă de la naștere. „Doamna M. se plictisește singură“, speculau unii, „și apoi e încă așa de tînără“, plusau alții. Întreg satul încerca să găsească explicații pentru această prietenie contra naturii între această burgheză de familie bună și micuța lor Annie. După respingerea argumentului că „bogații îi iubesc pe cei săraci când sunt

frumoși“ ca fiind prea umilitor, „bogații iubesc artiștii“ a fost explicația considerată cea mai rațională și eu cred că era drept așa.

Toată lumea s-a obișnuit cu această amicizie, mândrin-du-se chiar cu ea. Toată lumea, mai puțin eu. Eu nu o vedeam cu ochi buni. Annie, fata cu un spirit neîmblînzit, părea să fi găsit în această tînără omul pe care nu-l întîlnești decât o dată în viață, cel care îi poate înlocui pe toți ceilalți. Căpătînd obiceiul de a servi o ceașcă de ceai la doamna M., Annie și le-a pierdut pe toate celelalte, printre care mă aflam și eu. S-a îndepărtat de viața mea, sau mai bine spus m-a îndepărtat de viața ei. Iar asta fără nici o dificultate, fără să-mi dea vreo explicație pentru răceala ei. Nu mă ignora, era mai rău de atît: mă saluta mereu cu acel cumplit gest mărunț care stătea mărturie că mă văzuse, dar niciodată cu acela care mă invita să mă apropii de ea. Îndrăgostirea se conduce după un principiu misterios, dezdrăgostirea și mai abitir. Ajungem să ne dăm seama de ce iubim, dar niciodată cu adevărat de ce nu mai iubim.

Lucrurile s-ar fi putut opri acolo, mi-aș fi înghițit cu siguranță iritarea surdă, ranchiuna plină de gelozie, dar sosirea soților M. la Scară avea să se transforme într-o tragedie ireversibilă.

Așadar ce întrebare era asta, dacă îmi aminteam de ei? Era de parcă m-ar fi întrebat dacă îmi amintesc că am pierdut războiul.

Cuprinsă de o înfrigurare vizibilă, amesteca întruna cu lingurița în ceașcă. „Nu compara ceea ce nu se poate compara.“ Annie își trăsese ușor puloverul pe umeri. Aveam ochii ațintiți asupra ei, însă ochii ei erau ațintiți în altă parte. Nu avea despre ce altceva să-mi vorbească, decât despre „primele dăți“ ale noastre. Mi le reamintise doar pentru a-și

câștiga dreptul de a-mi povesti ceea ce o interesa cu adevărat, așa cum ne silim să cerem din politețe vești despre cineva, după care ne lansăm într-un monolog în care nu vorbim decât despre noi înșine.

— Trebuie să-ți mărturisesc ceva. Trebuie să-ți povestesc ce s-a întâmplat cu adevărat la familia M. Numai ție pot să-ți spun.

Scrisoarea aceasta se oprea acolo, trebuia să aștept ca să aflu continuarea.

Tocmai acest „suspans” mi-a trezit bănuieli și m-a făcut să o recitesc cu un alt ochi, cu ochi de editor de data aceasta. Avea o anume calitate literară, iar acum că remarcam acest lucru, era și cazul scrisorilor de dinainte. Ce prostie că nu mă gândisem la asta mai devreme! Probabil că moartea mamei mă făcuse să-mi pierd cu adevărat capul. Scrisorile acestea chiar îmi erau adresate mie, erau pur și simplu de la un scriitor care îmi trimitea manuscrisul pe această cale. Primeam prea multe ca să le pot citi pe toate și mi se adunau pe birou, iar autorii știau acest lucru, în special cei care nu fuseseră niciodată publicați. Iată de ce scrisorile acestea nu aveau o formă tradițională, erau fragmente dintr-un roman pe care îl primeam săptămână de săptămână. Era o idee îndrăznească, dar nu prostească, mărturie stătea faptul că le citeam.

Am început să-mi spionez scriitorii, încercam să-i prind în plasă lansându-le subînțeleșuri, așteptând ca unul dintre ei să se trădeze. Trebuie să mă fi luat drept smintită la vremea aceea. Le cercetam scrisul, vânându-le acel R de tipar printre literele de mână. Îi adulmecam mai de aproape, pândind mirosul de lemn pe care îl răspândeau scrisorile. Închipuiam toate posibilitățile. Cutărescu? Era stilul lui să scrie ceva despre copilărie, din ce în ce mai mulți scriau despre sine, dacă era el aveam să i le arunc

în față: aștept de la tine un roman, unul adevărat. Am să-i țintesc ochelarii, ce bine ar fi să-i cadă, mereu m-am întrebat cum i-ar sta fără ei.

Eram sigură că expeditorul acestor scrisori avea să apară de la birou. Un necunoscut avea să ceară să se întâlnească cu mine și să-mi aducă finalul manuscrisului, cerându-și scuze că mă păcălise astfel, dar în fine, de cincizeci de ani nu mai păcălise pe nimeni și erau cincizeci de ani în care nu se mai interesa nimeni de el, așa că se hotărâse să întoarcă foaia!

Și dacă era stagiara venită din septembrie? Mélanie. „S-a mai întâmplat ca o stagiară să devină autorul vostru?” Dacă îți închipuia că nu o văd venindu-mi cu întrebări din astea... Dar nu se poate, era imposibil, era prea tânără, scrisorile acestea erau opera unui om mai în vârstă, se simțea, și, în plus, era prea drăguță să scrie așa.

Tocmai Mélanie m-a smuls din gânduri, cu mâna pe microfonul receptorului ca să nu o audă Nicolas, care se afla la celălalt capăt al firului:

— Prietenul dumneavoastră insistă să vă vorbească.

— Spuneți-i că sunt într-o ședință.

— I-am spus, dar a sunat de cinci ori de azi-dimineață, spune că știe că nu sunteți în nici o ședință.

— Dacă nu vrea să fiu într-o ședință, atunci spuneți-i că nu vreau să vorbesc cu el. Oamenii insistă când îi mințim, nu și când le spunem adevărul.

Iar dacă îi mărturiseam domnului tot adevărul, vă pot spune că avea să insiste și mai puțin, ba chiar și-ar fi luat picioarele la spinare.

De altfel, nu puteam continua în acest ritm, ar fi însemnat să-mi asum riscuri. Am decis să mă întorc mai devreme acasă, cu atât mai mult cu cât eram sigură că aveam să găsesc o scrisoare în cutia poștală. Era marți, și remarcasem că scrisorile soseau mereu marțea; corespondentul meu avea maniile unui ucigaș în serie.

În vremea aceea, scrisorile acestea încă mă relaxau, erau aproape amicale, și nu îmi plăcea deloc un pic de mister în lumea aceasta complet lipsită de așa ceva. Și în definitiv, aveam chef să aflu continuarea. Ce se întâmplase așa de îngrozitor la familia M.?

Nu-mi imaginasem nici o clipă ceea ce mă aștepta. Incredibilul există, iar eu sunt dovada vie.

Eram la ei aproape în fiecare zi. Eu pictam, doamna M. citea, cu glas tare. Era plăcut, ea interpreta toate personajele. Mi-era bine în compania ei. Nu mă simțeam nici măcar obligată să vorbesc; nu mi se mai întâmplase asta niciodată cu nimeni. Era așa de generoasă cu mine.

Îmi pusese la dispoziție o cameră întreagă. „Odaia fără pereți.“ O boteza așa pentru că pereții erau ascunși sub o oglindă uriașă și sub draperii bogate de culoare roșie. Era prea frumoasă pentru a devenit atelier, dar ea nici nu voise să audă. „Dragă Annie, dacă îți spun că-mi face plăcere...“ Și-lă fel se întâmpla și în restul situațiilor. Nu îi ceream nimic, îmi oferea ea tot ce îmi trebuia. Când începeam o pânză, apărea încă una, ca prin farmec. Se gândea la toate. Ba chiar îi ceruse unui prieten să-mi dea lecții, Alberto îl chema, un pictor formidabil și un sculptor minunat. Venea în fiecare joi de la Paris. Era așa de drăguță.

Îmi dădeam seama că nu era fericită, dar nu reușeam să aflu motivul. După mine, ea avea tot ce poate oferi viața mai bun.

La început am crezut că e bolnavă. Slujnica lor, Sophie, era cea care îmi vârase ideea asta în cap. Într-o dimineață nu îndrăznisem să intru în Scară, căci o mașină era parcată pe alee și mă gândisem că era poate „noul ei capriciu“. Iar tata nu contenea să-mi repete că nu trebuie să-mi fac iluzii,

că noi două nu aparținem aceleiași lumi și că avea să mă înlocuiască într-o clipită. Făcusem cale întoarsă și mă dușesem acasă. Dar, două ceasuri mai târziu, Sophie bătea la ușa noastră ca să întrebe de mine; doamna M. se temea ca nu cumva să fiu bolnavă. I-am spus lui Sophie de mașină, iar ea mi-a răspuns că sunt prostuță, că eram mereu binevenită la Scară, că, de când mă cunoștea, doamnei M. îi mergea din ce în ce mai bine. Exprimarea aceasta mă neliniștise. Atunci am întrebat-o dacă doamna M. era bolnavă. M-a ajutat să-mi iau pe mine mantoul, nu, voia doar să spună că doamna era fericită că mă avea alături de ea, fie că era vreo mașină parcată pe alee, fie că nu. Am văzut prea bine că nu-mi spunea adevărul.

Vreo două săptămâni mai târziu, am avut o altă dovadă că ceva nu mergea. De data aceasta, pe alee era mașina soțului ei. De obicei, era deja plecat la ziar când ajungeam eu. Nu îmi doream prea tare să-l întâlnesc, dar nu puteam face cale întoarsă, doamna M. ar fi interpretat politețea mea drept prostie. Mă făcuse să-i promit că nu aveam să mă mai codesc niciodată să intru. Așa că am intrat, dar am regretat curând, căci se certau.

— Lucrurile nu pot continua așa! Am acceptat să venim să locuim aici ca să te faci bine, nu ca să te văicărești de soarta ta!

— Nu mă văicăresc de soarta mea.

— Nu te mai recunosc. Nu ai să-ți rezolvi problema rupându-te de restul lumii.

— Vreau să-ți atrag atenția că e și problema ta.

— Nu. Singura mea problemă e când mă întorc în fiecare seară și îmi găsesc soția care nu se mai preocupă de nimic, se interesează doar dacă am cumpărat pânza, cărbunele de salbă-moale, vopseaua acrilică... Nu pot să cred că nu ești la curent cu ceea ce s-a întâmplat! O să ajungi mai rău decât cele de care fugi.

— Nu fug de nimeni.

— Nu are nici un rost să mă cert cu tine, și în plus am întârziat...

— Așa! Pleacă! Întoarce-te în lumea ta minunată în care sunt toți la curent cu tot ce se întâmplă... Du-te și explică-le dragilor tăi cititori mersul lumii și mai ales nu te deranja să-mi explici mie cum va fi lumea noastră din pricina a ceea ce ni se întâmplă.

Fără să-i răspundă, soțul ei a plecat din salon. Avea un aer năucit, ba chiar trecuse prin fața mea și mă luase drept Sophie: „Nu aveți nimic altceva de făcut în casa asta?” Doamna M. se grăbise să-l prindă din urmă. Îl privise plecând, șoptind cuvinte pe care nu reușeam să le aud. Când s-a întors, am dat nas în nas. „De ce stai aici și ascuți la ușă?” Nu-mi mai vorbise niciodată așa. Nu căutasem să mă apăr, plecasem. Dar venise în fugă după mine. Îi părea rău, nu ar fi trebuit să se lase luată de val, eu nu aveam nici o vină, nu voia să plec. Îmi fusese milă și îi acceptasem scuzele. Nu ar fi trebuit.

Cum se întâmplă cu unele certuri, aceasta ne-a apropiat. După aceea am început să stăm mai mult de vorbă. Doamna M. nu mai citea romane, fără îndoială din cauza reproșurilor soțului ei. „Ficțiunea nu are ce căuta în vremurile acestea tulburi. Să te afunzi într-o carte înseamnă să-i întorci spatele inamicului”, spunea, imitând vocea soțului ei. Îi cerusem să citească în continuare cu voce tare, chiar și din ziare. Așa am început să stăm de vorbă, comentând articolele. Eram uimite, căci ne înțelegeam bine. Eram aproape zece ani diferență între noi, dar aceștia nu ne despărțeau cu adevărat. Nu mai fusese niciodată atât de apropiată de cineva așa de tânăr ca mine. Ea spunea că bogăția o îndepărtase de cei din generația ei. La Paris, prietenii ei erau cu toții mai în vârstă decât ea. Pe mine învățase să mă

cunoască și i se părea ușor să mă iubească, în tot cazul, așa spunea ea.

Încheiam întotdeauna cu scrisorile de la cititoare. Ne distrau poveștile acestea, deși nu erau amuzante. Nu înțelegeam cum puteau femeile acestea să-și spună păsurile unor persoane pe care nu le cunoșteau. Așa am aflat de necazurile biete Geneviève.

Soțul meu mă înșală, nu ia niciodată cina cu mine și se întoarce târziu. Ce să fac?

La care ziarista îi răspundea:

Geneviève, soarta dumitale este din nefericire soarta multor femei. Dacă îți iubești soțul, continuă să-l primești ca până acum, fără a-ți pierde calmul. Reproșurile dumitale nu vor face decât să-l alunge de acasă, de aceea insist să te porți ca o soție în toate sensurile cuvântului. Soțul dumitale se va plictisi de purtarea sa urâtă și va reveni cu certitudine.

Îmi amintesc răspunsul acesta din cauza reacției doamnei M.

— Dar cine se crede ziarista asta? Ce trebuie să faci sau să nu faci, ce trebuie să gândești, să simți... În afară de normele lor, nu găsești nici un fel de rezolvare! Nu mai suport genul ăsta de discuții!

O cuprinsese o furie turbată, din senin și complet inexplicabil. Eram surprinsă, de regulă scrisorile ne stârneau mai degrabă râsete.

M-am gândit din nou la vorbele lui Sophie, „De când te cunoaște, doamnei M. îi merge din ce în ce mai bine”, și la cuvintele soțului ei, „Am acceptat să venim să locuim aici ca să te faci bine”.

Femeia aceasta nu era nefericită din fire, ci avea o pricină anume. De ce venise să se refugieze la Scară? De ce fugea, după cum spunea soțul ei? Bănuiam că nu avea nici un rost să-i pun aceste întrebări. Nu acum. Izbucnirea aceasta de furie era doar o izbucnire de furie, nu începutul unei explicații, și, cum nu prea știam ce să spun, mi-a venit o idee nițel prostească. I-am propus să-i scriem o scrisoare acestei „Marie-Madeleine“, ca să-i spunem ce părere proastă aveam despre sfaturile ei. Așa își spunea ziarista aceasta.

Propunându-i să scriem această scrisoare, sperasem pentru o clipă să primesc indicii despre ceea ce i se întâmplase doamnei M., dar nu a fost așa, s-a calmat la fel de repede pe cât se înfuriase. În schimb, scrisorile adresate lui „Marie-Madeleine-mare-cât-un-tren“ au devenit un obicei al nostru. Nu le trimiteam niciodată, ne distra simplul fapt că le scriam.

Doamna M. nu mi-ar fi povestit poate niciodată nimic dacă nu aș fi venit într-o dimineață cuprinsă de panică la Scară, în plină criză de astm. „Am să mor, am să mor, sângerez, acolo, sângerez.“ Înțelesese imediat despre ce era vorba. Îmi zâmbise; nici ea nu îndrăznise să le spună nimic părinților ei în ziua în care i se întâmplase. Pentru a-mi potoli durerea, îi ceruse lui Sophie să-mi pregătească o baie caldă. Nu știu cât timp am stat în cada aceasta privindu-mi pânțele, uimită de ceea ce se cocea acolo înăuntru. Oare mai existau multe secrete de acest soi pe care le lăsau în grija vieții să mi le dezvăluie? S-a auzit clopoțelul care anunța prânzul și doamna M. mi-a adus un halat. Când m-am ridicat, sângele a început din nou să-mi curgă tare pe picioare. Am privit pata cum se lăbărțează în apă și m-am gândit că ar fi o pictură pe cîste. Și doamna M. avea ochii ațintiți asupra petelor roșii care începeau să se dilueze și mă privea ciudat. Când am ieșit din cadă, și-a scos rochia în

fața mea, lenjeria de corp, după care s-a întins în cada murdărită de mine; așa de tare m-am rușinat încât n-o să uit niciodată. În clipa aceea am știut că avea să-mi povestească.

Totul începuse chiar după căsătoria lor. Ea avea nouăsprezece ani, iar soțul, ei douăzeci. Moartea brutală a părinților lor îi bulversase. Erau nefericiți și îngropați în responsabilități uriașe. Soțul ei nu voia să preia afacerile familiei. Proprietățile, terenurile, fabricile, decisese să le vândă pe toate. Nu se mai gândea decât la gazetărie. Petrecuse luni întregi ocupându-se de toate, fără să mai aibă timp de altceva. Apoi se deșteptaseră moștenitorii din ei, căci la ce le servea averea dacă nu aveau cui s-o lase moștenire?

La început ea nu și-a făcut griji prea mari. Toate femeile din jurul ei îi spuneau că trebuie pur și simplu să aștepte ca natura să fie pregătită, că nu era decât o chestiune de câteva luni. Și apoi mai fusese și moartea brutală a părinților lor, iar șocul nu trebuia subestimat.

Au trecut doi ani, dar natura tot nu părea pregătită. Cuplurile căsătorite în aceeași perioadă aveau deja un copil, unele îl așteptau chiar și pe al doilea. Doamna M. era disperată. Urmase regimuri înfiorătoare. Luase medicamente făcute de ea, dar tot nu dădeau roade. Deznădăjduită, sfârșise prin a se supune la adevărate cazne. Dar în zadar a încercat orice, tot nu a rămas însărcinată. Ceea ce-mi povestea era cumplit. De aceea venise să locuiască la Scară, ca să lase în urmă teribilele amintiri.

Când a terminat de povestit, avea buzele albastre, iar apa era rece. Sophie bătea la ușă. Prânzul era și el rece. Doamna M. se ridicase, iar eu nu m-am putut abține să nu-i privesc corpul. Avea pielea însemnată de la fese și până la genunchi. I se vindeca, dar vedeam urmele loviturilor pe care și le aplicase. „Pentru a trezi organele adormite“,

sfătuiau cărțile, „trebuie să-ți biciuiești șalele și interiorul coapselor până la sânge“. Nu reușeam să înțeleg cum se putuse supune la așa ceva. Răspunsul ei fusese glacial. „Pentru că sunt singurele sfaturi care există pentru femeile sterpe.“ Nu mă mai privise niciodată astfel. În clipa aceea nu mai considera că e „plăcut să mă iubească“, cum spunea ea, așa îmi amintesc că m-am gândit.

Ne așezaserăm la masă. Nici ei și nici mie nu ne era foame, dar ne siliserăm, ca să nu trebuiască să vorbim. Aveam senzația că o înțeleg. Într-un fel, îmi lipseau și mie fratele sau sora pe care nu îi avusesem niciodată la fel de tare cum îi lipsea ei copilul pe care nu reușea să-l aibă. Voisem s-o liniștesc, spunându-i că poate într-o bună zi avea să reușească, că și părinții mei așteptaseră mult până să mă aibă. Nu-mi răspunsese. Continua să mănânce în tăcere.

Părinții mei, doamna M... mi se părea o stranie coincidență că toți acești oameni din jurul meu nu reușeau să aibă copii. Și, întrucât nu am știut niciodată care era rostul meu în viață, în ziua aceea, în fața copanului din farfurie, am crezut că rostul meu era să lupt împotriva sterilității. Deodată, totul mi s-a înfățișat limpede. „Odaia fără pereți“, pânzele, tablourile, Alberto... tocmai găsisem calea prin care îi puteam mulțumi pentru tot ceea ce făcea pentru mine. Nu știam cum să-i spun. Aveam în față rubrica de scrisori de la cititoare. Am luat o foaie și un creion și am scris, citind cu glas tare:

„Dragă Marie-Madeleine-mare-cât-un-tren, o femeie la care țin din toată inima nu poate avea copii. Eu nu doresc să am. Singurul lucru care contează pentru mine în viața asta e pictura. Dar aș vrea să-l port pe al ei. Astfel, i-aș putea oferi și eu la rândul meu ceea ce-i lipsește“.

Doamna M. nu ridicase capul. Vedeam cum îi curg lacrimile în farfurie, și mânca în continuare fără să mă privească,

scuturată de hohote cumplite. A reușit să spună că fata care scria această scrisoare era foarte drăguță, dar că nu știa ce spune și că Marie-Madeleine-mare-cât-un-tren avea s-o readucă cu picioarele pe pământ. Apoi se ridicase și plecase din sufragerie. Nu am mai discutat despre acest lucru.

Două luni mai târziu, când mi-a spus că este de acord, la început nu am înțeles. Apoi a șoptit că trebuia să fim foarte atenți să nu afle nimeni. În clipa aceea nu am știut ce să răspund. Îi făcusem propunerea aceasta în vârtoarea discuției noastre, pentru că totul mi se învârtise în minte. Ideea noii mele fecundități. Sterilitatea ei. Durerea ei. Recunoștința mea. Acum ideea aceasta mi se părea un pic cam năstrușnică. Dar mă liniștisem repede, soțul ei nu va accepta niciodată.

— Am reușit să-mi conving soțul, o veți face o singură dată. Dacă merge, bine, dacă nu merge, nu merge. Cum va fi voia lui Dumnezeu.

Nu m-a mai întrebat ce părere aveam. Mi-a explicat în cele mai mici amănunte cum avea să se petreacă totul. Nu aveam nimic de făcut, nu va dura mult, îmi promitea. Aranjase ea totul. Soțul ei avea să se întoarcă peste o oră și credea că ar trebui să profităm.

Nu puteam să cred că e de acord.

— Hai să așteptăm până mâine.

Atâta găsisem de spus. Simțeam că mă așteaptă o tragedie, dar mi-am făcut curaj doar cât să obțin o amânare. „Să așteptăm până mâine.“ Nu voiam să se petreacă în condițiile acestea. Nu cu un bărbat pe care nu-l cunoșteam, nu voiam să fie așa prima oară.

Doamna M. trebuie să fi crezut că mă eschivez, dar nu era așa. Aveam doar nevoie de puțin timp. Aveam să-mi țin promisiunea. Nu mai puteam da înapoi; nu o mai văzusem niciodată așa de fericită. În orice caz, nici măcar

nu-mi era frică. Ascultând toate explicațiile ei, aveam senzația că am programare la medic, nici mai mult, nici mai puțin. Iar cu asta eram obișnuită.

Voiam să fiu singură. În fața unei pânze. Nu ca să meditez, ci ca să nu mă mai gândesc. Doamna M. părea stănenită. Când am intrat în odaia fără pereți, am înțeles motivul. Apăruse un pat acolo în timpul nopții. Iar oglinda se făcuse nevăzută în spatele unei draperii mai noi, și mai roșie decât celelalte. Nu puteam sta în camera aceasta. Când am pornit din nou pe alee, m-am întâlnit cu soțul ei. Nu am îndrăznit să-l privesc.

Dar a doua zi am venit la întâlnire. Și s-a petrecut totul cum se așteptase ea. Am rămas însărcinată „cu eficiența unei fecioare“.

Am plecat trei luni mai târziu, înainte ca trupul meu înfosit să ne trădeze. Se gândise la toate. Aveam să plecăm din sat pe perioada sarcinii mele și aveam să revenim după naștere. Viața avea să redevină cea de dinainte. De parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, atât că ea avea să legene în sfârșit copilul care îi lipsea atât de mult. Cum de-am putut crede că lucrurile pot fi așa de simple?

În timp ce-mi spusese povestea ei, Annie măsurase camera cu pasul, cu ceașca de cicoare în mână. Părând să-și dea brusc seama de existența mea, a lăsat-o pe masă și a venit să se așeze iar lângă mine.

— Ești primul om căruia îi spun povestea asta. O scrisesem într-o scrisoare adresată părinților mei, dar nu au primit-o niciodată. Totuși, Sophie îmi jurase că avea s-o trimite. Nu am să i-o iert niciodată.

Annie se aștepta cu siguranță să-i pun întrebări. „Ce s-a întâmplat?“ „Unde e copilul tău?“ Dar eu, un biet gelos, nu am găsit ceva mai bun de făcut decât s-o iau la rost.

— Nici bunul domn M. nu a avut mai mult noroc decât mine. E limpede, e soarta noastră, a tuturor, să fim o singură dată cu tine!

Chipul i s-a crispat, avea lacrimi în ochi. Dar de data aceasta nu-mi păsa, nici de ea, nici de ceea ce i se întâmplase, de nefericirea ei, nu mă gândeam decât la mine și voiam s-o fac să plătească pentru ceea ce, în ciuda anilor scurși, încă mai consideram că i se datora ei, necazul meu în dragoste.

Verigheta ei îmi rănea ochii. Presupun că nu știa cum să-mi spună că e căsătorită.

S-au auzit de la biserică șapte bătăi de orologiu, iar Annie și-a dus brusc mâna la buzunarul puloverului. Uitase să-i lase cheile colegei care trebuia să închidă magazinul în care lucra. Îi părea rău, dar trebuia să se întoarcă, nu-și putea permite să fie dată afară. Mi-a cerut s-o aștept. Avea atâtea să-mi spună, mă implora s-o iert dacă mă rănise, nu fusese cu voie. Era descumpănită. Și-a luat pantofii în grabă și a ieșit, cu șireturile dezlegate. Îi ascultam pașii îndepărtându-se pe scări; pesemne nu-mi pierdusem obiceiurile de școlar.

Regăsirea mă tulbura. De trei ani o credeam căsătorită, răătăcită, poate chiar moartă, dar iată că reapărea în viața mea pe nepusă masă și îmi povestea totul. Cu siguranță că nu avusesem reacția la care se aștepta. Dar eu îi cunoșteam deja povestea.

Ea nu știa că Sophie își ținuse cu adevărat promisiunea și mama ei chiar promisese scrisoarea.

Parcă o și văd pe bătrână, neliniștită, șiroind de apă, la adăpostul porticului casei mele, cu o umbrelă mare lipită de corp. Ploua cu găleata în ziua aceea. Mi-a întins scrisoarea. Am recunoscut imediat scrisul lui Annie. Plicul

conținea mai multe pagini pe care era așternut un scris înghesuit, pe față și pe verso, de parcă s-ar fi temut să nu i se termine hârtia. Trecuseră deja mai multe luni de când plecase cu doamna M.

Eugénie părea abătută.

— Mă neliniștește scrisoarea asta lungă. Trebuie să se fi întâmplat ceva!

— Pentru o mamă, prea puțin sau prea mult e mereu un semn rău... i-am răspuns pe un ton care se voia vesel.

Dar lungimea scrisorii mă mira și pe mine. Până atunci, Annie nu-i trimisese decât laconice cărți poștale. Probabil că mă schimbasem la față.

— Ce e, Louis? Spune-mi, ce se întâmplă?

Am găsit minciuna până am ridicat ochii din scrisoare și i-am întâlnit pe ai ei.

— Nimic. Totul e în regulă. Totul e în regulă. Dar mă grăbesc, iertați-mă. Întoarceți-vă acasă, am să trec astă-seară să v-o citesc.

Și m-am înfundat în camera mea, cu scrisoarea în mână, ca s-o pot relua, singur, să înțeleg cum se putuseră petrece toate acele lucruri.

...A doua zi, am venit la întâlnire și s-a petrecut totul cum se așteptase doamna M. Am rămas însărcinată „cu eficiența unei fecioare”. Am să nasc în câteva zile. Se va numi Louis dacă e băiat, Louise dacă e fată. Mi-e teamă, mi-e teamă să nu mor și să nu vă mai văd. Vă iubesc. Sper că mă veți ierta.

Erau cam singurele fraze pe care li le scrisese Annie părinților ei și pe care nu mi le repetase în povestea ei.

După ce am copiat aceste câteva pagini într-un caiet ca să păstrez o mărturie, m-am așezat sub marchiză și le-am

privit cum se răsucesc în ploaie. Hotărâsem să nu i le citesc lui Eugénie, căci erau prea dure, iar ea prea fragilă. Annie purta în pânțele copilul altei femei... Nu ar fi suportat să afle asta. Nici măcar eu nu înțelegeam cum era posibil, cum de îngăduise s-o lase borțoasă individul ăsta?

În timp ce priveam picăturile cum înmoaie hârtia, am încercat să mă îmbărbătez, repetându-mi că deseori regretăm confidențele făcute sub imperiul fricii și că Annie s-ar simți ușurată să știe ce fac. Și apoi, nu distrugeam adevărul, îl amânăm. Dacă la întoarcerea din călătorie încă mai dorea ca mama ei să știe ce se întâmplase, avea să-i spună ea atunci. În clipa aceasta, credeam sincer că acționez spre binele tuturor.

Scrisoarea era ilizibilă. Cerneala se întindea pe pagină sub formă de pete mari. Mi-am cerut de zece ori scuze față de Eugénie, lăsasem scrisoarea pe birou, nu văzusem că fereastra era deschisă, regretam teribil.

Ar fi trebuit să inventez alt conținut, despre războiul care tocmai izbucnise, despre confuzia de pe front, toate aceste lucruri despre care, de altfel, mă miram că Annie nu vorbea în scrisoarea ei. Dar îmi spuneam că probabil era cu gândul aiurea din pricina lucrurilor care i se întâmplau, și apoi, poate că în sud tensiunea era mai puțin palpabilă decât aici.

Eugénie a sesizat imediat că relatarea mea era mult mai scurtă decât ar fi trebuit, dată fiind lungimea scrisorii. Atunci i-am răspuns că lucrurile par mereu mai concise când vorbești despre ele decât atunci când scrii. Mi-era rușine că profitam de slăbiciunea ei, dar știam că nu avea să mai spună nimic. Aveam dreptate, a clătinat supusă din cap fără să îndrăznească să mai pună vreo întrebare. A luat de bună regula mea mincinoasă și s-a mulțumit să remarce, fericită, că fetița ei își regăsise ceva din verva de odinioară.

Nu am întrebat-o niciodată pe Eugénie de ce mă alesese pe mine să-i citesc scrisorile fiicei ei. Simțise oare că tânărul înamorat era simplu de prins în capcană? Se aștepta oare să i le citesc cu glas tare? Sau să-i vorbesc despre ele, oferindu-i astfel prețiosul conținut?

— Nu știu să citesc.

Nici dacă m-ar fi întrebat cât e ceasul nu ar fi fost mai detașată de atât, dar, în timp ce stătea chircită pe taburetul de pe hol, până la urmă a murmurat că era un adevărat chin. În zadar petrecea ore în șir privind scrisorile lui Annie, nu înțelegea nimic și pace. Seara se culca așteptând un miracol, dar dimineața nimic nu se schimbase, stătea, prosteste, în fața mormanului de hârtii. Nu-i spusese niciodată nimănui, nici soțului ei, nici lui Annie. Se descurcase întotdeauna într-un fel sau altul ca să n-o prindă.

Annie, șezând singură în sala de așteptare a tatei, cu trupul puțintel în mijlocul scaunului negru, întovărășită doar de astmul ei... Înțelegeam mai bine acum motivul straniei singurătății.

Eugénie plângea și își ștergea nasul cu mici gesturi bruște. Chiar și în ziua în care Annie se întorsese de la școală hotărând că domnișoara E. îi spusese că toate mamele care își iubesc copiii le citesc povești, chiar și în ziua aceea, reușise să scape basma curată.

— Nu-ți citesc povești... e drept... dar asta nu are nimic de-a face cu dragostea... dragostea e... e ceva mai misterios de atât... Draga mea, în dragoste trebuie să nu ceri nimic, să nu te milogești pentru nimic. Să nu cauți niciodată să fii iubită așa cum ai vrea tu să te iubească oamenii. Nu asta e dragostea adevărată. Trebuie să accepți că oamenii te iubesc în felul lor, iar felul meu nu e să-ți citesc povești, ci să-ți fac, poate, rochiile pe care ți le pot face eu, mantouri, fuste, eșarfe, așa cum îți plac ție. Nu suntem noi

fericite așa? Nu-i așa că nu ai vrea altă mamă? Spune, Annie, nu ai vrea altă mamă, nu?

După ziua aceea, Annie nu-i mai făcuse niciodată nici un alt reproș. Eugénie credea că scăpase de grija aceasta pentru totdeauna. Chiar și când îi anunțase că voia să plece câteva luni cu doamna M., nici atunci nu se îngrijorase prea mult. În zadar spunea soțul ei că nu voia să mai audă de o fiică în stare să-i părăsească pentru o burgheză, ea știa că avea să-i citească scrisorile și să-i scrie, o iubea prea tare pe Annie să-și pună în practică amenințările. Dar, când sosise prima carte poștală, căzuse în capcană. Soțul ei tocmai fusese arestat și ea nu mai avea pe cine se bizui. Fusese nevoie de mai multe cărți poștale până să se decidă să-mi mărturisească faptul că nu știa să citească. Oare se hotărâse repetându-și că eram la fel de demn de încredere ca sutele de metri de țesătură pe care o cumpărase de la mama?

Și a avut dreptate. Nu i-am trădat niciodată secretul.

Dintotdeauna am fost de părere că secretele trebuie să moară cu cei care le-au purtat. Cu siguranță vă spuneți că îmi trădez propriile mele convingeri prin faptul că vă vorbesc despre asta, dar dumneavoastră trebuie să vă mărturisesc totul.

„Dintotdeauna am fost de părere că secretele trebuie să moară cu cei care le-au purtat. Cu siguranță vă spuneți că îmi trădez propriile mele convingeri prin faptul că vă vorbesc despre asta, dar dumneavoastră trebuie să vă mărturisesc totul.“

M-a cuprins o senzație dezagreabilă. Așadar autorul acestor scrisori i se adresa cu adevărat cuiva. Într-o izbucnire de furie care m-a surprins, am aruncat paginile în capătul celălalt al încăperii.

Eram lividă în fața oglinzii. M-am văzut închizând ochii și m-am auzit spunându-mi: „Nu-ți face griji, calmează-te, e doar un roman“. Dar, când mi-am regăsit calmul, am înțeles că mi-era frică.

De ce am vrut să schimb cursul evenimentelor?

Mă plimbam prin odaia lui Annie ca să treacă timpul mai repede și mă simțeam cumplit de vinovat. Era numai vina mea. De ce nu i-am citit scrisoarea aceasta lui Eugénie? Dar, în odaia aceasta prea mică pentru remușcările mele, nu-i putusem mărturisi lui Annie. Tocmai o regăsisem, nu aș fi suportat să o pierd din nou și nici să știu că îmi poartă pică.

Mă îmbolnăvea până și absența ei de câteva ore cauzată de povestea aceea cu cheile.

Și apoi ar fi trebuit să trădez taina mamei ei, căci Annie m-ar fi întrebat cu siguranță de ce îi citeam eu scrisorile.

Mă întorceam de unde plecasem.

Îmi amintesc că am spălat ceștile și platoul, am privit cele câteva cărți așezate pe o etajeră și am îndreptat crucifixul de la capătul patului. „Dacă tună în octombrie, recolta de struguri e mănoasă“, zicală din acea zi de 4 octombrie 1943. Am răsfoit distrat calendarul ca să văd ce ne pregăteau zilele ce aveau să vină.

Toate astea ca să mă împiedic să fac ceea ce aveam să fac până la urmă: să-i deschid comoda. Haine bărbătești, cele ale frumosului ei soldat. Și ale ei. Trei rochii, două pulovere prea subțiri pentru acest anotimp, ciorapi făcuți ghem și lenjerie urâtă. Simțeam o nevoie așa de puternică să-i

simt mirosul încât i-am căutat lenjeria murdară. Obscen. Dar, întrucât începusem prin a o iubi cu neprihănire pe Annie, nu mi-era cătuși de puțin rușine s-o iubesc și cu destrăbălare, cu spatele lipit de ușă, ca să nu fiu surprins. Sâniile ei plini, lăsați. Imaginea aceasta mă obseda din ziua în care îmi ceruse s-o ajut să mute o bancă, în timp ce pregătea reprezentația de la teatru. Ea se aplecase prima, iar corsajul i se desfăcuse. Nu observase nimic, nici mișcarea țesăturii, nici pe cea a ochilor mei. Am visat mult timp la sânii ei în poziția aceea, lăsați, atârnați și rotunzi, sânii ei între care mi-ar fi plăcut... Și atunci mi-am dat drumul.

Hai să așteptăm până mâine. Nu voiam să se petreacă în condițiile acestea. Nu cu un bărbat pe care nu-l cunoșteam, nu voiam să fie așa prima oară.

Brusc, am înțeles la ce făcea Annie aluzie în relatarea ei, iar amintirea aceasta mi-a pus un nod în gât.

Era în luna aprilie 1939.

Deja de câteva luni, vizitele frecvente la doamna M. o îndepărtaseră de mine și nu mă așteptam deloc să vină să mă caute acasă. Mă dusesse spre iaz, ocolind drumul de edec, și aveam impresia că voia să-mi spună ceva. După o clipă, s-a oprit.

— Hai să urcăm.

Am rămas nemișcat, interzis. „Hai să urcăm.“ Mai auzisem deja undeva fraza asta. O altă femeie, un alt loc. Acolo era o umezeală cumplită, mirosea a mucegai, lucru deloc de mirare, căci toate ferestrele erau blocate, iar dintre toate ușile din oraș, ușa acestei „case“ era cea care se deschidea și se închidea în cea mai mare grabă. Violette se apropiase de mine fără să mă scape din ochi.

— Hai să urcăm.

În ciuda emoțiilor, zâmbisem. De fapt trebuia să coborâm, camerele erau jos. Dar nu poți să renunți la o parolă ca aceasta... Violette coborâse, iar eu o urmasem stăpânit de o virilă impresie că mai făceam un pas în povestea mea cu Annie. Sunt puține femeile cărora le place fie posedate de un trup care nu a mai posedat pe nimeni.

„Hai să urcăm.“

De data aceasta, formula consacrată respecta aranjarea în spațiu. După ce îmi venisem din nou în fire, apucasem frânghia ca să apropie barca de mal.

Annie urcase și o urmasem și eu.

Barca era mai degrabă lată decât adâncă și ne întinseserăm ca să nu fim văzuți. Annie părea preocupată. Aveam impresia că vrea să-mi spună ceva, dar nu mi-a spus nimic. Probabil că cerul le servește deseori drept scuză amanților neîndemânatici, dar noi nu am avut acest noroc, căci la ceasul acela cerul nu era înstelat. Iar eu, cu ochii ațintiți asupra neantului cerului, mă simțeam pierdut. De data aceasta eram singur. Nu era Violette să mă ghideze. În van cercetam, nu mai știam cum începusem cu ea. Nu mai știam pe ce gest, pe ce mângâiere să mă bizui. Violette se dezbrăcase singură, nu pusese în gestul ei nici fervoare, nici vreo îndrăzneală aparte, avea doar gesturi leneșe ca de suferind de migrene și detașarea pe care ți-o dă obișnuința. Îi deschiasem stângaci corsajul lui Annie, clemă după clemă, una mai mică decât cealaltă. Violette avea pielea ca a acelor femei care nu-și îngrijesc trupul, știind că au să se folosească de el orice ar fi. Însă pielea lui Annie era catifelată și netedă. Dacă Annie ar fi stat cu ochii deschiși, ca Violette, ar fi văzut că-i priveam sânii generoși de pe torsul delicat. Nu, nu ar fi văzut, căci, dacă ar fi avut ochii deschiși, nu aș fi îndrăznit să-i privesc sânii. Avea și pumnii strânși. Eu și Violette stătuserăm goi,

însă Annie și cu mine am stat pe cât mai îmbrăcați posibil. Violette îmi plimbase mâna pe corpul ei. Îi descoperisem cu degetele aceste asperități, eu, care crezusem dintotdeauna că aveam să întâlnesc netezimi. „E bine când e umed, așa”, spusese ea încetișor, ca o remarcă, o lecție. Îmi lăsase mâna și o simțisem pe a ei așezându-se blând în locul asupra căruia era concentrat tot corpul meu, sexul, apoi mâna ei lăsase locul trupului. E bine când e umed, așa, am încercat să mă liniștesc, cu mâna între pulpele lui Annie. Nimic din corpul lui Violette nu-mi răpise atenția, însă tot trupul lui Annie mă tulbura. Chipul lui Violette se destinsese pe când cel al lui Annie s-a crispat. Mi se strânsese inima, și cu atât mai mult când corpul i s-a arcuit, înălțându-i sânii, iar mișcarea aceasta m-a copleșit. Totul se petrecuse bine cu Violette, dar rău cu Annie.

Își coborâse iute fusta, eu îmi ridicasem repede pantalonii. Imediat ce ne-am îmbrăcat, ne-am simțit amândoi mai bine. Mă temusem ca Annie să nu plece imediat, dar nu a fost așa, am stat întinși cu fața spre stelele care încă nu răsariseră. Și am avut din nou senzația că Annie voia să-mi spună ceva, dar nu mi-a spus nimic.

Și azi îmi port pică pentru că nu mi-am găsit curajul necesar. Mi-l găsisem cât să fac dragoste cu ea ca vai de lume, dar nu și cât s-o fac să vorbească. Aș fi putut-o împiedica să meargă la întâlnirea cu domnul M., și atunci nu s-ar mai fi întâmplat nimic din toate astea. M-a copleșit emoția. Într-adevăr, fusesem dintotdeauna primul. Annie nu mă mințise. În orice caz, nu în această privință.

Căci, dacă rămăsese borțoasă cu domnul M. „cu eficiența unei fecioare”, cum îi plăcea să spună mereu, ar fi trebuit să plece trei luni mai târziu: aprilie... mai... iunie... Deci în iulie.

Dar plecase a doua zi de Crăciun, și-mi amintesc bine, pentru că trecusem pe la ea să-i duc un mic cadou, pe care îl izbisem furios de un copac când m-am întors acasă, căci tocmai plecase cu doamna M.

Iulie... august... septembrie... octombrie... noiembrie... decembrie...

Lipseau deci cinci luni din povestea lui Annie. Era mult.

Dacă ușa odăii nu m-ar fi lovit brusc în spate, aș fi ghi-cit poate ce se petrecuse în intervalul de timp pe care îl făcuse uitat.

M-am ridicat cât am putut de iute, aruncând lenjeria sub comodă ca să scap de ea. Dacă era soldatul ei, trebuia să am grijă să nu-i trag un pumn în figură. Annie s-a repezit în brațele mele așa de zorit încât mi s-a strâns gâtul. Chiar se temuse să nu plec. Se mișcase iute. A scos o statueta ciudată din geantă, o femeie întinsă pe un soi de scaun, cu mâinile îndepărtate, cuprinzând aerul cu ele, de parcă ar fi ținut un lucru nevăzut în fața pântecului. Așa se și numea statueta: *Lucrul nevăzut*. Era un cadou de la Alberto și-l aducea de la prăvălie, voia să mi-l arate. A lăsat-o pe masă, dar nu s-a așezat, mi-a propus imediat să ieșim.

Era ziua în care de obicei mergea la baia municipală. Mă deranja dacă o însoțeam?

Mi se păruse puțin ciudată graba ei bruscă de a se spăla, dar nu mă supărasem. Mă gândeam că se grăbește din cauza stării de asediu. Odată aflat în aer liber, mă gândeam că aveam să-mi revin, dar Annie nu mi-a lăsat răgazul necesar. Odată ce-am ajuns pe stradă, și-a reluat povestea de unde o lăsase când se dusesse să lase cheile. Desigur, fără a reveni asupra misterioaselor luni dispărute ca prin farmec. Despre ele aveam să aflu abia câțiva ani mai târziu.

Doamna M. prevăzuse totul. Aveam să ne mutăm pe perioada sarcinii mele în casa lor de la Paris, cea în care locuiau înainte să vină la Scară. Era foarte important să nu le spun părinților mei, nu ar fi înțeles de ce nu vin să-i văd din când în când. Toată lumea știa că plecam departe, în sud, la Collioure, unde clima era mai blândă. Trebuia să ne justificăm bine plecarea. Iar dacă izbucnea războiul, chiar dacă nu părea probabil să se întâmple, acolo aveam să fim la adăpost. Avea răspuns la toate.

Nu-mi plăcea să-mi mint părinții. Mi-a propus să le spună ea în locul meu. Nu-i era greu, în orice caz se gândise să vină la mine acasă să-i cunoască și să-i liniștească. Tata nu suflase o vorbă. Stătuse drept pe fotoliul său. O privise tot timpul cât ea explicase. Mama nici măcar nu încercase să destindă atmosfera. Era prea tristă să abată atenția spre altceva. Dar doamna M. nu se tulburase. Mințea foarte bine. Asta ar fi trebuit să-mi trezească semne de întrebare. Tata mă întrebase dacă voiam cu adevărat să merg acolo cu femeia aceasta pe perioada sarcinii ei. Am spus că da. Atunci, fără să se ridice, îi poruncise doamnei M. să iasă imediat din casa lui.

Apoi situația a devenit insuportabilă. Tata mă acuza că-i părăsesc pentru o burgheză îmborțoșată de un capitalist. Bogătași împutțiți. Era noua lui vorbă, repetată până la sa-

turație. Imediat ce aveam proasta inspirație să-l privesc, îmi spunea să nu mă mai tot zgâiesc la el. Imediat ce nu mă mai atingeam de un fel de mâncare, îmi reproșa că „domnișoara are gusturi fine de când ia prânzul cu ducesa“. Într-o seară a mers prea departe și m-am pierdut cu firea. Nu era cazul să exagereze, nu-i „părăseam“. Putuseră trăi patruzeci de ani fără mine, aveau să supraviețuiască cinci luni, și apoi aveam să ne scriem, nu era sfârșitul lumii...

Mi-e ciudă că le-am vorbit așa. Nu ar fi trebuit să-i părăsesc niciodată, dar nu aveam de unde să știu. Mă gândeam la tot ceea ce aveam să descopăr la Paris. Dacă nu ar fi depins decât de mine, am fi plecat chiar mai devreme. Dar mi-era prea milă de mama. Nu reușeam s-o împac. Era fără doar și poate intuiția ei de mamă. Ultimele săptămâni fuseseră delicate. Fugeam de metrul ei ca de ciumă. Și ei îi crescuseră sânii. Își vârâse în cap ideea că din acest motiv nu o mai lăsam să-mi ia măsurile. „În definitiv eu te-am făcut!“ Îmi spunea mereu vorba asta. Mama era mereu așa de blajină. Iar eu o respingeam întruna. De fapt, mă gândeam mereu la o poveste pe care mi-o spuseseși tu, despre Rodin. Îți amintești? Despre ședința în care a descoperit că unul dintre modele era însărcinată, iar fata cu pricina nu știa încă. Ei bine, eram sigură că așa avea să se întâmple și cu mama. Ar fi ghicit și cu ochii închiși. Îmi cunoștea prea bine trupul, cum spunea și ea, ea mă făcuse. De asemenea, era imposibil să-mi ascund burta cumpărându-mi haine noi, căci ar fi luat asta drept un afront.

Am avut noroc și silueta mea a rezistat până la Crăciun. Ultimul Crăciun cu părinții mei. Eram însărcinată în trei luni. Tata îmi oferise un șevalet pe care mi-l făcuse el, mai mare decât celălalt, că doar creșteam. Până la urmă nu, nu mi-l oferise, era prea mândru s-o facă. Îl găsisem sub brad, acoperit cu o învelitoare frumoasă de lână verde-marin. „Eu am tricatat-o amintindu-mi cum e când te strâng în

brațe. " O lăsasem pe mama să mă îmbrățișeze tare, eu, care nu o mai lăsam nici să se apropie de mine. Tata nici nu voise să-l îmbrățișez ca să-i mulțumesc pentru șevalet. Plânsesem. Dar nu în fața lui, în nici un caz.

A doua zi era ziua cea mare. Am plecat cu doamna M., în miez de noapte. Nu trebuia să fiu văzută sosind în casa lor. Pregătise ea totul. Aveam să iau camera lui Sophie, la mansardă. Așa puteam deschide fereastra fără să risc nimic, căci nu era nici o clădire vizavi. Pe drum, mi-a explicat că nu trebuia să bănuiescă nimeni că eram acolo. Când avea să primească vizite, aveam să rămân în odaia mea. La fel și când ieșea ea. Deoarece, în ciuda perdelelor, trecătorii sau vecinii vedeau dacă era cineva într-o cameră. Iar dacă tocmai o întâlнисeră pe stradă sau în altă parte, s-ar fi întrebat cine era atunci acasă. Am respectat regula fără să crâncnesc. Îmi petreceam timpul între camera lui Sophie și baia de alături, și aceasta fără fereastră. Când doamna M. era acasă și voiam să-mi dezmoțesc picioarele, urca ea în odaia mea. În restul timpului, stăteam împreună. Momentele acelea nu erau diferite de cele petrecute la Scară. Eu pictam, ea citea, doar că era mai înghesuit.

Și eu, care mă gândeam să descopăr Parisul!

În vremea aceea, veștile de pe front erau bune încă. Războiul nu mai ocupa prima pagină, numai o coloană, două, doar cât să vadă toți soldații care se plictiseau pe linia Maginot că nu-i uitam. De când citiserăm că plantau acolo trandafiri pentru a mai mângâia inimile regimentelor de soldați, nu ne mai era teamă că avea să izbucnească războiul. Mobilizarea nu înseamnă neapărat începerea războiului, citeam peste tot. Era doar „războiul ciudat”¹. Ne

¹ Prima etapă a celui de-al Doilea Război Mondial. În lunile de după invadarea Poloniei, deși au declarat război, marile puteri europene nu au întreprins acțiuni militare împotriva Germaniei. (N. tr.)

distrăm încercând să ghicim cuvintele cenzurate din ziare. Și ne petreceam mult timp astfel. Spațiile albe erau așa de numeroase, încât unele articole deveneau de neînțeles.

Douăsprezece persoane au trebuit spitalizate la Paris după ce au alunecat pe o porțiune cu [x] de pe șosea.

— Polei!

— Bravo!

Până și informațiile despre vreme erau interzise, căci inamicul s-ar fi putut folosi de ele.

Doamna M. era animată de o bucurie de a trăi străină de ea până atunci. Ieșea mult, dar, cu toate acestea, fără să uite de mine. Îmi povestea ce făcea, cumpărături la Longchamp, acțiuni caritabile pentru soldați... Îmi povestea despre oameni. Îmi oferea haine la modă cu nume și culori inspirate de evenimente. Un mantou „Tanc”, o cămașă de noapte „Permisie prelungită”. Nu-mi era prea utilă „în situația actuală”, cu asta se referea la burta mea cea mare, dar i le puteam da mamei când aveam să ne întoarcem. Avea să le folosească drept model ca să le croiască și ea femeilor din sat. Aveau să se vândă ca pâinea caldă. Mi se părea un gest draguț.

Încercam să redau aceste noi tonuri în paleta mea. Albastru „Maginot”. Gri „Avion”. Bej „Tărâmul Franței”... Amestecam culorile ca să alung gândurile negre. Nu mai știam ce să pictez. Mă gândeam prea mult, așa că am început să fac reproduceri. Tot era mai bine decât nimic.

Știa că mi-e greu închisă în casa aceasta. Îmi atârnamea o hartă a Parisului în odaie, ca să nu mă simt prea departe de toate. Îmi arăta unde avea să meargă înainte să plece. Îmi petreceam ore în șir rostind numele străzilor. Învățam arondismentele în timp ce burta mea se rotunjea. Îmi aducea și

fotografii, cărți poștale din multe locuri. Turnul Eiffel, Concorde, Arcul de Triumf, Luvrul. Îmi promisese că aveam să le vizităm împreună după ce nășteam. Făcea o mulțime de planuri de viitor, „pentru după aceea“, cum spunea ea. Ar fi trebuit să încerc să fiu mai atentă la jocul ei, ca la pasa-jele cenzurate. Dar nu am bănuir o clipă ce pregătea, căci era foarte drăguță cu mine.

Îmi adusese un pisoal ca să mă simt mai puțin singură când ea nu era acasă. Era cenușiu, cu o pată roșcată pe cap. Îl botezasem Alto, gândindu-mă la Alberto. Duceam dorul lecțiilor lui. Îi spusese că rămăsesem în sat. Aveam să ne reluăm lecțiile când se întorcea la Scară, după ce năștea. Alberto locuia la Paris, nu-i putea spune că sunt aici, căci nu ar fi înțeles de ce nu mă duc la atelierul lui. Toate aceste lucruri îmi păreau complicate. Însă nu și ei. Ea scăpa de toate piedicile cu ușurință.

Ca să nu mă simt singură, îmi adusese în odaie și un aparat de radio. Ascultam mult, mai ales muzică. Dădeam mai tare pentru copil. Îmi spuneam că eram amândoi la fel, nu auzeam decât glasuri, lipsite de chip.

Eu îl numeam copilul. Ea îl numea copilul meu. Eu nu spuneam nimic. Mai erau multe alte lucruri pe care nu i le spuneam. Să nu-și mai pună mâinile pe burta mea. Să nu-mi mai dea sfaturi pentru copilul ei. Trebuia să mănânc bine pentru copilul ei. Să dorm bine pentru copilul ei. Să nu închid fereastra de la odaia mea, toate mirosurile acestea de vopsea nu-i făceau bine copilului ei. O interesa nu-mai ce era bine sau nu pentru copilul ei.

Aveam chiar aceeași siluetă. Cârpele pe care și le înnodea în jurul pântecului se înmulțeau pe măsură ce al meu se umfla. Nu le scotea niciodată. Nici măcar acasă. Îmi copiasse toate gesturile. Uram asta. Ai fi zis cu adevărat că e însărcinată. În orice caz, toată lumea din anturajul ei asta credea.

Nu voia să piardă nimic din această sarcină pe care o considera a ei. N-ar fi trebuit să-mi pună atâtea întrebări. Mă întreba fără încetare dacă simțeam micile bule de șampanie. Prietenele ei, deja mame, îi puneau mereu această întrebare, iar ea nu știa ce să le răspundă. Nu înțelegeam despre ce senzație vorbeau. Poate că sarcina mea nu era normală. Chiar îmi trecuse prin gând că poate nu eram însărcinată, că poate doar redevenisem o fetiță, rămasă fără menstruație când corpul aflase ce întrebuintare voiam să-i dau. Gândul acesta mă liniștea. Asta însemna că farsa avea să ia sfârșit, că aveam să-mi recapăt libertatea. Aveam să mă întorc acasă, să-mi revăd părinții, să te revăd pe tine. Însă într-o seară, cuibărită sub plapumă, le-am simțit. În josul pântecului, mult mai jos decât mă așteptam. La început o dată. Apoi încă o dată. Și apoi încă o dată. Dar nu erau ca bulele de șampanie, ci ca zbaterea unor peștișori. Nu putea să mi se pară că seamănă cu bulele de șampanie, căci nu băusem niciodată. Însă peștișorii îi văzusem, la suprafața iazului, pe ploaie.

Cu trecerea săptămânilor, aceste zbateri au lăsat locul unor frisoane. La început foarte mici, apoi din ce în ce mai desluse. Curând au început să-mi deformeze pântecul cu loviturii. De picior, de mână, de cot. Copilul meu se deplasa într-un spațiu prea mic pentru el. La fel ca mine, îmi spuneam.

Singurele evenimente la care aveam dreptul erau cele prilejuite de pânțele mele. Cum aș fi putut să nu le pândesc, să nu le disec, să nu mă atașez de ele? Până să mi se mărească burta, eram încă onestă. După aceea am început să scap frâiele. Și, cu cât răspundeam mai mult la întrebările doamnei M., cu atât îmi încălcam mai tare promisiunea. Dar poate că mi-aș fi încălcat-o oricum. Poate că ideea aceasta de a avea un copil pentru o altă femeie era de la bun început o iluzie. Nu știu. Totuși au mai făcut-o și altele.

Noaptea nu puteam să dorm. Aveam arsuri la stomac. Ca să nu mă plictisesc, făceam exerciții de memorie. Mă plimbam prin casă și trebuia să-mi amintesc locul tuturor obiectelor dintr-o încăpere pentru a avea dreptul să intre în următoarea. Îmi spuneam că era un exercițiu bun pentru reproducere. Dar mai ales îmi îngăduia să vorbesc cu copilul fără să-i vorbesc despre noi. Îl învățam despre lumea lucrurilor. „Vezi, asta e o carte, asta e o vază, asta nu știu ce e, o să-i spunem «obiectul albastru», asta e de prost gust, ăsta e un sertar, astea sunt gloanțe, ăsta e un pistol micuț.”

Reconstruiam trăsăturile părinților mei, în special pe ale mamei. Nu mă puteam înfrâna să nu-i spun: „Vezi, aceștia sunt bunicii tăi”. Sunt singurele ființe despre care i-am vorbit.

Mă întrebam cum îi va fi oare chipul, ochii, părul, corpul. Speram să-mi semene până în cel mai mic amănunt. Să iasă din mine cu fața mea, și astfel ea să nu se poată hotărî să mi-l ia, prea sigură că, atunci când îi vor vedea pe amândoi, oamenii îi vor spune: „E leit prietena ta Annie”.

Îi propusesem anumite prenume și era de acord. Nu avea nici o importanță pentru ea. Ea voia un copil, nu un prenume. Nu-mi plăcuse tonul pe care îmi răspunsese. Mă abținusem să nu-i replic că nu voia un copil, ci copilul meu. Aș fi vrut să-mi iau cuvântul înapoi, dar știam că e imposibil, că nu va fi niciodată de acord. Nu mă mai rușinam să-i cer să-mi cumpere materiale, acum eram pe picior de egalitate. Aș fi vrut să nu-mi mai tolereze toate solicitările, și să mă dea afară. Voisem să fug, chit că aveam să nasc pe stradă. Dar apoi ce m-aș fi făcut? Mă aștepta rușinea: mama la o vârstă fragedă; nu mai făceam nici cât o ceapă degerată. Auzisem prea multe povești de acest fel ca să nu știu. Dacă părinții mei ar fi fost mai tineri, am fi putut spune că e al lor. Nu aș fi fost prima care devine sora copilului ei.

„Probabil că Annie se bucură că nu mai e singură la părinți, ar spune lumea, că prea s-a văitat.”

Dar nu era posibil, nimeni nu ar fi crezut. Și adevărata nenorocire era că în adâncul meu eram convinsă că bebelușul meu ar fi avut mai multe șanse să fie fericit în lumea ei decât în lumea mea. Nu de aceea plecasem cu ea? Și numărăm, îndurerată, zilele care mă despărteau de ziua nașterii. Ai fi zis că-mi citește gândurile, căci într-o seară a venit să mă liniștească. Puteam să văd copilul oricând voiam. Dacă voiam, puteam să rămânem împreună, cel puțin până se întoarcea soțul ei de la război. Și chiar și după aceea, el cu siguranță avea să fie de acord. Nu depindea decât de mine să mă păstreze ca dădăcă și mai târziu, când va avea vârsta necesară să înțeleagă, vom vedea, vom încerca să-i explicăm. Nu credea o iotă din ceea ce spunea, eu, în schimb, da. Nu mai puteam suporta ideea de a-mi pierde copilul. Simțeam nevoia s-o cred. Mă simțeam foarte singură.

Pe parcursul lungilor luni petrecute la Paris, nu am primit nici măcar o scrisoare de la părinții mei. Mă gândeam că tata își ținea promisiunea. „Vrei să vezi cum e să fii departe, ei bine, ai să vezi tu, să nu aștepti să-ți scriem.” Îmi aruncase vorba asta chiar după ce mi-a oferit șevaletul. Îi cunoșteam temperamentul, dar mi se părea că e prea ranchiunos. În același timp, cum niciodată nu-i stărnisem mai tare furia decât cu călătoria asta, îmi spuneam că sunt pe cale să-i cunosc caracterul furtunos. Și îi plângeam de milă mamei. Probabil că își ducea zilele luându-mi mie apărarea. Mi-era foarte dor de ea. Mi-ar fi plăcut să împart cu ea aceste clipe, să știu ce simțise când eram în burta ei.

„Părinții tăi sunt bine.” Doamna M. îmi spunea mereu fraza aceasta, zâmbitoare. „Părinții tăi sunt bine.” Mincinoasă nenorocită!

Jacques rămăsese la Scară. „Ca s-o întrețină până ne întoarcem noi,” spunea ea. Din cauza piciorului bolnav, nu

fusese chemat sub arme. Făcea drumul în sus o dată pe săptămână să-mi dea vești despre ei, dar eu nu-l vedeam nici odată, îi auzeam doar vocea. Ea nu voia să afle nici el. Singura care știa, în afară de noi două, era Sophie. Doamna M. îi dădea scrisorile mele lui Jacques, iar el, poștaș de circumstanță, le ducea părinților mei. Pentru că eu le scriam. Nu prea mult, dar adesea. Era greu să găsec un subiect de discuție. Era complicat să vorbesc vrute și nevrute. Trebuia să dau impresia că sunt la Collioure. Și mai ales că nu sunt însărcinată.

Părinții mei credeau că scrisorile mele făceau parte dintr-un colet pe care i-l trimitea doamna M. lui Jacques. Asta pentru a evita să fim trădate de ștampila poștei. Nu lăsa nimic la voia întâmplării. Înainte de plecarea noastră, reușise chiar să facă rost de vreo douăzeci de cărți poștale din Collioure. Avea câte două la fel, i se părea că așa era și mai credibil. Așa se întâmplă mereu, mulți oameni trimit de două ori aceeași carte poștală dintr-un loc, fără să-și dea seama.

Citea scrisorile mele înainte să i le dea lui Jacques, sunt sigură. Nu și-ar fi asumat riscul să scriu ceva ce ne putea trăda. Nu-mi spunea, dar știam. O numeam „această Giraudoux¹” a corespondenței mele. Dar era cinstit așa, căci nici eu nu-i spuneam totul.

Deseori, cerea să-mi vadă pântecul. Îl scruta până apărea mica gâlmă și împingea în el. Vedeam tulburarea pe care i-o pricinuiam imaginile acestea. Mă scruta cu ochiul celui care nu avea parte de așa ceva. Nu reușeam să abat gândurile. Fiecare cu supărările lui, gândeam eu. Ea cu cele de azi, eu cu cele de mâine, când va avea copilul în brațe.

Și o mințeam. Cu cât treceau săptămânile, cu atât o mințeam mai mult când mă copleșea cu întrebări. Când

mă întreba dacă simțeam ceva când lovea copilul, îi spuneam că nu, că nu simțeam nimic, ceea ce era fals. Dar ea mă credea. Nu avea de unde să știe. Mi-o imaginam cu încântare la cinele în oraș cum repeta că „nu, nu simte nimic”, și mă delectam la gândul că femeile îi aruncau poate priviri neîncrezătoare.

Singurul lucru pe care aveam chef să-l pictez era corpul meu. Dar știam că nu ar fi suportat să-mi vadă odaia împânzită cu tablouri care mă înfățișau borțoasă, și atunci profitam când nu era ea acolo. Și mă zoream, imediat ce terminam schițele, să le acopăr cu un aplat, sau cu altceva, cu un cer, adesea. Trebuie să i se fi părut că pictez multe ceruri. Dar, întrucât era tot ce vedeam pe fereastră, probabil că nu o mira prea tare.

Sinistra comedie a durat o sută șaptezeci și patru de zile. O sută șaptezeci și patru de zile de temniță, fără șaisprezece zile. Mă trezise în miez de noapte. Avea o surpriză pentru mine. Mașina ne aștepta în fața casei. Doar un ceas mai târziu, ne opream în fața unei mori. Eu credeam că era vorba despre o etapă, dar era destinația noastră. Voia să iau puțin aer. Nu era luxos, dar îi va face bine copilului ei. Avea o bucătărie, o cameră principală dispusă pe lungime, un soi de ungher în care să te speli, și o cameră. Odăile de la subsol erau nelocuibile, pline de praf și de mașinării de măcinat. Mă mirase că veniserăm la moara aceasta. Nu era nici confortabilă, nici curată, dar puteam ieși. Simțeam că revin puțin la viață. Îmi petreceam timpul afară. Era sfârșitul lui martie, iar natura se trezea la viață. Îmi luasem carnetul de schițe și cărbuni de salbă-moale. Îmi recăpătam puțin inspirația. Eram singura care profita de acest loc, iar Alto mă urma peste tot. Ea nu a ieșit niciodată din moară. Își petrecea zilele fără să se dezlipească de un scaun de la fereastră și dezlega cuvinte încrucișate. Stătea acolo, încordată,

¹ Dramaturgul Jean Giraudoux (1882-1944) a fost ministru al informațiilor între anii 1939 și 1940 în guvernul Daladier. (N. tr.)

și tresărea la cel mai mic zgomot. Mi-era limpede că îi era teamă să nu fim descoperite. Vedeam de asemenea că-i era teamă să nu fug. Mi-ar fi plăcut. Dar eram însărcinată în șapte luni și deja simțisem contracții. Îmi asumam riscuri dacă o luam pe firul râului ca să găsesc pe cineva să mă ajute. Fără să mai pun la socoteală faptul că o cunoșteam de acum. Dacă eram aici, asta însemna că nu era nimeni pe o rază de zece kilometri.

Nu am fost niciodată mai străine una de cealaltă ca atunci, și asta deși dormeam în același pat. Era unul singur. Sophie dormea pe o saltea de paie în bucătărie. Doamna M. venea să se culce când eu dormeam deja și se trezea în zori. Nu ne-am atins niciodată una de cealaltă. Stăteam fiecare de partea noastră a „liniei Maginot“. Nu dormeam bine. Priveam caraghiosul tablou: două femei însărcinate care dormeau în același pat. Pântecele noastre mari deformau așternuturile. În odaia aceasta dormea o cămilă. Cămila are două cocoșe, iar dromaderul una singură, și cu asta mă gândeam la pântecele meu. Va trebui să știu să-i răspund la toate întrebările. Nici ea nu dormea bine. Era agitată și vorbea în somn. Îmi venea s-o asfixiez cu pântecele ei, să-i smulg toate cârpele acelea mincinoase și să i le îndes pe gât până își dădea duhul. Dimineața, locul ei era ud. Asuda. Nu puteam spăla lenjeriile, iar mirosul acesta acru copleșea toată odaia. Îmi venea să-i spun că duhoarea ei nu-i făcea bine copilului. Într-o zi, am glumit despre asta cu Sophie. Noaptea următoare, m-a trezit atingerea unui picior pe al meu. Cămila se transformase în dromader. Am ridicat ușor cearșaful, uimită că-și scosese burta. Nu scosese nimic, doar că Sophie îi luase locul lângă mine. A doua zi, doamna M. îmi spusese că, dacă vorbea în somn, probabil că asta mă împiedica să dorm și nu era bine pentru copil.

Am stat acolo șaisprezece zile și apoi ne-am întors la Paris. Am născut peste mai puțin de două luni.

Intrase în odaia mea și-mi întinsese o păpușă.

— Uite ce am cumpărat.

— E frumoasă.

— E mai mult decât atât... Apasă pe butonul de la ceafă.

— Mamă! Mamă!

La aceste cuvinte ale păpușii, m-a cuprins o contracție violentă.

Orice femeie însărcinată ar fi fost tulburată citind aceste scrieri, îmi spuneam.

Mă detașasem din nou puțin de aceste misive, eram încredințată că era un roman, memorii, fără nici o îndoială, dar autorul încă era ascuns privirii.

Și eu îi simțeam lipsa mamei, și eu aș fi vrut să știu ce simțea când eram în pântecele ei, și eu mă simțeam singură.

Am remarcat adesea că o naștere atrage după sine o moarte, de parcă ar exista un număr limitat de suflete pe pământ. Nu am avut mult de așteptat pentru ca această cumplită lege să se verifice. Mama a murit la patru zile după ce am anunțat-o că sunt însărcinată. Teribil exil să-ți pierzi mama la câteva zile după ce ai devenit la rândul tău mamă.

Încă nu pot concepe faptul că pruncul meu nu o va cunoaște niciodată.

Dar, la dracu', de ce trebuia să gonească așa pe drumul acela de țară?

După ce am împăturit scrisoarea, puțin a lipsit să nu-l sun pe Nicolas. În defintiv, poate că soluția corectă nu era să fug, nici să-l ascund sarcina. Cel puțin să-i las responsabilitatea de a spune „nu”. Știam că nu-l dorea, dar să-l las pe el să-mi spună, ca să mă vindec și de el.

Când îl voi auzi implorându-mă în genunchi să avortez, repetându-mi că nu ne cunoaștem de suficient timp, că poate mai târziu, dar că acum e prea curând, sentimentele pe care le am față de el nu vor rezista.

Înainte priveam cu ochi buni avortul: progres, liber-arbitru pentru femeie... Însă acum mă zbat într-o capcană care, aidoma tuturor capcanelor, la început miroase a libertate. Progres pentru femeie. Vezi să nu! Dacă vreau să păstrez copilul, sunt vinovată față de Nicolas, care nu și-l dorește. Dacă nu îl păstrez, sunt vinovată față de copil. Deși pretindem că salvăm femeia de sclavia maternității, avortul îi impune o altă formă de sclavie, vinovăția. Mai mult decât oricând, maternitatea devine singura noastră sursă de triumf sau prăbușire.

Aș fi preferat să nu am de ales. La dracu', dacă la treizeci și cinci de ani nu-mi asum rodul unei nopți de sex la care nu m-a obligat nimeni, atunci ce am să-mi asum? Unde ajungem dacă nu mai suntem responsabili pentru viața căreia îi dăm naștere, atunci pentru ce ne mai simțim responsabili?

Așa am anunțat-o pe mama că sunt însărcinată. Se așezase de uimire. Nici măcar nu mă gândisem să-i spun să se așeze, mă gândeam că așa se întâmplă numai în reclamele proaste. Nu mai vorbiseram înainte despre asta și-și imagina că nu-mi doream un copil. Era înmărmurită.

Sigur că mi-am dorit dintotdeauna un copil, doar că nu găsisem omul potrivit, și acum credeam că l-am găsit, dar am rămas însărcinată înainte să aflu dacă e de acord, iar în seara în care am vrut să-i spun mi-a luat-o înainte și m-a anunțat că fratele lui tocmai devenise tată și că lui nu i-ar plăcea să fie în locul lui, că nu se simțea pregătit deloc, dar deloc.

Nu am putut să-i dau dreptate, dar m-am gândit bine și, indiferent ce crede el despre asta, am să păstrez acest copil, nu-mi pasă nici cât negru sub unghie, am treizeci și cinci de ani, natura nu mă așteaptă.

Mama îmi spusese că mă înțelege. I-am spus că va fi o bu-nică extraordinară. Răspusese: „Sigur“. Și apoi adăugase că e bine să ai un copil, dar că era și mai bine să îl ai în doi.

Când am meditat din nou la solemnitatea stranie cu care mama rostise fraza aceasta, mi-am promis să răspund data vii-toare când Nicolas mai încearcă să ia legătura cu mine. Trebuia să-i vorbesc.

Nașterea a fost oribilă. Am făcut cea mai rea criză de astm din viața mea. Sophie a avut grijă de mine. Repeta în-truna: „biata Annie“, „biata Annie“. La un moment dat, a simțit că nu va reuși singură și i-a cerut doamnei M. să se ducă după medic. Remarcasem că șovăise să plece. „Du-rează până se întoarce. Nu ar face așa ceva.“ Sophie era fu-rioasă. N-o văzusem niciodată supărată pe doamna M.

Apoi nu știu ce s-a întâmplat, mă durea așa de tare încât am leșinat. Știu doar că, atunci când s-a întors, doamna M. era singură. Nu s-a dus după doctor. Îți dai seama? Prefera să ne vadă crăpând, pe mine și copilul meu, mai degrabă decât să-i fie trădat secretul. Chipurile se dusesse la biserică să se roage pentru noi. Mersi frumos!

Pierdusem mult sânge. Sophie era răvășită, a stat ore în șir alături de mine, chiar și după ce s-a născut Louise. Nu își mai făcea griji pentru viața mea de dragul stăpânei ei, ci își făcea pur și simplu griji pentru viața mea. Mi-a spus, nu și-ar fi iertat-o niciodată dacă mi s-ar fi întâmplat ceva.

Mie mi-era teamă. Înțelesesem până unde era dispusă doamna M. să meargă. Dacă era în stare să mă lase să mor, era capabilă să mă și ucidă, mai ales acum că se născuse Louise. Chiar și azi îmi spun că, dacă nu era și Sophie cu noi, ar fi făcut-o. Sophie îmi spunea că sunt nebună dacă îmi închipui așa ceva, că stăpâna ei nu ar fi mers niciodată

până acolo. Dar văzusem în ochii ei că nu mai era chiar sigură. Și, înainte să plece din odaia mea îmi spusese în șoaptă, prefăcându-se că îmi aranjează pernele sub cap, că va veghea ea ca doamna M. să nu se apropie de mâncarea mea.

Louise s-a născut pe 16 mai 1940.

Cu câteva zile înainte să nasc, le scrisesem o scrisoare părinților mei în care le mărturisisem totul, scrisoarea despre care ți-am vorbit adineauri. Dar nu găsisem calea să le-o trimit. Atunci m-am gândit să îi spun lui Sophie. Părinții mei trebuiau să citească această scrisoare, altfel nu mi-aș fi găsit liniștea. Dacă pățeam ceva, trebuiau să știe că au o nepoată. Nu voiam să o trimită prin intermediul lui Jacques, nu aveam încredere în el. Niciodată nu mi-a plăcut cum mă privește. Sophie îmi răspunsese că mă înșel, că e un om bun, dar că, dacă preferam să trimită scrisoarea prin poștă, așa va face. Îmi jurase. Părea sinceră. Am crezut că pot avea încredere în ea. Îmi spusese că acceptă pentru că se teme să nu fie complice la o dramă, poate chiar la o crimă. Dar probabil că, odată ajunsă în fața cutiei poștale, se răzgândise, nu le putea face asta stăpânilor ei, fuseseră dintotdeauna buni cu ea, reușiseră chiar să-i faciliteze obținerea cetățeniei, căci era evreică. Așadar nu a trimis-o. Și nu mi-a spus niciodată. Asta trebuie să se fi întâmplat.

Dar am făcut-o să plătească. Nu trebuia să mă mintă.

A durat până să mă refac după naștere. Eram foarte slăbită. Doamna M. nu părăsea niciodată odaia noastră. Era ca la început, eram din nou în aceeași încăpere, dar eu nu mai pictam, iar ea nu mai citea. O priveam pe Louise. Deveniserăm inamice tăcute. Când o alăptam, simțeam privirea ei geloasă, dar cel puțin nu-mi putea răpi aceste clipe. În rest, nu aveam încotro. Trebuia s-o las să o schimbe, s-o ia în brațe, s-o legene, să-i șoptească. Îi spunea „copilul meu”. O scotea la plimbare în timp ce eu stăteam în pat, nu mă puteam ridica.

Știam că voiam să plec cu Louise, să mă întorc acasă. Nu mă mai simțeam deloc vinovată. Era copilul meu. Dar nu-i puteam spune doamnei M. că greșiserăm, că nu poți despărți un copil de mama lui, că nu e în firea lucrurilor. Ea nu putea înțelege. Nu-i mai era cu puțință. Trebuia să mă prefac încă, să rezist. Trebuia să rămân supusă, să nu-și dea seama de intențiile mele, până îmi recăpătam forțele. Aveam să găsesc mijlocul prin care să fug cu Louise la un moment dat.

Dar am așteptat prea mult.

Abia începeam să pot umbla fără să obosesc. Intrase în camera mea într-o dimineață, ca de obicei, la ora alăptatului. Louise avea aproape o lună. Mi-o luase din brațe și ieșise. O urmasem. Ușa odăii ei era încuiată. Louise plângea. Îi cunoșteam plânsetele, iar acestea nu erau ca cele obișnuite. Am bătut la ușă. Nici un răspuns. Se auzea doar Louise, care plângea din ce în ce mai tare. Începea să mi se facă frică. Am chemat-o pe Sophie să facă ceva. Am căutat-o în toate odăile și atunci am intrat în baie.

Imagina era oribilă. Pisiolul meu Alto plutea în cadă, era mort. Îl omorâse doamna M. Îl înecase, îl strânsese de gât, nu știu, dar apa era plină de sânge. Am alergat până la odaie. Am implorat-o să-mi deschidă. Louise nu mai plângea. Mi-era așa de teamă să nu-i fi făcut ceva rău. Voiam să mă duc să caut ajutor, dar era încuiată și ușa de la intrare.

Deodată, i-am auzit vocea în spatele meu.

— Pleacă! Nu mai ai ce căuta aici.

Era în capătul scărilor, îmi bloca trecerea. Am întrebat-o ce-i făcuse copilului meu. Mi-a răspuns că nu-i făcuse nimic copilului meu, întrucât nu aveam nici unul. Îi părea sincer rău pentru mine, spera că într-o bună zi puteam avea și eu unul, dar până atunci îmi cerea să încetez s-o mai sâcăi. Eram o nebună de legat care avea un singur gând, să-i răpească fiica. Acum era mai bine să plec, spre binele

tuturor. Spusese „tuturor“ pe un ton așa de hotărât încât m-am simțit mânată parcă de niște fire de marionetă și am ieșit din casă în ciuda voinței mele.

Tocmai înțelesesem că această femeie mai degrabă ar fi ucis-o pe Louise decât s-o piardă. Am mers câțiva metri. Trebuia să mă îndepărtez de casă. Nu voiam să mă vadă, în caz că privea pe fereastră. Să nu o provoc. Să se calmeze. Am cotit la colțul străzii și m-am așezat pe o bancă, să-mi revin.

Dar chiar acolo, în fața mea, am văzut soldați cu cizme negre și cu mănuși verzi. Nu era posibil, nu se putea să fie acolo. I-am urmat și am ajuns pe Champs-Élysées. Coșmarul meu continua parcă. Tancurile, camioanele, mașinile blindate ale Wehrmachtului erau peste tot. Instalau mitraliere la intersecții. Cavaleriștii și infanteriștii se afundau pe stradă. Nu puteau fi ei. Ziarele ne vorbeau despre soldați rahitici, bolnăvicioși, prost îmbrăcați. Aceștia erau veseli și mândri, frumoși, acoperiți cu arme lucitoare și cu haine de piele noi. Dar am recunoscut limba metalică, cu accente tăioase. Veniseră nemții. Parisul era sub ocupație. Nu-mi spusese. Îi priveam cu ochii cășcați. Ca niște turiști absurzi, făceau fotografii. Credeam că aveau să mă aresteze, dar nici măcar nu mă priveau. Eram singurul om fără uniformă cu capul ridicat. Cei câțiva trecători pe care îi întâlneam mergeau cu pas zorit, cu ochii în pământ. Nu știu cum am reușit să nu mă prăbușesc. Nu voiam decât să fac cale întoarsă, să mă duc s-o caut pe Louise.

Am coborât de-a lungul bulevardului. Am luat-o pe podul Concorde. Am traversat Sena. În fața mea, vreo zece soldați germani urcaseră pe acoperișul Palatului Bourbon. Desfășuraseră uriașul *Deutschland siegt an allen Fronten*¹.

¹ Germania învinge pe toate fronturile, slogan pe care îl afișau trupele de ocupație germane în întregul Paris după iunie 1940. (N. tr.)

Nu știam ce înseamnă, dar, în orice caz, nu țineam să aflu. Am luat-o pe bulevardul Saint-Germain. Deja își atârnav inscripțiile în germană, pentru a indica direcțiile. Niște soldați, ca niște maimuțe, atârnav drapelele naziste. Negru, alb, roșu, svasticile începeau să fluture peste tot. Erau imense, unele începeau de pe acoperișul clădirilor și ajungeau până la trotuar. Nu mai vedeam fațadele. Parisul, orașul fără ziduri. Svastica mă ducea cu gândul la un labirint, ale cărui intrări erau toate blocate, iar eu continuam să merg. Vedeam oamenii în apartamente, cu nasul lipit de geamuri, speriați. Mergeam prin oraș ca o mașinărie stricată. Bulevardul Raspail. Pe capotele mașinilor germane erau agățate chipiurile și căștile franceze, ca niște sinistre trofee. Mă întâlneam cu prizonieri, dar nu îndrăzneam să îi privesc. Mi-era teamă să nu recunosc pe cineva. Soarele ardea. Aș fi vrut să-mi umplu plămânii cu aer, dar nu îndrăzneam să respir. M-am așezat de multe ori ca să-mi recapăt puterile. Pe deasupra mea se învâртеau avioane. Din niște mașini se anunța că, după orele 20, oricine era prins încă pe stradă va fi executat. Rue des Plantes. Brusc, au dispărut panourile, drapelele, forfota nemților și pe străzile pustii cu obloanele trase s-a așternut neantul, liniștea. Poate că încă nu avuseseră timp să-și marcheze teritoriul, dar erau fără îndoială acolo. Căinii! Rue de la Sablière. Rue Hippolyte-Maindron. 3. 14. 32. 46. Nu știu cum am reușit să găsesc atelierul lui Alberto. Rue Hippolyte-Maindron, numărul 46. Poate tot firele marionetei mă aduseseră aici. Într-o zi, îmi arătase ea pe hartă unde locuia. Parcursesem de mai multe ori drumul în imaginația mea, am intrat prin gangul scurt în curtea mică. Voiam să-i povestesc totul lui Alberto. Îmi spuneam că el avea să mă creadă și că mă va ajuta să o recuperez pe Louise. El avea s-o readucă pe drumul rațiunii pe doamna M., el o cunoștea bine. Dar nu era acasă.

Nu știu cât timp l-am așteptat, culcată în fața ușii. Două zile, trei. M-a trezit cu o zgâlțâitură. A dat năvală în atelier ca un nebun, aruncându-se pe jos și scormonind în pământ. Își îngropase statuile, pe cele pe care le iubea cel mai tare. Erau încă acolo. Era așa de ușurat, căci văzuse atâtea case jefuite. Era incredințat că mie îmi datora asta. Nu m-a întrebat ce căutam acolo. I se părea normal. De parcă m-aș fi culcat la ușa lui ca să-i veghez comorile, ca un câine credincios. Era prea tulburat de ceea ce i se întâmplase să-mi pună cea mai mică întrebare.

Părăsise Parisul în ultima clipă, când devenise prea periculos să rămână, când nu mai existau îndoieli că aveau să vină nemții. Își luase bicicleta și plecase cu Diego, fratele lui. Voiau să ajungă la Bordeaux și să se imbarce spre America. Dar pe drum au găsit haos. Mii și mii de oameni fugeau. Bombardierele Stuka brăzdau cerul. Sosiseră la Étampes la sfârșitul unui atac. Toate clădirile erau o ruină. Oamenii urlau. Erau bucăți de cadavre peste tot și un autocar plin cu copii arsese. Nu se opriseră. Continuaseră să pedaleze printre șuvoaiele de sânge de pe drum. Nebunia era atotstăpânitoare. Ghemuیت într-un șanț, în mijlocul unei mulțimi de refugiați, lui Alberto nu-i mai fusese frică de moarte. El, care se gândea așa de des la moarte, ajunsese să se simtă îmbărbătat de prezența celorlalți. Dacă trebuia să moară cineva, era pregătit să fie el acela, mai degrabă decât altul. În patru zile, nu parcurseseră nici trei sute de kilometri. Urmaseră mulțimea și se îndepărtaseră de drumul spre Bordeaux. Ajunseseră la Moulins, dar a doua zi după-amiază nemții ocupau orașul. Se sfârșise, nu mai puteau fugi; atunci Alberto a decis să pornească din nou spre Paris. Dacă tot avea să fie prizonier, măcar să fie în atelierul lui. Călătoria de întoarcere fusese și mai groaznică. Pe drum erau mașini, cadavre, mormane de bagaje abandonate, capul retezat al

unui bărbos, brațul unei femei care avea încă la mână o brățară cu pietre verzi, stârvuri de cai umflate. Duhoarea era oribilă. Petrecuseră prima noapte pe un câmp, aproape de drum; mirosul de cadavre era așa de puteric încât nu putuseră dormi. Porniseră din nou la drum și mă găsiseră dormind în fața ușii. Aceasta era povestea. Dar eu, eu ce căutam aici?

Întrebarea venea prea târziu. Numai la asta mă gândeam.

Oare își cumpărase mama o brățară verde-smarald?

Oare tata își lăsase barbă?

Eram cuprinsă de panică. Și, în fond, ce-i puteam spune după toate ororile pe care tocmai mi le povestise? Eu nu văzusem nici măcar un cadavru. Dimpotrivă, tocmai am fost dată afară de prietena ta, în casa căreia am fost închisă vreme de șase luni și care a avut grijă să nu mă avertizeze că ne invadeau nemții, înțelegi, „Nu ar fi fost bine pentru copil“... Iar eu nu mi-am dat seama de nimic, singurul lucru care conta era copilul meu. Ce copil? Ah, da! Ce copil? Ei bine, cel pe care i l-am făcut, firește. O cheamă Louise. Dar, dacă o vezi, îți va spune că nu e copilul meu, ci al ei, că sunt nebună de legat și că vreau să i-l iau, că am fost mereu invidioasă pe ea. Și, dacă îi întrebi pe apropiații ei, îți vor spune cu toții că mint, că au văzut-o ei că era însărcinată.

Asta i-aș putea spune. Și dacă nu mă crede? Am închis ochii. Dacă nemții tocmai ne invadaseră, poate că nu născusem. Poate că eram doar șocată, traumatizată. Decalajul dintre senzațiile mele și ale celorlalți era așa de cumplit, încât începusem să mă îndoiesc de ceea ce trăisem. Dar sâni dureroși îmi dovedeau că așa era, că Louise exista. Și ce ar fi trebuit să fac? Să-i arăt lui Alberto că din sâni îmi picura lapte? Să-mi desfac picioarele ca să vadă că nu era chiar un măcel cum văzuse el pe drum, dar că nici apetisant nu era? Să spun drept, nici măcar nu m-am gândit la

asta. Oare mama își cumpărase o brățară verde-smarald? Oare tata își lăsase barbă? Trebuia să mă întorc cât mai repede posibil.

I-am cerut lui Alberto bicicleta. Dar nu voia să plec singură. Era prea periculos și, în plus, eram așa de palidă! Mă simțeam bine?

Nu avea de unde ști că nu-mi mai simțeam durerile, că nu mai vedeam nimic. Nici măcar porcii care scormoneau printre cadavre. Că nu-mi mai era frică de nimic. Că îmi fusese răpită fiica și că poate părinții mei muriseră. Am așteptat să adoarmă și am fugit. Aveam să mă întorc să-i înapoiez bicicleta. Lui îi făcea mai puțină trebuință decât mie, el își regăsise statuile, eu încă nu-mi regăsisem părinții.

Louise se născuse pe 16 mai 1940.

Eu m-am născut pe 28 iunie 1940.

Îmi fusese așa de teamă ca nu cumva scrisorile să facă referire la mine.

În plus, tatăl meu nu era ziarist, după război preluase o tipografie.

Sigur, bunicii mei muriseră înainte să mă nasc eu, dar nu eram singura ființă de pe lume care nu-și cunoscuse bunicii. Nici copilul meu nu avea să și-i cunoască.

Și, mai ales, eu aveam un frate, Pierre, pe care îl iubeam atât, cea mai frumoasă dovadă că mama nu era stearpă.

Seara urma să iau cina cu Nicolas, era prima oară când aveam să-l revăd după toate aceste săptămâni. Îi voi povesti această întâmplare; ce-o să mai râdă de mine! Eterna ta tendință de a zămisli romane, avea să-mi spună.

Voi găsi oare curajul să-i răspund că în clipa asta aveam mai degrabă tendința de a zămisli copii?

Nu mai puteam să-i ascund acest fapt mult timp, în curând, puloverele cele mai largi nu vor mai fi de ajuns. Dacă se gândea că avea să se aleagă din nou în pat cu o femeie cu pântecul neted, îl aștepta o dezamăgire. Pentru bărbați, sarcina reprezintă mai întâi de toate un trup de femeie care le scapă.

Tata era în bucătărie. Când am intrat, s-a ridicat dintr-odată. Nu mă aștepta pe mine. Mama dispăruse. Răscolise tot satul fără să-i dea de urmă. Era disperat. Trebuie să fi fugit la fel ca ceilalți. Totul era în neorânduială când ajunsese acasă, fugarii prădasera totul, până și cotețele iepurilor. Se întorsese de două săptămâni în N.

Pe 3 iunie 1940, gardienii îi aruncaseră în curtea închisorii. Guvernul nu voia ca ei să ajungă pe mâinile nemților, căci i-ar fi eliberat cu siguranță. După pactul germano-sovietic, nemții îi aveau la suflet pe comuniști. Trebuiau să ajungă la o altă închisoare, trebuiau să meargă repede, gardienii îi loveau, urlau la ei. Era spre sfârșitul dimineții, traversau Parisul când, deodată, un supraveghetor îl împinse în afara grupului și îi spusese să o șteargă repede, că norocul nu-ți bate niciodată de două ori la ușă. Fusesse eliberat, încă nu-și explica cum se întâmplase asta, dar era liber, doar asta conta.

Nu înțelegeam nimic din ceea ce-mi povestea. Nu-mi închipuisem nici o clipă că părinții mei puteau fi despărțiți, că mama era poate unul din leșurile pe lângă care pedalasem din răspuțeri ca să mă întorc acasă cât mai repede posibil.

„Părinții tăi sunt bine.“ Doamna M. îmi transmisese mereu aceleași vești. Mincinoasă nenorocită... și Jacques, care, chipurile, veghea asupra lor...

Dacă mi-ar fi spus că tata e la închisoare, m-aș fi întors imediat acasă, să fiu alături de mama. Ea știa. Nimic nu m-ar fi putut împiedica, nici ea, nici sarcina mea.

Aveam dreptate când socotisem că tăcerea lor era ciudată. Credeam că tata e ranchiunos, dar el era la închisoare. Credeam că mama își ducea zilele apărându-mă pe mine, dar ea trebuie să și le fi dus strunindu-se pe sine să nu-mi scrie, să nu-mi strice „șederea la Collioure“, pe care și-o închipuia formidabilă. Tata nu avea să se întoarcă dacă veneam eu mai devreme, probabil că-și spunea ea întruna. De aceea nu-mi trimisese scrisori. Își spunea că nu mă va mira. Tata fusese categoric în această privință în ziua plecării mele.

Minciunile doamnei M. mi se dezvăluiau în toată hidoșenia lor. Strădania ei uriașă de a o avea pe Louise mă făcea să mă gândesc la cât de tare s-ar căzni s-o păstreze. Această perspectivă mă înspăimânta. Tata în închisoare. Victoria nemților. Ocuparea Parisului. Ce altceva îmi mai ascunsese? Ce aveam să mai descopăr?

Dar și tata mă mințise. După pact¹, îmi jurase că părăsise partidul. De ce nu-și ținuse promisiunea? Așa nu ar mai fi fost arestat, mama nu ar mai fi dispărut, căci ar fi ocrotit-o. Brusc am început să urlu la el. Stalin, Stalin, numai la Stalin se gândea. Acum probabil că era mulțumit că noii amici ai lui Stalin o ucisera pe mama! Dar, scuzele mele, probabil trebuia să consider asta o onoare!

— Tac!

Tata mă plesnise și mă trăsese de păr până la noptieră. Deschisese sertarul. Carnetul de partid era acolo, rupt în bucăți.

1 Pactul Ribbentrop-Molotov (1939), tratat de neagresiune semnat de Germania nazistă și URSS. (N. tr.)

— Nu te-am mințit. Le-am zis la jandarmi că s-au dus vremurile alea, dar au râs. Au zis că nu-i păcălesc eu pe ei, mare scofală c-am rupt un carnet. Și-n plus, d-aia nu mai pot ei ce sunt eu azi, fusesem un roșu împuțit, un trădător de patrie, și lor le era d-ajuns. Așa s-a-nțămplat! „Afirmații defetiste.“ Doi ani de închisoare fără posibilitate de eliberare pentru bună purtare. Amendă două mii de franci. N-am putut face nimic ca să-i împiedic pe nemernicii ăștia să mă salte. Toate astea pen' că am spus la cafenea că ăia de pe linia Maginot erau niște neisprăviți, care preferau să stea să joace cărți în loc să pună osu' la muncă...

Tata se întrerupsese brusc. La felul în care mă privea, m-am rugat să nu continue, să nu spună ce știam că avea să spună.

— Da' pentru numele lu' Dumnezeu, trezește-te, fetițo, tu crezi că n-ai nici o vină în povestea asta? E frumos să dai toată vina pe ălalți, dar nu te gândești că, dacă nu plecai cu burgheza aia, maică-ta nu mai rămânea niciodată singură...

Era a doua oară în viața mea când îl vedeam pe tata plângând. Prima oară plânsese din cauza pactului.

Încercasem să-mi ascund vina sub a lui, dar știam că sunt vinovată. Eu plecasem de bunăvoie, însă el nu fusese decât marioneta unei farse politice căreia nu i se putuse împotrivi. Comunismul devenise inamicul numărul unu. În lipsa unui război, trebuia inventat unul. Se lăsa noaptea.

După un lung răstimp, tata îmi pusese mâna pe umăr. Era oprită lumina. Se ducea să caute o lumânare; acum, că eram amândoi, lumânarea își avea rostul. Îmi spusese asta în timp ce-mi făcuse cu ochiul, cum făcea el. Pusese mai multă tristețe în gest decât de obicei, dar îmi făcuse totuși cu ochiul. Și aveam să sărbătorim întoarcerea mea. Nu aveam prea mult de mâncare, dar încropeam noi ceva. Mă strânsese tare de umăr. Ultimul lui gest de tandrețe. M-a întrebat

dacă măcar pictasem serios în tot acest răstimp, dacă șevaletul nu era deja prea mic pentru mine. I se părea că mă făcusem mai mare. Nu avusesem forța să-i răspund, iar el nu avusese forța să se ducă să caute o lumânare. Se așezase din nou și am zăcut acolo pur și simplu. Fără să ne vorbim. În beznă. De-ar fi știut el cât de mare mă făcusem... Era limpede că nu știa de Louise.

Am așteptat să se ducă la culcare ca să deschid cufărul cu pânzeturi al mamei. Dacă nu plecase cu scrisorile mele, acolo aveam să le găsesc, pe țesături, lângă Biblie. Nu mai erau pânzeturi, nici Biblie, dar scrisorile erau, prinse cu o panglică albă, ca să fie toate laolaltă. Toate, mai puțin ultima. Singura care conta, cea în care îi povesteam totul.

Atunci am înțeles că Sophie nu o trimisese.

Dacă mama ar fi știut de mine, de copil, nu ar fi plecat. Sunt sigură de asta. M-ar fi așteptat. Nu-mi era somn, simțeam nevoia să iau aer, să merg. Mă durea corpul, mă simțeam împuținată, ponosită. Dar capul îmi ardea. Război, era război, din cel adevărat. Încercam să nu aud urletele pisicilor și câinilor. Rătăceau peste tot prin sat. Oamenii le părăsiseră în fuga lor. Iar vacile pe care nu le mai mulgea nimeni de zile bune mugeau de durere. Erau ca mine. Mă dureau sânii și îmi curgea laptele pe bluză. M-am prăbușit în fața porților Scării. Pașii mă purtaseră acolo fără să-mi dau seama. Am plâns amar, strigând-o pe mama.

Am așteptat săptămâni în șir să se întoarcă. M-am rugat din răspuțeri să fie sănătoasă, să fie la adăpost, pe undeva. Zi de zi se mai întorcea cineva în sat, dar nu o văzuse nimeni niciodată.

După ceva timp, am procedat ca toată lumea, am pus anunțuri în ziare. Era singura cale rămasă. Dar nu prea știam ce să scriem. Nu știam nimic. Nici unde plecase, nici când, nici cum era îmbrăcată. Asta încercasem să deduc.

Mama nu avea prea multe rochii, puteam vedea care lipsea. Dar, în fața dulapului șchiop deschis, mi-am dat seama că nu îi mai știam hainele, că de luni de zile nu mai fusem atentă la cea pe care acum spuneam că o iubesc din toată inima. Nu-i putem reproșa vieții că ne ia înapoi ceea ce încetăm să privim.

Dacă voiam să avem o șansă s-o găsim, trebuia totuși să punem ceva în anunț. Am pus așadar numele ei, vârsta, că avea părul alb. De asta eram siguri. Alunița din adâncitura cefei, aproape de păr, și chiar și că avea un dinte spart, caninul drept. Poate și Biblia ei. Nici de asta nu eram siguri. Era posibil să fi plecat cu ea, dar putea s-o fi pierdut pe drum. Și, mai ales, mai ales suma pentru telegramele cu plata ramburs, pentru ca banii să nu împiedice vreo veste să ne parvină. Și am continuat să așteptăm. Până în acea zi de vineri, 30 noiembrie 1940.

Am să-mi amintesc întotdeauna de data aceasta, nu trecuse mult de când te întorseși. Și din pricina ta îmi făceam griji. Nu îți închipui cât m-am bucurat, pentru prima oară după lungile luni mi-am spus: „O să fie bine. O să fie bine. Louis s-a întors. Acum totul o să fie bine. Are să se întoarcă și mama“. Și după aceea, am primit această telegramă. Singura veste pe care nu voiam s-o primim despre ea.

anunț cu tristețe stop eugénie gallois moartă stop bombardament stop obiecte personale pe drum prin poștă stop

A intervenit îndoiala, insuportabilă, vreme de încă vreo câteva zile. Și apoi a sosit pachetul. Biblia ei, verigheta, ceva bani, și degetarul pe care i-l dăruisem eu și de care nu se despărțea niciodată. Atunci am avut certitudinea. Mama murise.

Deja eu și tata nu ne vorbeam prea mult, însă după ziua aceea s-a sfârșit. Îi dădusem verigheta mamei, dar mi-a aruncat-o în față.

— Ne căsătorim cu viii, nu cu morții.

Viața mea de familie se sfârșise. Nu aveam să mai fim niciodată „noi trei“, nu mai puteam fi nici măcar amândoi. La ora mesei, cei care se întâlneau erau doi străini; asta deveniserăm. Și nici măcar masa nu ne îngăduia să dăm un sens acestei întâlniri patetice.

Tata luase un câțel de pripas și-i arunca bucățele – jos, culcat, dă laba, bravo, câțelule... Erau singurele cuvinte care ieșeau din gura lui. Eu eram acolo, dar era ca și când m-ar fi șters din viața lui. Părea să se fi obișnuit, eu însă nu. Mă considera vinovată de moartea mamei. Nu puteam spune nimic. Într-un fel, avea dreptate. Aveam impresia că fac totul mai prost decât ea. Amintirea ei era pretutindeni. Nu puteam rămâne acolo. Sub privirile tatei, care nu mă mai vedea, remușcărilor mă ucideau lent. Iar eu trebuia să trăiesc pentru Louise. De aceea am plecat. Iartă-mă că am părăsit satul fără să-mi iau rămas-bun. Dar, dacă veneam să te văd, ți-aș fi povestit totul, și nu voiam să te amestec în această poveste. Mă gândeam la un singur lucru, să-mi regăsesc copilul.

Nu știu cum am putut citi această scrisoare până la capăt.

Am terminat-o fără vlagă, uluită, făcând iar și iar același gest, trecându-mi fără încetare degetul pe adâncitura din ceafă, unde începe părul.

Pe alunița mea.

Annie mă lăsase în fața intrării băii municipale, nu înainte de a-mi spune, de mai multe ori, că avea să se întoarcă repede. Am așteptat-o în cafeneaua de vizavi, încă șocat de ceea ce tocmai îmi povestise.

Mă întrebam ce putuse să-i facă lui Sophie ca s-o facă „să plătească” pentru că nu trimisese scrisoarea. Avea atâta ură în priviri când spusese asta. Închipuirea mea era mai blândă decât realitatea. Toată viața am să mă căiesc că s-a întâmplat din vina mea.

La un sfert de oră după ce m-a lăsat acolo, Annie bătea în ochiul de geam de lângă masa la care mă așezasem. Îmi zâmbea, își dăduse cu nițel roșu de buze. Era frumoasă, mai frumoasă decât în sat. Era norocos soldatul ei. Mi se părea ciudat să o văd recurgând la asemenea artificii, acum chiar era femeie. Și eu devenisem bărbat. Mereu ne întristează puțin dovada că îmbătrânim, chiar și când suntem tineri, chiar și când suntem băbați.

Îmi făcea semn să vin cu ea. Mirosea frumos. Auzise vorbindu-se despre un restaurant în care încă se mai găseau bunătăți și se pregătea să-și reia povestea când am întrerupt-o eu, căci trebuia să-i fac mărturisirea acum, până nu era prea târziu:

— Eu ți-am scris telegrama aceea. Mama ta a murit sub ochii mei.

Annie lăsase furculița, perplexă.

Măcar un adevăr trebuia restabilit în această poveste înțesată de minciuni. Nu-i puteam spune de scrisoarea pe care i-o trimisese mamei ei, dar despre telegramă trebuia să-i povestesc totul.

În momentul exodului, mama insistase să plec din sat, nu suporta ideea că aş putea cădea în mâinile nemților, cum pășiseră ei în 1914. Dacă nu ar fi fost pe front, tata mi-ar fi spus și el la fel, era sigură. Ea avea să rămână în sat cu surorile mele, era de datoria ei. Închisese merceria din sat ca să reia lecțiile cu cei mici, căci într-o bună dimineață domnișoara E. nu mai venise, dispăruse și ea fără urmă, la fel ca ceilalți.

Mama îmi spunea întruna că alta era situația mea, eu nu fugeam ca toți lașii aceia, eu plecam ca să ne apăr dacă lucrurile degenerau. Era datoria mea să urmez ordinele autorităților. „Toți băieții de peste șaisprezece ani trebuie să i se sustragă dușmanului.“

Trebuia să pornesc la drum cu patru prieteni care se hotărâseră și ei să plece. Nu prea știam încotro s-o apucăm, voiam cel puțin să ajungem până la Sena, să ne punem la adăpost de nemți. Încă mai credeam că armata avea să-i oprească înainte.

Îi promisesem mamei lui Annie că am să trec să-mi iau rămas-bun. Era așezată pe același taburet ca în după-amiaza în care îmi mărturisise că nu știe să citească, pe coridor. Avea mantoul pe ea, iar la picioare i se odihnea o valijoară. Mă aștepta. Eu încă nu știam încotro s-o apuc, dar ea știa. La Collioure, s-o regăsească pe Annie. Voiam să vin cu ea? În orice caz, ea pleca. Nu avea rost să încerc s-o fac să se răzgândească, o convinseseră ultimele bombardamente. Nu avea să mai zăbovească un minut, să aștepte s-o perpelească

aruncătoarele de flăcări ale nemțalailor, cu atât mai puțin acum că se închisese merceria și că o părăseau și ochii iscușiți. Așa îmi zicea ea, „ochii ei iscușiți“. Așadar ne luam rămas-bun acum, sau mergeam să o căutăm împreună pe Annie?

Nu puteam s-o părăsesc, nu s-ar fi descurcat singură, dar nici nu le-o puteam impune prietenilor mei, așa că nu am mers cu ei. Puteam parcurge împreună o bucată de drum până la gară.

Oamenii țipau, se călcau în picioare, se băteau, fugea cel care mai reușea să urce în tren, căci nemții puteau apărea dintr-o clipă în alta. Bombardau cu îndârjire convoaiele feroviare. Am hotărât s-o iau pe drumul cel mare. O mulțime care mergea mi se părea mai puțin primejdioasă decât una care călca totul în picioare.

Am ajuns la un grup de săteni cumsecade. Își pusese ră totu laie peste grămadă în care: merinde, mobile, o colivie cu canari, două cuști cu iepuri, două bătrâne și un copil. Amabili, au făcut un locșor pentru mama ta, să se poată așeza. Înaintam lent, urmați de câteva capre neobosite. Toată lumea se temea. În a treia zi, am străbătut un cătun părăsit. În fața spițeriei, un bărbat în zdrențe aranja meticuloz medicamentele, pe culori, iar când privea pe cineva, spunea mereu: „O pișcăturică, domnule Touintouin, numa' o pișcăturică“. Iar în piață, o femeie și un bărbat, și ei în încălțări de cârpă și cu haine zdrențuite, răspundeau „Ioana d'Arc“ și „Napoleon“ când erau întrebați cum îi cheamă.

Erau nebuni scăpați de la un ospiciu, căci infirmierii fugiseră și îi abandonaseră. Dar, deodată, Ioana d'Arc cu pricina a început să urle și să-și ascundă capul în mâini.

— Avioane! Avioane! Avioane!

Într-adevăr, niște puncte negre se deslușeau printre nori. O escadră formată din mai multe duzini de Stuka cu aripi

în formă de W și urlete de sirenă venea spre noi. Panica a pus stăpânire pe toată suflarea.

— La dracu', pe voi vă vor. Scoteți-vă uniforme, hai, mișcați-vă.

Un om lua la rost un grup de soldați în derută care ni se alăturaseră.

— Militarii stau cu tovarășii lor și se luptă, adunătură de imbecili. Nu vin să se ascundă printre civili și să atragă nenorocitele astea de Stuka.

Negreșit s-ar fi luat la bătaie dacă nu ne-ar fi atacat „nenorocitele astea de Stuka”. Am strigat la mama ta să coboare din car. Încercam să-mi croiesc drum spre ea. Mergea cât de repede posibil, dar nu putea alerga. Auzeam șuierul rafalelor de mitralieră și vedeam jerbe de pământ împrejur. Bombardamentul a fost cumplit. Când s-a așternut din nou liniștea, după ce și-a venit în fire, lumea îi căuta din priviri pe cei dragi. Eram așa de ușurat, mama ta era în șanț, la câțiva metri de mine, teafără, recita actul de căință. În rest, nu se auzeau decât urlete. Napoleon și Ioana d'Arc se zvârcoleau pe pământ de groază, ca niște nebuni ce erau. Iar printre strigăte, se auzeau cele și mai sfâșietoare ale unei fete, la picioarele căreia, ghemuită, era mama ei însângeraată. În spatele meu s-a auzit un zgomot ciudat, ca o mica rafală de mitralieră. M-am întors: erau niște albine, zburau în cercuri absurde în jurul stupului distrus în atac. Era o imagine înfiorătoare, o scenă apocaliptică. Deodată am mai auzit niște țipete, mai proaspete, mai vii. Apărut de niciunde, cu siguranță eliberat din țarc de bombe, un cal tocmai rupsese îngrăditura care îl separa de noi, înnebunit. Oamenii alergau care încotro ca să-l evite. Când am căutat-o pe mama ta din priviri, nu mai era lângă mine. O liniștea pe fetița a cărei mamă îi zăcea la picioare. Calul se repezea spre ele. Totul s-a derulat foarte repede, nu am putut face

nimic. Nici ea nu a avut timp să reacționeze. Când l-a văzut, era prea târziu. S-a culcat peste fetiță, s-o ocrotească cu trupul ei, și copita a lovit-o în ceafă. A murit pe loc.

— Mă așteptam să nu te revăd niciodată... mă simt așa de vinovat... Dar, când m-am întors în N., erai acolo, te întorsești din „călătoria” cu doamna M. Nu te mai recunoșteam, părai așa de obosită, așa de tristă. Citeam în fiecare zi anunțul vostru în *Gazette* și până la urmă am răspuns, prin această telegramă. Pentru că eram prea lăș să-ți spun în față. Pentru că nu voiam să devin cel care ți-a dat vestea morții mamei tale. Știu că nu-l mai putem privi niciodată altfel pe cel care ne dă o asemenea veste teribilă. Nu am fost în stare să o ocrotesc, îți cer iertare.

— Nu e vina ta.

Annie era șocată, dar părea să cugete la ceva.

— În ce zi ai spus că ai plecat?

— Pe 23 mai.

— Exact ce spuneam, dacă Sophie ar fi trimis scrisoarea a doua zi după ce am născut, cum îmi promisese, mama ar fi primit-o și nu ar fi plecat niciodată, m-ar fi așteptat. Vezi, de fapt, nu e vina ta.

Oare Annie mă putea învinovăți mai tare?

Deodată am simțit bătaia pe umăr a chelnerului.

— Iertați-mă că insist, copii, dar chiar trebuie să plecați, închidem.

Mai era un sfert de ceas până la miezul nopții. Nu văzuserăm că trece timpul. Eram ultimii, scaunele erau deja pe mese. În timp ce ușa restaurantului se închidea în urma noastră, megafoanele mașinilor de poliție se stropșeau pe stradă:

Atenție, atenție, toți aceia găsiți pe stradă după miezul nopții vor fi conduși la post și ținuți acolo până la cinci dimineța.

Fie că ne duceam la mine sau la Annie, ne lua mai mult de un sfert de oră. Ea prefera să mergem la mine. Sigur! probabil că se întorsese soldatul ei. Și dacă nu-l mai iubea? Acest gând mi-a trecut brusc prin minte.

Alergaserăm până la metrou. Această goană mi-e foarte vie în amintire. Alergam, ne priveam, alergam, ne priveam... Și, odată ajunși la metrou, cu răsuflarea tăiată, aprinși la față, ne-a umflat un răs nestăpânit, deplasat, un răs din acela din copilărie, când eram încă „nedespărțiți”, cum zicea tata... ca păsărelele acelea pe care le cumperi numai în pereche, căci altfel mor.

Când am ieșit din metrou, trecuse de miezul nopții. Și mai aveam aproape cinci sute de metri până la mine. Nu trebuia să ne lăsăm prinși. Tălpile lui Annie, de lemn, făceau un asemenea tărăboi, că la cel mai mic pas toți paznicii nemți din Paris ar fi năvălit asupra noastră. I-am spus să se urce în cârca mea. Nu voia, fără îndoială din cochetărie. Am stăruit.

— Tu știi ce s-a întâmplat seara trecută aproape de Luxembourg? La 21:20.

— Nu.

— Un evreu a omorât un soldat neamț, l-a spintecat și i-a mâncat inima.

Annie mă privea ciudat.

— Ce tot spui acolo?

— Știi foarte bine că nemții nu au inimă, că evreii nu mănâncă carne de porc și că la 21:20 toată lumea ascultă postul englez de radio. Pune mâna pe tălpile mele.

Aveam tălpi de fetru, eram obișnuit să fentez starea de asediu. Mergeam pe mijlocul străzii ca să evit soldații, care

patrulau pe trotuare, deja îi trăsesem pe sfoară în multe nopți. Când, din întâmplare, mă întâlneam cu un grup de paznici, mă opream și așteptam să se îndepărteze. Era de ajuns să procedăm la fel. Pe întuneric, nu văd nimic. Annie se urcase în spatele meu și simțisem că e mândră de mine.

Încercam să nu mă las cuprinsă de panică. Cel care scria aceste scrisori voia în mod evident să mă facă să cred că vorbește despre mine. Dar cine să fi vrut să-mi facă una ca asta?

În afară de bărbații pe care i-am cunoscut, nimeni nu știa de alunița mea, am părul lung și nu mi-l prind niciodată. Cât despre amantul-autor, dintotdeauna am vrut să evit specia asta. Mă lovesc de scriitori cât e ziua de lungă, așa că nu-i mai vreau și-n patul meu! Nicolas spunea că niciodată o aluniță nu-și meritase într-atât numele și că o iubea tare. Mai bine m-ar fi iubit tare pe mine.

Cina noastră fusese un adevărat fiasco. Se pare că e un cuvânt pe care îl rezervăm relațiilor sexuale. În definitiv, cam asta era. Nu aveam decât să-mi botez copilul „Fiasco”, în amintirea tatălui său.

Nicolas mormăia printre dinți. Mă acuza că-i turnasem un plod pe la spate, ar fi trebuit să se aștepte la asta, la vârsta mea, la un singur lucru le stă femeilor mintea, e ceasul biologic.

Atunci mă ridicasem, spunându-i că Cenușăreasa trebuia să se întoarcă acasă, că nu avea de gând să-și piardă pantoful și că ar vrea să-l vadă în rahat adânc de tot, pe atât de adânc pe cât se vârase în mine ca să-mi facă acest copil.

Cu gândul la Nicolas și la aceste scrisori, erau zile bune de când nu mai mâncasem mare lucru. Trebuia totuși să ciugulesc ceva, pentru copil. Uite că acum începeam să vorbesc ca din scrisori.

Găsisem două felii de jambon în frigider, asta găseam întotdeauna. Mama spunea mereu că recunoaștem depresivii după ceea ce au în frigider și atunci m-am întors la birou, dar nu pe partea pe care lucrez, ci pe cealaltă, cel mai aproape de bucătărie, căci important nu era să mă așez comod, ci să nu stau în picioare, nici chiar dacă stăteam cu nasul în frigider.

Și atunci am înțeles, ceea ce demonstrează că în viață e bine să schimbi punctul de vedere, și vorbesc despre perspectivă, nu despre opinie.

De acolo, o escadră de Stuka îmi sărea în ochi, cu aripile în formă de W.

În timp ce citeam, desenasem mașinal W-uri pe dosul plicului, dar, văzute de aici, Stuka nu mai erau foarte înspăimântătoare, ci mă privea doar o armată de M-uri inofensive.

Doamna M.

Am întors plicul.

M W M W

Dar dacă era vorba de o inițială mascată?

Dacă această doamnă M., monstrul pe care mi-l descria insul acesta săptămână de săptămână, nu era alta decât o doamnă W.?

O doamnă Werner, de exemplu.

O Elisabeth Werner, ca mama. În fine, „mama”...

M-a cuprins o greață violentă și m-am dus să vărs.

O fi posibil ca asta să fie viața mea? Viața mea de dinainte să am amintiri.

Nu voiam să cred, dar nu mai puteam ignora. Scrisorile aceastea îmi dezvăluiau prea multe lucruri, cu prea multe detalii. Trebuia să-l găsesc pe individul ăsta, ce dracu', trebuia să-mi dea niște explicații!

Nu-mi spunea nimic despre el, dar, reluând toate scrisorile pe care le promisem de la început, aveam să găsesc un indiciu care să mă conducă până la el.

Am așteptat marțea următoare cu o neliniște profundă, voiam să-mi spună finalul, și în același timp mă temeam de el.

Înaintam mai lent decât în alte nopți, Annie mă încetinea, nu pentru că m-ar fi îngreunat, ci prin simpla ei prezență. Satisfacția de a-i simți greutatea pe șale, corpul ei lipit de al meu mă tulburau și mă cuprindea dorința. Îmi era drag, tare drag să știu că nu mai putea coborî, că nu se mai putea dezlipi de mine. Aș fi putut merge toată noaptea așa, noi doi ca o singură ființă. Dacă în acea dimineață de 4 octombrie 1943 mi-ar fi spus cineva că Annie va sta în cârca mea după miezul nopții, nu i-aș fi dat niciodată crezare. Mergeam pe cât de încet posibil cu mâinile sub feșele lui Annie, amintindu-mi de ziua în care credeam că am pierdut-o pentru totdeauna.

— Annie n-a venit nici măcar la înmormântare. La propria ei mamă, îți dai seama?

Sora mea, care adora să trateze până în cel mai mic amănunt cea mai neînsemnată bătăie, exprimându-și părerea de cel puțin trei dați la rând, se mulțumise ca pe aceasta s-o pomenească în treacăt. Odată cu exodul, moartea devenise chiar și pentru ea ceva prea palpabil ca să se mai delecteze vorbind despre ea.

Dar, chiar și așa, nimeni nu putea accepta faptul că o fiică nu vine la înmormântarea mamei ei. Eu înțelegeam ce

înseamnă această ultimă întâlnire unde nu mai vine nimeni să te aștepte. Iar pentru Annie era și mai rău, nici măcar corpul mamei ei nu era prezent, nu mai era altceva în această biserică decât buimăceala absenței.

Annie plecase din N. în ziua în care se ținuse slujba de pomenire a mamei ei. Știam că nu fugise de această slujbă, ci că plecase, și eram hotărât să merg s-o caut.

Nu fusese prea anevoios să le găsesc adresa de la Paris. La poștă, un individ de vârsta mea mă informase zâmbindu-mi ciudat. În momentul acela nu înțelesesem. Părea să cunoască foarte bine locul, cel puțin împrejurimile. Pe strada perpendiculară era o galerie cu tablouri, trebuia să trec prin fața ei și apoi era prima la dreapta, la numărul 65.

Am sunat.

Mi-a deschis doamna M. Avea copilul în brațe. Copilul lui Annie. Nu-mi venea să cred. Nu-mi puteam lua ochii de la el, iar ea îl strânse mai tare la piept.

Nu, Annie nu era acolo din nefericire, nu mai avea nici o veste de la ea, dar nu-și pierduse speranța că într-o bună zi avea să primească vești. Nu-i purta pică, nu, știa că dragostea te îndepărtează adesea de prietenie, cel puțin la început și, sincer, nu era în măsură să le dea lecții altora, era la fel când aveai un copil. Annie trebuia să fie cu el chiar în clipa aceea, probabil că avusese norocul de a nu cădea prizonier și trebuie să se fi regăsit. Îi aștepta scrisorile cu atâta nerăbdare...

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, despre cine vorbea?

Ah! Scuze, credea că Annie îmi pomenise despre acel tânăr, însă, pe de altă parte, e drept că o fată nu-i vorbește prea des despre un bărbat unui alt bărbat, dacă înțelegeam ce vrea să spună... Nu era o poveste prea originală. În cele câteva luni pe care le petrecuseră împreună, Annie se îndrăgostise de un anume Henri. Acceptase să fie duhovnică de

război¹ și, cum se întâmplă adesea, sfârșise prin a se amoreza de ins, un băiat bun dacă judeca după ce îi dăduse Annie să citească. În orice caz, era un băiat frumos, chiar un băiat foarte frumos, socotind după fotografia pe care i-o arătase Annie. Cu siguranță că acum era căsătorită, așa era Annie, ca o vâlvătaie, dar probabil că știam dacă eram prietenul ei... Prietenul ei din copilărie, nu era așa?

„Da, așa e“, îmi auzisem gura încleiată răspunzând. „Vă mulțumesc, doamnă, și iertați-mă că v-am deranjat.“

Și apoi am privit copilul, pentru ultima oară. „La revedere, Louise.“

Spunându-i la revedere micuței făpturi, știam că-i spuneam la revedere lui Annie.

Nu mai era problema mea, și eu trebuia să uit acum. Dacă Annie decisese să-și lase copilul în seama acestei femei, nu mă puteam împotrivi. Cu atât mai mult cu cât știam că Louise va fi fericită, doamna M. avea s-o iubească cu toată patima unei iubiri nelegitime, una din acele iubiri pe care le putem pierde de pe o zi pe alta, căci legea sângelui nu le face veșnice.

Sosisem la familia M. cu aplombul salvatorului și plecasem cu febrilitatea celui izgonit. Annie era îndrăgostită de un altul, mi-era rușine că nu mă gândisem mai înainte la asta. De un soldat, firește, bărbații adevărați erau pe front, la fel și iubirea. Se sfârșise. O cunoșteam destul de bine pe Annie să știu că, dacă un bărbat reușise să i se strecoare în suflet, nu avea să mai trăiască decât pentru el.

Mă oprisem în fața galeriei cu tablouri, cea despre care îmi vorbise funcționarul de la poștă, și pânzele din vitrină mă duseseră cu gândul la cele ale lui Annie. Dar, când am

¹ În timpul războiului, femei care corespondau cu soldați de pe front, pentru a le ridica moralul. (N. tr.)

ridicat capul să văd numele acestei prăvălii, am înțeles deodată ceea ce se ascundea de fapt acolo. Dimensiunea numărului nu lăsa loc de îndoială în această privință. După cum o cerea legea, era mai mare decât celelalte numere de pe stradă, căci adăpostea un bordel.

Acum înțelegeam mai bine zâmbetul deșucheat al funcționarului, și, amintindu-mi de această mimică exagerată, am zâmbit și eu la rândul meu, fără voie. Imaginea pe care o reflecta vitrina s-a luminat atunci, iar chipul meu a devenit mai plăcut, mai frumos, poate mai puțin frumos decât al soldatului din fotografie, dar nu lipsit de farmec totuși. Dacă pictura unei alte femei mă putea duce cu gândul la Annie, într-o bună zi, un alt suflet, un alt râset, un alt trup mă vor duce cu gândul la ea și atunci voi reuși să iubesc din nou. Să zâmbesc, să zâmbesc în continuare, va veni și o altă femeie. Mi-am amintit de micul afiș lipit pe geamul funcționarului necuviincios.

SE CAUTĂ PERSONAL.

ADRESAȚI-VĂ LA PRIMUL BIROU DIN STÂNGA.

De ce nu? Într-un fel sau altul trebuia să-ți începi viața.

Îmi juram în continuare că am s-o uit pe Annie când a reapărut în viața mea, nimicind într-o clipită lunga trudă la care mă supuneam de trei ani. O dosisem într-un ungher al minții, cât de departe posibil. Dacă îmi zbură gândul la ea – Avea o familie cu frumosul ei soldat? Se gândea vreodată la fetița pe care o părăsise? Se gândea vreodată la mine? –, mă țineam tare. Îmi plăcea munca mea, viața mea. Nu-mi plăceau vremurile pe care le trăiam, dar făceam tot posibilul să lupt. Nu erau mari gesturi de rezistență, făceam și eu ce puteam. La poștă, eram bine plasat pentru a face

mici manevre, lucram în prima parte a zilei la triere și după-amiaza la ghișeu. Să spunem că nu facilitam munca de cenzură a nemților.

Trebuie să fi fost în jur de orele trei, mă întorceam din pauză cu Țânțarul – îl chema Maurice, dar lumea îl poreclise Țânțarul pentru că nu avea astâmpăr. Primul lucru pe care l-am revăzut din ea a fost mâna, așezată pe o scrisoare. La început nu am menționat, căci nu-mi puteam dezlipi ochii de pe plic, cercetam scrisul așa de familiar. Nu știu câte secunde s-au scurs până să reușesc să-mi ridic ochii.

Nu aveam chef de scena care urma să se deruleze. Nu eram gata să o revăd, nu eram încă destul de tare încât să-mi reiau viața după aceea, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Îmi zâmbea. Trebuie să fi sesizat pe chipul meu tulburarea nemulțumirii. Oare făcusem vreo grimasă? Zâmbetul ei și-a pierdut din îndrăzneală.

— Bună ziua, Louis.

— Bună ziua.

— Ce coincidență că te-am regăsit aici. Din întâmplare.

— Adevărat.

— Ce faci?

— Bine.

Nu fusesem în stare de mai mult. Nu mă puteam lansa într-o discuție fără rost, de parcă ne-am fi despărțit în ajun. Ea a simțit asta și, mai rău de atât, oamenii din spatele ei începeau să devină neliniștiți. Mi-a spus foarte repede „la revedere”. Eram bulversat. Se sfârșise, simțeam eu asta, era sfârșitul liniștii mele căpătate prin trudă zilnică, prin îngroparea amintirilor. Am urât-o că a dat buzna în viața mea așa, pe nepusă masă. Trebuia să mă țin tare în fața acestei apariții bruște. Nu trebuia s-o las din nou să-mi macine existența. Plecase fără să-mi spună „adio” și în trei ani de

zile nu-mi dăduse nici măcar un semn de viață. Își refăcuse viața, trebuia și eu să-mi văd de a mea. Cu câteva minute înainte, reușeam foarte bine să nu mă mai gândesc la asta. Nu trebuia să se schimbe nimic.

În seara aceea, aveam întâlnire cu Joëlle, iubita mea de la vremea aceea. Asta nu trebuia să schimbe cu nimic lucrurile... așadar am rupt-o cu ea. În zadar pretextasem că asta nu avea nimic de-a face cu reparația lui Annie, că de săptămâni bune îmi spuneam că nu era pentru mine, e adevărat, dar până atunci nu mă despărțisem de ea.

Și inevitabilul s-a produs, am început s-o aștept. Nu era fata potrivită pentru mine. Nu, cu siguranță. Annie. După ce mi-am luat obiceiul să cercetez cozile în căutarea chipului ei, nu mai făceam decât să privesc scrisorile sau coletele pe care mâinile le împingeau spre mine; pentru a recrea împrejurările apariției ei. Dar, ca întotdeauna, Annie a reapărut în clipa în care nu o așteptam.

O săptămână mai târziu, în îndelung pomenita zi de 4 octombrie 1943, mă aștepta la ieșire, pe trotuar, rezemată de zid.

Așa ajunseserăm acolo, așa merseserăm până la ea, unde îmi oferise o cicoare, unde mă lăsase cât să lase cheile, iată cum o însoșisem la baia municipală, o așteptasem într-o cafenea, înainte de a împărți o cină minunată, tristă dar minunată, și iată cum mergeam acum, în această dulce și chinuitoare poziție, în care mâinile mele umblărește, însă nemișcate, nu au mai fost nicicând așa de fericite.

Un zgomot m-a smuls brusc din reverie. Niște cizme veneau spre noi, ritmate și agresive, glasuri nemțești, pe care le auzise și Annie. M-a strâns mai tare. Am rămas nemișcat în mijlocul străzii în beznă, atent ca nimbul felinarelor să nu ne trădeze prezența. Nu aveam decât să așteptăm.

Simțeam că Annie mă strânge din ce în ce mai tare, eu credeam că de frică, dar de vină era astmul ei, incontrollabil. A început să tușească, un tărăboi cumplit în liniștea aceea. S-au auzit lătrături și zăngăneli, soldații și-au îndreptat torțele spre noi și ne-au săltat.

După controlul actelor, ne-au băgat la zdup. Ceilalți, arestați la fel ca noi, stăteau în sala comună cu paznicii, puteau chiar să joace și cărți așteptând să se facă ceasurile cinci. Dar, întrucât Annie era în cârca mea când ne-au prins, ofițerii consideraseră asta o adevărată uneltire împotriva ordinii germane, un delict care depășea simpla încălcare a stării de asediu. Nu încercasem să ne justific gestul, era mai bine să trecem neobservați, căci încă nu le dăduse prin cap să-mi privească tălpile pantofilor.

Celulele noastre erau lipite una de alta. Cea a femeilor era de o parte, cea a bărbaților de alta. O nouă școală și totuși aceleași reguli. Eram așezați fiecare de o parte a zidului. Annie îmi tot spunea că nu riscăm nimic, că deja li se mai întâmplase unor prieteni de-ai ei și că fuseseră eliberați. Era așa de blajină. Nu voisem s-o sperii. Nu aveam să-i spun că prietenii ei avuseseră noroc, pur și simplu, că nimeni nu săvârșise nici cea mai mică fărădelege față de nemți în noaptea în care fuseseră luați prizonieri. Altfel, prietenii ei care scăpaseră teferi ar fi fost împușcați fără drept de apel la orele cinci dimineța, drept represalii. Nu aveam să-i spun că ceea ce nu li se întâmplase prietenilor ei ni se putea foarte bine întâmpla nouă.

— Louis?

— Da.

— Nu am intrat din întâmplare în oficiul tău poștal.

Pare-se că dezvoltările nu se sfârșiseră.

— Știam că lucrezi acolo. Mi-a spus mama ta când m-am întors în sat să te caut. M-am dus să-l văd și pe tata. De departe. Ce caraghios, pe toți cei pe care îi iubesc, îi

privesc în clipa aceasta de departe cum își duc zilele. Nu voiam să fie și cu tine la fel. Mi s-a părut mai mărunțel tata. Sper că de vină e distanța, nu bătrânețile. Nu m-am apropiat pentru că viața mea nu e frumoasă. Dar acum s-au schimbat lucrurile, nu-i așa, Louis?

— Da.

— Ne vom întoarce amândoi să-l vedem?

— Sigur.

— Și ai să mă ajuți s-o recapăt pe Louise.

— Imediat ce ieșim de aici.

— Nu, nu așa. Vreau să procedez cum trebuie, pentru Louise. Și pentru tine.

— Ce vrei să faci?

— Să ne... Mai ții minte când jucam punct liniuță?

Atunci am auzit-o șoptind, ușurel, ca să nu trezească paznicii, folosind codul la care recurgeam în copilărie ca să nu ne înțeleagă nimeni:

liniuță punct liniuță punct (C)

punct liniuță (A)

punct punct punct (S)

punct liniuță (A)

liniuță (T)

liniuță liniuță liniuță (O)

punct liniuță punct (R)

punct punct (I)

liniuță liniuță (M)

Aha. Aveam să ajungem și la frumosul soldat, dar nu voiam să abordez subiectul acesta, deși nu-l puteam evita la infinit. Cel puțin trebuia să recunosc delicatețea cu care mă anunța.

— Și de ce nu te-a ajutat el să-ți recapeți fiica?

— Cine?

— Soțul tău.

— Dar n-am nici un soț.

— Nu ești căsătorită?

— Dacă-ți spun?!

Eram uluit. Eram atât de încredințat de contrariu. Și atunci ce era cu verigheta aia?

— E verigheta mamei. Ți-am spus mai devreme că tata mi-a aruncat-o în față când am primit coletul. Mă rog, vreau să spun... coletul tău. Am păstrat-o.

Mă simțeam groaznic de rușinat și teribil de fericit.

— Și atunci... nu ai pe nimeni?

Îmi amintesc foarte bine cât timp s-a așternut liniștea. Am crezut că vrea să-mi răspundă în limbajul punctului și liniuței, dar că nu-și mai amintește codul. Însă nu era asta, avea glasul găuit de emoție.

— Am iubit pe cineva, dar s-a sfârșit.

Atunci am auzit-o hohotind. Nu știam ce să spun, nu reușeam să-mi vin în fire. Dus era soldatul cel chipeș.

— Nu plânge, Annie.

— Nu-i așa, Louis, că în viața celuiilalt există trecutul care contează și cel care nu contează?

— Sigur.

Probabil că nu acesta era răspunsul la care se aștepta. A plâns în continuare. Eu credeam că plânge după frumosul ei soldat, dar de fapt tăcerea mea îi smulgea lacrimi.

— Deci nu vrei? a bolborosit ea.

Numai în clipa aceea: am înțeles ceea ce nu putusem înțelege, căci atâta așteptasem acel moment, și am bâiguit încurcat de parcă lângă noi ar fi fost preotul.

liniuță punct punct

punct liniuță

Mai trebuie să vă traduc răspunsul meu?

DA.

„Era anul în care am împlinit doisprezece ani, Annie avea cu doi ani mai puțin decât mine, doi ani fără câteva zile. În anul acela, eu și Annie eram centrul universului. În jurul nostru se petreceau o sumedenie de lucruri de care nici că-mi păsa. În Germania, Hitler devenea cancelarul Reich-ului, iar partidul nazist, partid unic. Brecht și Einstein fugeau în vreme ce se construia lagărul Dachau. Ce pretenție naivă de copil, să te crezi la adăpost de istorie!“

Anul acela era 1933, verificasem.

Dacă Louis avea doisprezece ani, însemna că acum avea cincizeci și patru de ani, aproximativ vârsta doamnei Merleau.

Louis era numele lui adevărat, la fel și Annie, simțeam eu. Omul acesta nu mințea, cosmetiza numai o parte din realitate, când aceasta putea fi dăunătoare.

Căutam așadar un anume Louis, de cincizeci și patru de ani. Era un început promițător, dar nu ajungeam prea departe cu atâta lucru.

Singura soluție mi se părea că ar fi să găsesc satul N. Și în privința asta bănuiam că era inițiala corectă, nu se punea problema s-o întorc pe toate fețele, nu ascundea nici un secret, exceptând literele care o însoțeau.

Acolo trebuia să fie cineva care să-mi dea numele medicului sau al proprietăresei merceriei din vremea aceea, și, dacă nu mă

putea informa nimeni, puteam oricând merge la primărie. Aveam să merg la starea civilă și, imediat ce știam numele, va fi o joacă de copii să-l dibui pe Louis. Și atunci aveam să-l oblig să-mi spună ce știe, privindu-l drept în ochi, să vedem dacă povestea lui încă mai stătea în picioare.

„Vreo două săptămâni mai târziu, am avut o altă dovadă că ceva nu mergea. De data aceasta, pe alee era mașina soțului ei. De obicei, era deja plecat la ziar când ajungeam eu.“

N. se afla așadar la mai puțin de două ore de Paris cu mașina, altfel domnul M. — tata? — n-ar fi putut face drumul dus-întors zi de zi între casă și redacție. Mi se părea puțin cam departe, dar era posibil și trebuia să încep să caut.

„Jacques rămăsese la Scară. Făcea drumul în sus o dată pe săptămână să-mi dea vești despre ei, dar eu nu-l vedeam niciodată, îi auzeam doar vocea.“

Dacă era să mă încred în această exprimare, puteam elimina nordul. Trebuia așadar să mă concentrez asupra zonelor de la sud, est și vest de Paris, chiar dacă aveam să mă întorc la el mai târziu dacă nu găseam nimic.

Și poate că Jacques, zelosul de Jacques încă mai trăia acolo, se ocupa de Scară, în ciuda anilor, așteptând încă întoarcerea stăpânilor săi. El poate avea să știe unde să-l găsească pe Louis. El ar fi reușit poate să-mi dea toate explicațiile care îmi lipseau.

Mersesem să-mi caut o hartă rutieră pe care trasasem un semicerc cu compasul: la două ore de Paris, în sud. Raza căutărilor mele rămânea încă foarte vastă.

Seară de seară, îmi căzneau ochii la veioză. Satele care începeau cu N. erau numeroase, mi-ar fi luat luni de zile să le vizitez pe toate. Eram descurajată și-mi priveam veioza. În prima

noapte în care Nicolas venise la mine, schimbasem becul cu unul mai slab, cu o lumină mai „romantică“. Aș fi făcut mai bine să las becul sănătos cu lumină albă care urăște, poate așa nu făceam dragoste și cel puțin acum puteam citi nenorocita asta de hartă rutieră care mi se încețoșa în fața ochilor. Îmi priveam pânțelele, indispusă ca de fiecare dată când mă cuprindea un gând rău. Iartă-mă, bebelușule, sigur că mă bucur că ești.

Dar, brusc, s-a auzit soneria stridentă a apartamentului.

Nicolas? Ia te uită, și satul meu începea cu N.

— Suntem noi! Hai, deschide, Camille, avem o grămadă de mâncare... și de băutură!

Erau prietenele mele. Era stilul lor să vină pe nepusă masă. Încă nu le povestisem nimic, nu fusesem destul de tare ca să le înfrunt. Dar acum, că luasem decizia, acum că Nicolas spusese ce avea de spus, puteam să le anunț și pe ele. Era bine că veniseră. Aveam să vorbim despre asta, aveau să-mi reproșeze fără îndoială că mă lansez în această aventură singură, dar nu aveau să-l cruțe pe Nicolas și îmi va face bine să le aud vorbindu-l de rău.

Se bucuraseră enorm pentru mine, aveau să fie alături de mine, aveau să mă ajute... Alesesem deja prenumele? Trei perechi de mâini înflăcărate mi se plimbau pe pânțele. Prietenele mele sunt cel mai bun lucru care mi s-a întâmplat în viață. Trebuie să știi să le alegi, să le lași pe unele pe drum, dar cele pe care le-am păstrat sunt cele mai grozave fete din lume.

Două dintre noi nu beam șampanie, eu din motive evidente, iar Charlotte din motive care nu aveau legătură decât cu gusturile ei. Nu, sincer, tot ce aprecia din regiunea Champagne erau bisericile cu pereți din grinzi de lemn.

— Poftim?

— Bisericile cu pereți din grinzi de lemn. Sunt biserici numai din lemn, așa de fermecătoare și de primitive, ca niște cabane, numai în Champagne se găsesc, sunt douăsprezece în total.

Charlotte știa mereu lucruri care ne uluiau.

„M-a cuprins o moleșeală plăcută și am tras în piept cu plăcere mirosul așa de aparte al bisericii de lemn.“

Dumnezeule! Găsisem indiciul care îmi lipsea.

Satul N. se afla în Champagne. Era la mai puțin de două ore de Paris cu mașina, la sud-est. Se potrivea perfect.

Charlotte n-a aflat niciodată ce făcuse pentru mine. Îmi prieam prietenele cu toată dragostea pe care le-o purtam în timp ce loveau cu sânge în „nenorocitul ăla de Nicolas“. Acum Louis nu-mi mai putea scăpa.

A doua zi de dimineață, la prima oră, i-am cerut lui Mélanie, stagiarei, să caute numele satelor în care se aflau bisericile astea cu pereți din grinzi de lemn.

Când mi-a adus lista, nici unul nu începea cu N.

Era marți, în van citeam și reciteam aceste scrisori, trecutul îmi rămânea ferecat.

La cinci dimineața am auzit cheia răsucindu-se în încuietorea celulei lui Annie. Eram liberi, viețile noastre nu aveau să fie sacrificate pentru fărădelegile altora. Era încă o beznă vârtoasă, iar la ieșire ne-a întâmpinat o burniță ușoară. Am pornit spre locuința mea. Nu aveam timp să dormim, dar ne puteam odihni puțin dacă voia. Annie se apropiase de mine, mă luase de mijloc, iar eu îmi trecusem mâna peste umerii ei. Nu mai merseserăm niciodată așa. Mă simteam invincibil.

Țânțarul nu se trezise. Am mers în odaia mea și ne-am întins pe pat. Când am vrut s-o sărut, și, sigur, să fac dragoste cu ea, Annie m-a respins cu blândețe. S-a sprijinit de răblia patului. Voia s-o facă cu „soțul“ ei, nu cu un bărbat „ca ceilalți“. Dar nu voia să mă facă să aștept, ne puteam căsători chiar în seara aceea dacă voiam, părintele André ar fi acceptat chiar dacă veneam fără să-l anunțăm. Părintele André era preotul de la noi din sat. Și după aceea avea să fie fericită, împăcată, aveam să ne iubim ca soț și soție și aveam să mergem s-o căutăm pe Louise ca soț și soție, ca părinții ei, dacă voiam, dacă acceptam acest rol.

O priveam și nu-mi venea să cred. Nu o știam așa de pioasă. Oricum în ajun mă uimise crucifixul din odaia ei.

Annie s-a ridicat brusc. A izbucnit într-un râs așa de delicat... Și a început să facă piruete, fredonând „e un dans

pentru logodnicul meu“, ridicându-și puloverul pe când se rotea, acum ascunzându-și, acum arătându-și pieptul așa de frumos, gol pe dedesubt. Și apoi rămăsese nemișcată în fața mea și mi se cuibărise în brațe, cerându-mi s-o strâng tare. Voia să treacă pe la mine la orele două, când ieșeam de la slujbă, și apoi mergeam direct la biserică, nu?

Formidabil! Dar de unde știa că ieșeam la două? Mă pregăteam să-i pun întrebarea când a intrat Țânțarul în camera mea și a strigat din toți rărunchii, cum îi era obiceiul, „Micul dejun e gata, colegule!“ „Și colega“, adăugase când a văzut-o pe Annie. Prezența ei alături de mine nu-l surprinsese o clipă măcar, dimpotrivă.

— Deci gata! S-ar spune că ați reușit să vă regăsiți până la urmă.

Îmi promisem răspunsul. Annie aflase de la Țânțar.

Țânțarul era tipul cu surâsul deșucheat. În ziua în care începusem să lucrez la poștă, îmi oferise o cameră. Cel mai bun prieten al lui, care o avea închiriată, căzuse prizonier. El voia să-l aștepte, dar avea nevoie de bani. Nu aveam decât să plec în ziua în care se întorcea. Dar trecuseră trei ani fără ca acesta să revină și fără ca eu sau Țânțarul să mai spunem ceva în privința asta. El era dezordonat, eu, maniac. În loc să ne certăm, eu îndreptam neorânduiala în urma lui, iar el aducea puțină în viața mea, căci eram prea timorat s-o fac eu însumi. Întotdeauna mi-am găsit iubitele cu ajutorul lui. Era de parcă n-am fi trăit în același oraș. Eu nu vedeam fetele drăguțe, el în schimb ai fi zis că le scoate din joben. Cea mai neînsemnată dintre cuceririle lui era fermecătoare, iar spre marele meu noroc, aceasta avea prietene, fermecătoare și ele la rândul lor. Sunt oameni care au un talent anume în privința asta, degustă frumusețea oriunde s-ar afla. Când îl întrebam unde le găsește, îmi spunea mereu: „Știi doar, calul bun se vinde din grajd“. După moartea

mamei lui Annie, cu greu suportam vorba asta, dar degeaba îi spuneam, uita mereu. Nu era rău Țânțarul, așa era firea lui.

— Vezi tu, se găesc multe, dar nu ca ea. Acum pricep eu de ce nu le vedeai pe ale mele.

Îmi spusese vorba asta în timp ce Annie era la baie. Am luat împreună un mic dejun vesel și ne-am amuzat copios. După aceea, a trebuit să mă duc la slujbă, Țânțarul avea liber în ziua aceea. Annie la fel, cel puțin așa îmi spusese ea. Mă însoțise până la oficiul poștal și, în loc de bun rămas, mă sărutase pe obraz, aproape de buze, spunându-mi: „Pe curând, aproape-soțul meu“. Mereu am să țin minte cuvintele astea.

Toată dimineața am stat cu ochii pe pendulă, furios pe limbile care abia se urneau. La două fără trei minute, mi-am luat haina la două rânduri și am ieșit. Annie nu venise. Nu era nimic, ieșisem eu mai devreme. Dar nici la și jumătate nu apăruse. Am așteptat-o până la trei, vânzolinindu-mă pe bucata aceea de trotuar, neștiind ce să mă mai întreb. Eram furios. Pe unde umbla? Oare avea de gând să-și încalce promisiunile față de mine toată viața? La trei și douăzeci, băteam la ușa camerei ei. Nu a răspuns nimeni. Am răsucit mânerul și a cedat, nu era încuiată ușa. Mă gândeam s-o aștept aici, dar pe masă era *Lucrul nevăzut*, parcă mă privea. Iar în mâinile femeii, care chiar ieri părea să nu strângă altceva între ele decât aerul, se afla o foaie de hârtie. M-am apropiat. Pe ea era mâzgălit un desen.

Un desen care îmi era teribil de familiar, deși nu-l mai văzusem niciodată.

Era un băiețel care se juca cu o păpușă aproape de un lac. Lângă el, era o grămăjoară de pietre.

Iar în lac, Annie scrisese o frază, patru cuvinte pe care mi-aș fi dorit așa de tare să nu i le fi spus niciodată.

„Aici mă odihnesc, în sfârșit“...

Era epitaful de pe piatra de mormânt a lui Elisabeth Vigée-Lebrun, la capătul tristei sale existențe. Îi povestisem mai demult viața acestei pictorițe.

M-am simțit ca lovit de fulger. Nu înțelegeam o iotă. Ce se petrecuse de azi de dimineață când își imagina un viitor așa de luminos, și până la scrisoarea asta, desenul ăsta, care mă ducea cu gândul la tot ce era mai rău?

În mintea mea totul se derula cu viteză, dar nu reușeam să mă mișc, până am simțit ceva cu degetele, ceva în relief, care m-a făcut să întorc foaia. Erau niște litere decupate și lipite.

NU E FRUMOS CĂ AI SECRETE
CINE ÎI VA SPUNE NOULUI IUBIT
CĂ SE CULCĂ CU O TÂRFĂ

Am fost năucit. Annie, prostituată?

Trebuie să fi primit scrisoarea anonimă azi de dimineață. Am coborât treptele câte patru odată, m-am suit pe bicicletă și am pedalat din răsuputeri.

Deci îmi cunoștea secretul păpușilor de porțelan, trebuie să mă fi surprins într-o zi în care le înecam.

Nu m-am oprit, goneam nebunește. Strigam la lume să se dea de pe trotuar și să mă lase să trec. Nu era posibil, nu avea să facă așa ceva. Și cu fiecare călcare a pedalei, îmi revenea în minte un detaliu care căpăta brusc sens în lumina sinistrei înțelegeri.

Cheile pe care chipurile le dusesese înapoi.

Pedalam.

Graba cu care mersese să se spele imediat ce s-a întors. Acceptase oare un ultim client? De dragul matroanei de bordel de care inevitabil trebuie să fi fost atașată după toți acești ani. Sau de dragul unui client fidel, așa de insistent,

încât preferase să accepte decât să dea explicații. Așa nu se complica inutil. Cu siguranță un client gelos, un client îndrăgostit. Trebuie să fi avut zeci de soiul ăsta. Poate că el îi scrisese scrisoarea asta. Ca s-o sperie, ca să-i facă rău. Ca să se răzbune că poate să plece pentru un altul.

Pedalam. Trebuia s-o prind.

Și statueta asta pe care o adusese hodoronc-tronc. Singurul lucru la care ținea din camera de acolo, în care își lăsase tot trecutul, acest trecut care nu mai conta. Pentru că odaia în care mă invitase nu era a ei, înțelesesem brusc acest lucru.

Pedalam.

Felul în care răscolise peste tot când ne preparase o ci-coare, cum deschisese toate dulapurile până să găsească ceștile, șovăielile pe care le pusesem pe seama emoției.

Și faptul că nu-mi răspunsese când o întrebasem ce plante creștea în ghivecele acelea. Nu știa. Pur și simplu pentru că nu locuia acolo.

Pedalam. Satele se perindau, dar nu destul de repede.

Cu siguranță că le ceruse unor prieteni să-i împrumute camera aceasta, să aibă unde mă invita.

Pedalam.

Lenjeria urâtă. Mă îngrozea gândul că mă delectasem cu mirosul altcuiva.

Pedalam.

Și crucifixul acela ciudat de deasupra patului ei, pe care îl luasem drept o dovadă de habotnicie. Nu înțelesesem nimic. Voia să facă dragoste cu „soțul” ei, nu cu un bărbat „ca ceilalți”. Era felul ei de a-mi arăta respect, de a nu mă pângări, de a-mi rezerva un rol mai bun în viața ei, singura soluție pe care o găsisese de a nu mă amesteca în această mulțime îndoielnică cu care se tăvălise în toate aceste luni, în toți acești ani.

Pedalam și așteptam cu nerăbdare să apară pădurea la orizont.

Oare din mulțimea aceea îndoielnică recunoscuse pe cineva în barul în care o așteptam? Oare de aceea nu mai intrase și bătuse pur și simplu la geam? Și restaurantul în care cinaserăm? Oare îl alesese pentru că era sigură că nu avea să întâlnească pe nimeni?

Pedalam plin de furie. Deja trecusem de indicatorul pentru N. și de curba strânsă, iazul era la numai câteva sute de metri. Dar, în fața Scării, am încetinit din reflex, căci o făcusem de atâtea ori în serile în care crăpam de ciudă. Și dacă se oprișe și ea acolo, din reflex, dacă simțise că începe să șovăie? Dacă sentimentele față de Louise o copleșiseră din nou, mângâietoare? Dacă îi șoptiseră că un copil își iubeste mama orice ar fi ea, orice ar fi fost? I-am căutat bicicleta din priviri, pe undeva, sprijinită de un zid. Dar nu era nici un semn de viață, doar perdeaua unei odăi, scuturată de vânt, la parter, înghițită de ușa vitrată. Ca o nălucă. Imaginea aceasta m-a făcut să pedalez și mai îndrăcit. Trebuia să ajung la timp, trebuia s-o împiedic.

Oare așeară tușise dinadins? Se prefăcuse că are o criză de astm, preferând să ne prindă nemții, mai degrabă decât să încerc eu să mă vâd în pat cu ea? Nu riscam nimic, li se întâmplase deja unor prieteni ai ei și le dăduseră drumul... Astfel obținea o amânare de o noapte, a doua zi aveam să fim căsătoriți și nu mai avea dificila sarcină de a-mi refuza favorurile, obligația de a se justifica. Aveam să facem dragoste „ca soț și soție“.

Era așa de fericită de dimineață. Voia să o ia de la capăt, să clădească, să refacă totul alături de mine și Louise. Voia să se salveze. Cel care îi scrisese această scrisoare trebuie să fi știut și nu suportase gândul.

Pedalam. La fiecare cotitură, speram s-o văd cum apare, s-o prind, s-o strâng în brațe și să-i spun că accept, că da, există mereu o parte din trecutul celuilalt care nu contează.

Sau s-o găsesc ghemuită pe malul iazului, pentru că nu îndrăznise, pentru că ființa umană e lașă, slavă Domnului. Sau pentru că își băgase mințile în cap, pentru că presimțise că nu aveam s-o părăsesc pentru asta, că nu-mi păsa. Mai speram că nu pășise mai departe în apă, pentru că acolo mergea la iarbă verde cu părinții, în serile de vară, tustrei. Să-i văd contururile trupului desenându-se. Să-i văd contururile trupului desenându-se și s-o înlănțui. Și să ne sărutăm, cu patimă, sincer, primul nostru sărut de adulți, fără nici o legătură cu sărutările noastre de copii. Și nimic din ceea ce ne propuseserăm de dimineață nu se va fi schimbat, vom merge la biserică, ne vom căsători acolo unde începusem s-o iubesc. Și vom fi primii soți fără inele, fără verighete, dar părintele André va face o excepție, pentru noi, pentru „nedespărțiți“, pentru că, în definitiv, păsarile nu au degete.

Mereu sperăm să ajungem înainte să se înfăptuiască drama.

Am strigat-o din răsputeri, i-am urlat numele alergând în jurul iazului și atunci i-am văzut bicicleta în bălăriile înalte, în apropierea malului. Și, lângă roata din spate, un loc golit de câteva pietre. Bănuiam că-și umpluse buzunarele cu ele și că acum erau pe fundul iazului, împreună cu ea. Am sărit, m-am afundat ici-colo, dar nu reușeam să văd din pricina mълului. Sau de vină erau lacrimile mele, nu știu. Se lăsase demult noaptea când am decis să renunț. Am așteptat ca trupul lui Annie să se ridice la suprafață. Pietrele puteau ține la fund o păpușă, dar nu și un cadavru umflat, plin de apă. Forța apei avea să fie mai mare decât cea a pietrelor. Piatră-hârtie-foarfece. Apă. Trupul lui Annie nu s-a ridicat niciodată la suprafață.

Annie a făcut dintotdeauna parte din viața mea. Aveam doi ani când s-a născut, doi ani fără câteva zile, și douăzeci când a murit, douăzeci de ani fără câteva zile. Dacă la doi

ani fără câteva zile nu știm că ne-am găsit iubirea vieții, la douăzeci de ani fără câteva zile știm când aceasta moare. Și atunci ne întrebăm de ce existăm. Sunt oameni care cred că vor muri când omul de care nu se despart niciodată dispăre, dar eu știu dintotdeauna că nu avem acest noroc. Tata nu i-a șoptit niciodată mamei că putem „muri din dragoste“.

N-am mai primit nici o scrisoare vreme de două săptămâni.

Individul ăsta dăduse buzna în viața mea, trântindu-mi-o că mama de fapt nu era mama, că pretinsa mea mamă, această „Annie“, murise, și apoi o ștersese pur și simplu, fără să-i pese că eu nu mai puneam geană pe geană.

Ar fi putut să termine povestea, să-mi spună, uite, cred că ai înțeles, tu ești Louise, îmi pare rău că te anunț așa, iată numărul meu de telefon, sună-mă dacă vrei să vorbim...

Nu, îi ceream prea mult, îi era prea greu să spună asta tipului care consideră că secretele trebuie să moară odată cu cei care le-au purtat. Atunci de ce mai deschisese gura ticălosul? Mama murise, nu? Chiar amândouă mamele mele!

În definitiv nu era numele meu și nici data nașterii mele. Încercam să mă îmbărbătez cum mă pricepeam. Și apoi, nu dădusem încă de urma acestui posibil sat care începe cu N., unde se înalță o biserică oarecare cu pereți din grinzi de lemn. Și toate celelalte indicii scăpau în același fel căutărilor mele.

„Pe strada perpendiculară, era o galerie cu tablouri, trebuia să trec prin fața ei și apoi era prima la dreapta, la numărul 65. Am sunat. Mi-a deschis doamna M. Avea copilul în brațe.“

Din câte îmi aminteam eu, nu locuiserăm niciodată la vreun număr 65.

„Scara, această frumoasă casă ce se înălța în mijlocul sătucului nostru, la fel de nimerită ca o lebădă printre sturzi.”

Și în cazul ăsta mi-era greu să cred că părinții mei nu-mi vorbiseră niciodată despre casa asta. Și apoi făcusem cercetări la o anume „Scară”, fără să găsesc ceva. Umblam pe nisipuri mișcătoare.

„Și dacă urma ultima mea suflare? Îngrozit, mi-am ținut respirația, dar inima mi-o luase la galop. Speriat, mă întorsesem spre statuia Sfântului Rocus, implorându-l; tămăduise leproși, așa că putea să mă salveze și pe mine.”

„Rocus (sfânt). Sfânt născut în aprox. 1300-1350, a vindecat bolnavi de ciumă cu prilejul unui pelerinaj la Roma. Îmbolnăvindându-se și el, se retrage într-o pădure. Îl îngrijește un înger, un câine din vecini îi aduce pâine și se vindecă. Mai târziu, moare în temniță, nerecunoscut de ai săi. Cultul său s-a răspândit în secolul al XV-lea în întreaga Europă, dar a căzut în uitare pe măsură ce dispăreau cazurile de ciumă, de care se spunea că apără. Sfântul Rocus este recunoscut după lancea pe care o are în mână. Uneori mai are și o desagă, pălăria și mantia de pelerin. Lângă el se află un câine, îi ridică poala mantiei ca să arate rana pe care o are la picior. Este invocat când asupra orașului se abat epidemii. I-au fost închinat multe monumente, biserici și capele.” (Dicționar Robert de nume proprii).

Cu alte cuvinte, să încerc să găsesc o biserică în care se află o statuie a sfântului Rocus ar fi însemnat să caut acul în carul cu fân, la fel și dacă încercam să dau de un sat N. în care se află un iaz și în care era distribuită *Gazeta*, un nume de ziar foarte răspândit. Era complicat.

„Rue de la Sablière. Rue Hippolyte-Maindron. 3. 14. 32. 46. Nu știu cum am reușit să găsesc atelierul lui Alberto. Rue Hippolyte-Maindron, numărul 46. Poate tot firele marionetei mă aduseseră aici.”

M-am dus la adresa asta. Era atelierul lui Alberto Giacometti. Nici mai mult, nici mai puțin!

Și totul se potrivea. Într-adevăr, avea un frate, Diego, și așa e, fugiseră toți trei cu câteva zile înainte de sosirea nemților în Paris. Dar acum era mort, deci nu-mi putea spune nimic. „Alberto Giacometti”, mi se părea prea de tot să fie adevărat. Părinții mei mi-ar fi vorbit despre el.

Descoperirea asta mă liniștise, voisem să văd în ea dovada că toate aceste scrisori nu erau decât elucubrații, plăsmuirile unui autor, și asta mă alina.

Poate avea să se prezinte într-un târziu la biroul meu: „Aha! V-am păcălit, așadar, îmi publicați cartea?...”

Și totul se încheia cu un prânz pe cînste. Iar eu voi merge la mormântul mamei ca să-i spun povestea asta, cerându-mi iertare că m-am îndoit de ea.

A sunat telefonul.

Imediat ce-l auzeam sunând, fie la birou, fie aici, primul meu gând era că mă suna Nicolas. Avea oare să-mi spună că regretă că-mi vorbise așa, că se mai gândise și că erau mulți oameni care nu se așteptau la un copil și care până la urmă se descurcaseră foarte bine, de ce nu și noi?

— Bună ziua, doamnă, sunt profesorul Winnicott. Mi-a dat asistenta datele dumneavoastră de contact. Am aflat că faceți cercetări în legătură cu bisericile cu pereți din grinzi de lemn.

Era un profesor universitar american care locuia la Paris de cincisprezece ani deja, dar care încă avea un accent bolovănos. Fusese trimis de urgență de un muzeu american în momentul în care se petrecuse incidentul de la biserica Nuisement-aux-Bois.

Nuisement-aux-Bois începea cu N, aşadar mi-am lipit mai bine urechea de receptor.

Se întâmplase cu mai mulţi ani în urmă. Teribilele inundaţii la care fusese supus Parisul între 1910 şi 1955 determinaseră autorităţile să construiască mai multe baraje şi lacuri de acumulare pe Sena şi afluenţii ei, pentru a controla aceste viituri devastatoare. Dar amenajarea lacului Lac du Der-Chantecoq pe Marna dăduse naştere unei adevărate tragedii, făcând să dispară trei sate de pe o zi pe alta: Chantecoq, din care nu mai rămânea decât numele, dat lacului, Champaubert-aux-Bois şi Nuisement-aux-Bois. Nepu-tincioşi, locuitorii văzuseră cum toată pădurea este defrişată şi sunt smulse toate buturugile, casele le sunt dezmembrate şi arse, iar satul ras de pe faţa pământului şi acoperit de ape. Toate astea pentru ca Parisul să nu mai fie inundat. Erau distruşi. Să fii dat afară din propria ta casă, să-ţi vezi căminul dispărând spre „binele celorlalţi”. Trebuie să fi trăit aşa ceva pe pielea ta să înţelegi ce înseamnă, unii nu-şi revin niciodată. De asta au murit şi indienii.

Dar cum în fiecare mare tragedie există un mic miracol, o biserică putuse fi salvată, o biserică şi cimitirul ei, cea din Nuisement.

— Aici intervin eu, domnişoară Werner. Întrucât această biserică este o clădire în stilul pitoreştilor construcţii cu pereţi din grinzi de lemn atât de răspândite în Champagne, un prieten conservator din Statele Unite a vrut s-o recupereze ca s-o instaleze în muzeul lui. Mă însărcinase să-i fiu intermediar la faţa locului. Cred că lui îi datorăm salvarea acestei biserici. Dacă Statele Unite nu s-ar fi interesat de ea, cu siguranţă ar fi ajuns pe fundul lacului la fel ca cele trei sate. Manifestându-şi interesul, trezise dorinţa faţă de ea, deseori aşa se întâmplă în viaţă. Aşadar biserica a fost dezmembrată şi montată la loc, bucată cu bucată, într-un sătuc învecinat cu răposatul Nuisement-aux-Bois, la Sainte-Marie-du-Lac. Toţi morţii din cimitir fuseseră şi ei ex-humaţi şi reîngropaţi la fel, în spatele bisericii. Inaugurarea acestui mic miracol a avut loc acum patru ani, pe 12 septembrie 1971, mai exact. E tot ce vă pot spune despre această biserică din Nuisement, sper că vă va ajuta.

— Care e prenumele dumneavoastră, domnule Winnicott?

— Maurice. Dar de ce mă întrebaţi, dragă doamnă?

— Fără nici un motiv. Vă mulţumesc pentru toate aceste informaţii.

Pentru o clipă, crezusem că Louis se ascunde în spatele acestui domn Winnicott, dar chiar în secunda în care emiteam această ipoteză, mi-am dat seama că mă înşel. Louis stăpânea limba franceză cum îţi stăpâneşti limba maternă, nu o limbă de împrumut.

Am sunat-o pe Mélanie să-i mulţumesc că dăduse peste această valoroasă sursă de informaţii şi am anunţat-o că nu am să fiu la birou nici mâine, că am nişte lucruri personale de rezolvat.

M-am dus iute la duş, mi-am luat haine groase, mi-am înşfăcat cheile de la maşină şi harta rutieră. Nu mai rămăsese mare lucru din Nuisement-aux-Bois, dar poate că biserica şi cimitirul mă puteau ajuta.

În timp ce ieşeam, m-am lovit de doamna Merleau, care se pregătea să sune.

Voia să-mi dea un pachet care nu încăpea în cutia de scrisori, era prea mare. Era totul în regulă? Nu mai ieşisem de patru zile, îşi făcea griji. Da, totul era în regulă. Nu aveam vreme de destăinuri, aşa că aproape i-am smuls pachetul din mâini ca să văd scrisul.

Se vede treaba că Louis nu-şi spusese ultimul cuvânt. Aveam să citesc pe drum.

Paris, direcţia Vitry-le-François. De la Vitry-le-François o iau pe D13 spre lacul Der, până la Blois. De acolo, o şosea duce până la Sainte-Marie-du-Lac.

În colet era un pachet învelit cu o hârtie maro şi o scrisoare foarte scurtă, redactată tot de mâna lui Louis.

Dragă Camille,

Credeam că știu totul despre povestea asta. Mi-ar fi trebuit ani de zile să înțeleg ce s-a petrecut cu adevărat. Fără să aștept, căci dintotdeauna am crezut că știu adevărul. Asta până mi-a fost adus la cunoștință.

Nu îi port pică lui Annie că mi l-a ascuns, știa ea cum se poate dezlănțui gelozia. Deja plătise pentru asta.

Am recunoscut-o pe dată, nu după fizic, ci după primele cuvinte. Aveam senzația că văd o nălucă. Vocea ei nu avea consistența dialogului, mi-a spus toată povestea fără întrerupere, cu toată necuviința unei femei vinovate, fără nici o considerație față de sentimentele mele. Eram prea uimit s-o întrerup. Totul era limpede, oribil, dar limpede.

„Dragă Camille“

Aceste două cuvinte mi-au străpuns inima.
În mod straniu, atunci am știut că eu sunt Louise.

Am desfăcut hârtia maro. Învelea un caiet de școlar. L-am deschis.

Era tot scrisul lui Louis, mai înghesuit, mai agitat, dar cuvintele erau ale altcuiva.

Tot ce am făcut am făcut ca să nu-mi pierd soțul. Nu caut scuze, căci nu am. Trebuie să știți numai că îl iubeam pe acest bărbat mai mult decât orice pe lume.

Nu știu de unde să încep de fapt.

Primul lucru care îmi vine în minte e cearta noastră de la Scară.

Zgomotul mașinii lui de scris mă trezise în zori. Soțul meu era ziarist, lucra mult, iar drumurile bătute între Scară și redacția de la Paris nu făceau decât să-i scurteze zilele. Adesea dormeam când se întorcea el, dar în fiecare dimineață îi aduceam o ceașcă de cafea pe care o serveam împreună. În dimineața aceea o răsturnase.

— Nu-mi vine să cred, sunt cel puțin o sută de morți, mai mult de treizeci de mii de arestări, toată lumea vorbește despre asta, peste tot, iar tu ești picată din cer?

Da, eram picată din cer. În Germania, ministrul Goebels pornise cumplita vânătoare împotriva evreilor și gunoarele alea naziste spărseseră așa de multe vitrine și vase încât fusese botezată „Noaptea de cristal”... Cu cât îmi explica mai mult soțul meu ce se întâmplase, cu atât simțeam că se înfură mai tare pe mine. Deodată, mânia lui a izbucnit.

— Situația nu poate continua așa! Am acceptat să venim să locuim aici ca să te faci bine, nu ca să te văicărești

de soarta ta! Nu te mai recunosc. Nu te mai preocupă nimic, te interesează doar dacă ți-am cumpărat pânza, cărbunele de salbă-moale, vopseaua acrilică... Nu ai să-ți rezolvi problema rupându-te de restul lumii. Uite, am și întârziat!

— Așa! Pleacă! Întoarce-te în lumea ta minunată în care sunt toți la curent cu tot ce se întâmplă... Du-te și explică-le dragilor tăi cititori mersul lumii și mai ales nu te deranja să-mi explici mie cum va fi lumea noastră din pricina a ceea ce ni se întâmplă.

Era prima ceartă din viața noastră, și ea anunța ceva, știam asta. Era 11 noiembrie 1938.

Soțul meu avea dreptate, de săptămâni bune nu mai citeam ziarele. Nu mai suportam campania de încurajare a natalității care era trâmbițată în ele, peste tot aceleași ocări.

„Faceți copii! Faceți copii, trebuie să ne refacem după pierderile din 1914.”

„60 de milioane de francezi ne-ar garanta pacea!”

„647 498 de decese față de 612 248 de nașteri, asta nu e deloc patriotic...”

Așadar, patru decese și nici o naștere. Nu puteam face nimic dacă nu ne rezolvam treburile în familie.

Erau deja șase ani de când eu și Paul încercam să avem un copil.

Ne-am căsătorit pe 16 martie 1932. Aveam nouăsprezece ani, Paul douăzeci. Pecetluindu-ne relația, clopotele bisericii porniseră numărătoarea inversă a împreunării. Căsătoria însemna copii, în lumea noastră nu mergea una fără cealaltă.

La început, toate „mamele“ din anturajul meu îmi împărtășeau experiențele lor. „Gravidele“ erau cele mai insuportabile, ele se credeau posesoarele adevărului suprem. Această solidaritate feminină în jurul sarcinii pare a fi în natura lucrurilor, asemenea unanimității râsetului bărbătesc la o glumă deșuchetă.

La început, toate voiau să mă liniștească. Trebuia să aștept ca natura să fie pregătită. Nu era decât o chestiune de câteva luni, erau sigure. Și apoi mai intervenise și moartea brutală a părinților noștri, nu trebuia subestimat șocul...

Așa este, nu trebuia subestimat șocul.

Telefonul sunase în noaptea nunții noastre. Mașina în care mergeau părinții noștri ieșise de pe drum. Curba nu era periculoasă, dar șoferul era beat. Muriseră toți patru.

Nici Paul, nici eu nu am vrut niciodată să știm care dintre tații noștri era la volan. Ne era prea teamă să nu ne reproșăm acest lucru mai devreme sau mai târziu într-o ceartă sau într-o izbucnire de ranchiună. Ne reproșam deja într-atât că nu găsiserăm răgazul necesar cât să ne luăm rămas-bun în seara aceea, prea grăbiți să fim în sfârșit singuri.

După aceea, am fost singuri cu vârf și îndesat. Era monstruos și implacabil. Nu mai puneam la socoteală primele seri ale căsniciei noastre înecate în lacrimi.

După ce am plâns împreună, încercaserăm să ne ascundem durerea, pentru a nu o deștepta în celălalt. Săptămâni în șir am trăit astfel, două ființe cu ochii roșii care se despărteau în grabă ca să meargă să plângă pe ascuns, într-o altă odaie.

Duceam cum puteam bizara noastră schemă familială. Era un pustiu și în același timp o povară, ca o lungă prăbușire care nu s-ar fi terminat decât odată cu o sarcină. Cel puțin așa speram. Mă rugam ca plânsetele unui copil să pună capăt acestei tăceri macabre și apoi să-i regăsesc un-

deva pe dragii noștri părinți, în arcuirea unui nas, a unei guri, a formei unui chip.

Ca toți aceia care se iubesc cu adevărat, ne plăcea să fim singuri. Dar drama noastră era că nu mai aveam o aranjare a musafirilor la masă. Reuniunile noastre de familie erau așa de vesele! Părinții noștri se înțelegeau de minune și profitam de cea mai mică ocazie ca să cinăm împreună. Ba chiar se întâlneau fără noi. Cu umorul lui caracteristic, tata nu ratase ocazia să glumească pe tema asta în fața tortului de nuntă. „Astă-seară nu sărbătorim o căsătorie aranjată, ci o prietenie aranjată!“ Și ridicase cupa spre părinții lui Paul. „Șampanie!“ M-am întrebat adesea dacă înghițitura aceasta era una dintre cele care îi uciseseră.

Era ca o pedeapsă demnă de o tragedie greacă. Sunt acel soi de cuvinte care par adevărate blesteme. Și, în vreme ce noi nu reușeam să avem copii, ne încerca sentimentul că destinul se îndârjea mai abitir. Trebuia oare ca stirpea noastră să dispară complet de pe fața pământului? Asta era oare voința lui Dumnezeu?

Au trecut trei ani fără să se întâmple nimic. Prietenele mele aveau toate câte un copil. Unele dintre ele erau deja gravide cu al doilea, în vreme ce eu continuam să-mi afișez „silueta zveltă“. Privirile iscoditoare deveniseră compătimitoare. Nu mai era o chestiune de câteva luni, eu eram de vină, erau absolut sigure. Șușotelile înlocuiseră povețele, trecuserăm de la lucrurile despre care se vorbește fără să-ți fie dat cuvântul la lucrurile despre care nu vorbim.

Mă simțeam săracită și așa de singură... Nici cu Paul nu mai abordam acest subiect. Nu aveam cui să mă destăinui.

Pasquin, medicul nostru de familie, era un om fermecător, dar nu se putea stăpâni să nu mute problemele de pe patul de consultație la masa la care lua cina, era peste puterile sale.

— Limba-de-mare e delicioasă! E așa de bună pentru sănătate, știți, doamnelor? Femeia care mănâncă pește își sporește de zece ori șansele la fertilitate. Ia te uită, dacă mă gândesc mai bine, va trebui să-i spun și bieteii doamne Werner, poate are s-o ajute...

Uite cum două înghițituri de limbă-de-mare și o gură slobodă puteau fi de ajuns pentru a stabili că eram stearpă.

Nu-mi mai rămâneau decât cărțile. Trebuia să găsesc ajutor undeva. Mi-era așa de rușine încât am mers într-o librărie de pe malul stâng al Senei, departe de casa mea, m-am prefăcut chiar că aceste cărți îi erau destinate unei prietene.

Cartea de referință în acest domeniu era cea a lui Auguste Debay.

Igiena și fiziologia menajului. Istoria naturală și medicală a soțului și soaței căsătoriți. Igiena specială a femeii însărcinate și a nou-născutului.

Ca să țin minte exact un titlu așa de complicat, începusem să-mi închipui că această carte pusese capăt sterilității soției librarului. Mă agățam de tot ce puteam. Sigur, cartea lui Debay data din 1885, dar rămânea lucrarea de referință. Nu există o singură carte contemporană pe acest subiect.

„Faceți copii! Faceți copii,
trebuie să ne refacem după pierderile din 1914...”

Pentru a relansa natalitatea, guvernul a procedat fără menajamente: interzicerea avorturilor, interzicerea mijloacelor contraceptive, ba mai mult, și a oricărui fel de informație despre sexualitate. Dat fiind că nu mai vorbeam despre asta, nu exista riscul ca treburile să se aranjeze! Strategia era simplă, cu cât știau mai puține oamenii despre acest subiect, cu atât era mai liberă natura să-și facă lucrarea. Ar fi

putut încerca să lupte împotriva sterilității, asta le-ar mai fi adus câteva nașteri în plus, dar puterea știe să interzică, nu să îngrijească. Iar la vremea aceea, femeile sterpe erau o mână de fințe inferioare pe care preferam să le dăm uitării. Calculele erau precise, pierderea a treizeci de grame de spermă echivala cu o mie două sute de grame de sânge. Trebuia evitată risipa, așadar toate lucrările medicale aruncau anatemă asupra copulării cu o femeie stearpă, „pustiitoare pentru iubirile zadarnice”.

Evident, acest librar era foarte la curent cu această chestiune. În timp ce-l urmăream printre rafturi, am fost cuprinsă de o speranță nebună. În câteva secunde, urma să pun mâna pe „lucrarea de referință”, depășită, desigur, dar totuși „lucrare de referință”. Și, în definitiv, dacă leacurile bunicilor dădeau roade, puteam la fel de bine să caut sfaturi la medicii care le îngrijeau.

Librarul îmi întinsese cartea, urându-mi succes cu blândețe. Trebuie să fi fost obișnuit să servească femei ca mine, aflate în căutarea unor cărți care le erau destinate altcuiva. Probabil că le recunoștea după modul în care le luau și le strângeau la piept, cum faci cu un leac, nu cu o carte.

Mișcată de discreția acestui om, îi mulțumisem sincer. Simțeam nevoia să nu-l mint pe singurul om care îmi întinsese o mână în ultimele luni. E sinistru, dar îmi dau seama că acest librar e singurul om pe care nu l-am mințit în viața mea.

Igiena și fiziologia menajului. Istoria naturală și medicală a soțului și soaței căsătoriți. Igiena specială a femeii însărcinate și a nou-născutului.

M-am afundat în ea cu înverșunare și, credeți-mă, nu e o vorbă goală.

Dacă era să-i dau crezare, nu era greu să ai copii, era doar o chestiune de igienă. Prinsă în spirala speranței și

disperării care ajung să te îndobitocescă, am urmat toate sfaturile.

Pentru a lupta împotriva „inerției organelor genitale“, trebuia să pun accent pe „o alimentație stimulatoare“. Sophie nu-mi dădea decât alimente considerate „recomandate“: rucola, țelină, anghinare, sparanghel, trufe... Le înghiteam pe ascuns, să nu vadă soțul meu și mă sileam să mănânc și cu el, chiar dacă nu-mi mai era foame. Simpla idee de a merge la masă devenise un adevărat calvar. Dar mă mângâiam cu gândul la toate aceste femei sterpe devenite fertile.

1 litru de vin de Málaga

30 grame păstăi de vanilie

30 grame scorțișoară

30 grame ginseng

30 grame rubarbă

Se lasă totul la macerat timp de cincisprezece zile.

Beam din acest vin chipurile „afrodiziac“, puneam afrodiziacul în toate sosurile, dulcețurile, siropurile. Era ridicol. Făceam chiar și băi afrodiziace. Cu rozmarin, salvie, măghiran, mentă și flori de mușetel. Cinci sute de grame din fiecare, pe care le lăsam la infuzat douăsprezece ore, apoi turnam în cadă. Din cauza lor, pielea mea căpătase un miros piperat care îmi întorcea stomacul pe dos.

Apoi am început să iau medicamente pe care le preparam eu însămi, urmând în continuare compoziția indicată în cartea lui Debay. Pilule. Unguente. Cataplasme. Baia mea devenise un veritabil laborator farmaceutic. Cele mai mici fapte și gesturi ale mele erau îndreptate spre aducerea pe lume a unui copil, dar timpul trecea și nu se întâmpla nimic.

Atunci, febrilitatea m-a făcut să-mi pierd simțul măsurii și tratamentele au luat o direcție oribilă. Ana de Austria îl adusese pe lume pe Ludovic al XIV-lea după ce vreme de douăzeci și trei de ani fusese stearpă. Spălături cu apă fierbinte chiar înainte de relațiile intime. Izbirea șalelor, a coapselor și a feselor cu o mătură din mesteacăn și, lucrul cel mai insuportabil, mâncărurile. Trebuia să-mi frec sexul cu fructe de măceș, ceea ce-mi provoca mâncărimi teribile.

Nu e plăcut, dar e adevărul. Devenisem propriul meu cobai și m-aș fi oprit numai dacă rămâneam însărcinată. La vremea aceea, aceste sfaturi treceau drept singurele remedii pentru acelea care voiau un copil atunci când corpul, de la sine, nu se supunea dorințelor sufletului. Teoriile devin învechite când sunt înlocuite de altele noi, dar erau aproape șaiszeci de ani de când nu se mai scrisese nimic despre femeile sterpe.

Și apoi fusese ziua de naștere a bunicii soțului meu.

La finalul prânzului, Buni lovise de câteva ori cu lingurița în farfuriuță pentru a reține atenția, voia să ne mulțumească tuturor celor șaisprezece pentru că eram prezenți. Toată lumea aplaudase. Brusc, un glas protestase:

— Bine, dar nu suntem șaisprezece, bunico, suntem cincisprezece!

Bătrâna cu ochii surâzători s-a prefăcut că numără din nou, după care a clătinat din cap.

— Încă nu sunt senilă, când spun „șaisprezece“ știu ce spun!

În clipa aceea, cineva a înțeles. Atunci a crescut entuziasmul și, de o parte și de cealaltă, au izbucnit numele tuturor femeilor așezate în jurul mesei: „Marine! Catherine! Mathilde! Bérengère? Emma! Virginie?“

Toate numele, mai puțin cel al lui Buni și al meu. Deoarece la ea nu se mai putea, iar la mine nu se putuse niciodată.

Paul mi-a strâns tare mâna pe sub masă. Spontaneitatea jocului, „ghicitoarea” fusese mai puternică decât simțul observației comensurilor și delicatețea. În sfârșit, cu blândețe, ca un instrument muzical acordat, numele s-au rărit până când n-a mai rămas decât unul: „Mathilde!”, „Mathilde!” Și într-adevăr, pe chipul eroinei zilei a apărut încântarea de rigoare într-o asemenea circumstanță. Toată lumea aplaudă. Și, printre aplauze, eroina zilei își înalță glasul, încărcată de importanța copilului pe care îl poartă, și se dovedește puțin inspirată, cu siguranță pentru că este copleșită.

Dar deodată privirea ei se topește sub a mea, zâmbetul ei larg și radios înțepenește și stânjeneala se face simțită la masă. Liniște. Jocul tocmai a cedat sub povara realității, a realității mele. În clipa aceasta, înțeleg că am devenit „stearpa familiei”, cea în fața căreia nu trebuie să te lași luat de valul bucuriei, biata femeie așa de nefericită, căreia bucuria altuia i-ar putea fi fatală. Rușinea mea era pecetluită.

Nu mai aveam altă existență decât cea a sterilității mele. Nu se mai putea discuta cu mine. Furiile mele, tristețile mele stârnite de orice nu mai erau niciodată luate ca atare. Vedeam prea bine, își spuneau în sinea lor: e furioasă pentru că nu poate avea copii, e tristă pentru că nu poate avea copii. Părerea mea în această privință nu mai conta.

Probabil că gândesc cu toate că rușinea m-a mânat în plecarea mea precipitată, și au dreptate. Dar nu vor recunoaște niciodată că ele sunt cele care m-au mânat spre rușine.

Recunosc, Paul a făcut totul pentru ca această mutare să aibă loc cât mai bine posibil. Nu s-a plâns niciodată de numeroasele drumuri între Nuisement și Paris, fie pentru serviciu, fie pentru vreo cină, căci el continua să participe la ele; bărbații între ei nu-și fac aceleași griji.

La Scară, nu voiam să mai am de îndurat nici cea mai mică aluzie la sterilitatea mea și toată lumea părea să se fi

pus de acord pentru a-mi ușura sarcina. Nu venea nimeni să mă viziteze, și nu era greu să te rupi de lume, era de ajuns să nu mai locuiești la Paris. Cât despre ceilalți, Paul se ostenea să evite subiectul, Sophie își făcea foarte bine meseria prefăcându-se neștiutoare, iar Jacques nu se interesa de aceste lucruri decât în cazul animalelor. Sophie era slujnica noastră, iar Jacques omul bun la toate al soțului meu.

Chiar și cu Alberto aveam noroc... Era unul dintre acei oameni care își manifestă discreția nevorbind despre probleme dacă nu au soluții de propus. Alberto Giacometti era unul dintre prietenii mei și acceptase să-i dea lecții de pictură lui Annie.

Annie era Annie, o fată de-a locului. Și mai ales, singurul om care îmi amenința fragilul echilibru.

Picta deseori în vecinătatea Scării și o vedeam de departe. Într-o bună zi, i-am spus lui Jacques s-o invite la un ceai, deoarece simțeam nevoia de puțină companie. Și-a luat obiceiul să vină să lucreze în casa mea, iar eu eram de acord, desigur. În ciuda așteptărilor, o apreciam pe fată și profitam de prezența ei fără să trebuiască s-o tolerez. Era primul om, după mult timp, care nu mă considera o mamă ratată. Îmi făcea plăcere să-i procur tot ceea ce-i trebuia ca să picteze. De parcă instinctul meu matern nesatisfăcut își găsisese omul cu care să-și domolească patimile. Nu aș spune că înlocuia copilul pe care nu reușeam să-l am, ar fi caraghios, dar relația mea cu ea avea ceva de această natură; uneori caraghioslăcul face parte din viața noastră.

Nu mi-a pus niciodată nici cea mai mică întrebare. Nici măcar nu s-a mirat vreodată de absența unui copil în cuplul nostru, și știam că nici nu se prefăcea, nici nu se abținea. Pur și simplu nu-i trecea prin minte. Nefiind prizoniera normalității, Annie nu mă considera anormală. Era noiembrie 1938.

Eram convinsă că, pentru a-mi struni nefericirea, trebuia s-o țin pentru mine. Mă abțineam să-i vorbesc despre ea. Voiam să nu știe nimic și mai ales îmi plăcea să mă surprind uitând de ea când eram împreună.

Din nefericire, nu poți evita toată viața un subiect ca acesta. Nici în relația dintre un bărbat și o femeie care se iubesc, nici în cea dintre două femei care își poartă o prietenie sinceră.

Într-o zi i-am povestit totul. În cele mai mici detalii. Nu mă mai puteam opri din vorbit. Ca un alcoolic care simte nevoia să rostească cuvinte, nu contează care, nu contează în fața cui. Era primul om căruia mă destăinuiam și mă tulbura să mă aud punându-mi în cuvinte sentimentele, ba chiar simțeam o anume iluminare, dar am regretat imediat. Stricaseam totul, știam asta.

Ea îmi stătea dinainte, strivită sub nefericirea mea, neștiind cum să reacționeze. Iar eu am recunoscut pe dată rușinea de care voisem să scap părăsind Parisul. M-a copleșit din nou, clisoasă, și m-a făcut să-mi plec brusc capul și să-mi duc mâinile sub bărbie. Era o atitudine de lehamite cumplită, pe care nu o mai încercasem de când mă apropiasem de Annie. Stricaseam totul. Plângeam că mă arătasem așa de lașă.

Confidențele sunt o dovadă de dragoste sau de prietenie care trebuie mânuite cu îndemănare. Nu toată lumea e gata să le primească, iar o copilă cu atât mai puțin. Trebuie să lăsăm caracterele să se desăvârșească înainte să le cerem lucruri străine de ele. Mi-e silă de adulții care își mărturisesc nefericirile unor copii. Și mi-e silă și de mine. Dar în ziua aceea nici eu nu eram suficient de matură încât să-mi dau seama că Annie era atât de tânără. Prea tânără să-mi primească mărturisirile, prea tânără să răspundă la ele cu sfaturi. Negăsindu-și locul în schema tradițională a confidențelor,

nu avusese de ales și se lăsase pătrunsă adânc de disperarea mea. Dar, cum se întâmplă adesea pe tărâmul confidențelor, a mea a atras-o după sine pe a ei.

Annie nu voia copii. Era categorică, surprinzător de hotărâtă pentru vârsta ei și pentru subiectul în discuție. Vedeam cum ochii îi strălucesc cu putere și mâinile îi împăturesc cu delicatețe șervetul de masă. În clipa aceasta era pe deplin ea însăși, plină de hotărâre și de o blândețe infinită. Cred că farmecul ei venea în parte din această stranie împletire dintre exaltare și calm. Își închipuia viața altfel decât plină de copii. Înțelegeam mai bine de ce sterilitatea mea, în prezența ei, îmi păruse puțin lucru. „Nu merg bine împreună“, adăugase ea înainte să înșire o lungă listă de femei care trebuiseră să renunțe la pictură odată ce deveniseră mame. Îi spusese un prieten, un tânăr pe care îl iubea mult, un anume Louis.

Mi-a vorbit și despre părinții ei, care o așteptaseră până la acel ultim hotar de unde încetezi să mai aștepti. Imediat după bucuria nașterii ei, se instalese teama de a nu o pierde. Mama ei o copleșea cu precauții infinite, se îngrijora din te miri ce. Tatăl ei încerca să-i bage mințile în cap și întotdeauna sfârșeau prin a se certa. Deseori, seara, mama ei i se vâra în pat. Annie bănuia că provoca certurile ca să poată dormi cu ea, ca să-i audă în suflare că totul era bine, că fițița ei trăia. Fără să vrea, o învățase că un copil e o responsabilitate împovărată, un fel de dramă iminentă.

— Nu degeaba poveștile cu zâne se încheie cu „S-au căsătorit și au avut mulți copii“, conchisese ea.

Laconică și sensibilă, așa era Annie, și de aceea o îndrăgeam: cugetările ei nu erau tipice cuiva de vârsta și din mediul din care provenea ea. Dar își dovedea vârsta, aceea la care încă nu știm că anumite probleme nu au rezolvare. Și a vrut să găsească una, oricare, dar s-o găsească. Nu ar fi trebuit să meargă niciodată mai departe.

Mi-a propus să facă un copil în locul meu.

Îmi cer iertare, mă exprim prost. Să facă un copil pentru mine.

Era 7 februarie 1939. Aveam capul plecat încă, sprijinit pe mâinile pe care mi le țineam sub bărbie, privirea fixată asupra ziarului de lângă farfurie, mă agățam de dată așa cum un corp se agață de orice ca să nu cadă.

Jur că pe moment propunerea ei îmi păruse năstrușnică, absurdă, naivă... Dar disperarea e un rău perfid, care își trage seva din întuneric, și încă din seara aceea am început să meditez din nou la idee. Dar dacă acesta era adevăratul motiv pentru care ne întâlniserăm? Dacă era voința Domnului?

În vremea aceea, mă încredințam neobosită lui Dumnezeu, obicei pe care i-l datoram durerii mele. Nu eram nici exaltată, nici practicantă, pur și simplu protest de superstițioasă, numai de atât eram în stare. Spre deosebire de credință, superstiția e pentru aceia care simt nevoia să creadă, dar care nu se pot dărui, aidoma mie la vremea aceea, înțemnițată fiind într-un egoism al durerii.

În ziua în care decisesem să părăsesc Parisul eram așa de mâhnită încât nu eram în stare să iau mai mult de o decizie odată. Când deschisesem sertarul de la biroul soțului meu, cel în care ținea cheile proprietăților noastre, frământasem cu furie florile metalice ale cheilor, după care am luat una fără s-o privesc. Era cheia de la Scară. Nu pusesem la îndoială această alegere, atribuindu-i-o lui Dumnezeu.

Oare astfel voise să aranjeze întâlnirea mea cu cea care avea să-mi permită să revin la Paris cu un copil în brațe? În povestea aceasta, în final, Dumnezeu îmi va fi servit numai să comit o fărădelege.

Într-o zi, m-am surprins privind pântecul lui Annie și închipuindu-mi-l rotund de la copilul meu.

Întrevăzând o geană de speranță, am înțeles care era principala mea temere, cea pe care nu îndrăznisem niciodată s-o rostesc ca nu cumva să se îndeplinească, aceea că Paul m-ar fi putut părăsi.

Mediul nostru nu se putea lipsi de un copil, dar el oare putea? Cum le privea pe femeile cu care se întâlnea? Oare era uneori atras de ele nu numai pentru că erau frumoase, ci și pentru că ele ar fi reușit poate să-i dăruiască un copil?

Paul, soțul meu, iubirea mea, nefericirea aceasta ne putea veni de hac. Și totuși cât ne iubeam... Înainte.

Cunoșteam pe de rost condițiile ideale pentru a rămâne însărcinată. Așa începusem și eu, după care apelasem la celelalte metode, și eram hotărâtă să li le aplic lui Annie și soțului meu.

Actul nu trebuia să depășească trei minute, toți medicii erau de acord că voluptatea compromite șansele de fecundare. Trei minute pentru un copil nu era prea mult. Și mă convinsesem că o dată va fi de ajuns pentru ca Dumnezeu să mă elibereze, o singură dată. Știu, era o prostie, dar „greșelile se nasc adesea din certitudini”, spunea Paul întruna.

— Ți-am zis eu că acordul ăsta de la München¹ e un fleac. Cum de-au crezut că Hitler are să se oprească aici? Greșelile se nasc prea des din certitudini. Mai întâi Renania, anexarea Austriei și acum Sudeții! Această nouă mișcare nu va fi de ajuns să pună capăt pretențiilor nebunului ăstuia! Data viitoare va izbucni războiul, îți spun eu.

Era 16 martie 1939, iar eu și Paul ne plimbam prin parcul Scării. Hitler invadase Praga, se terminase cu Cehoslovacia. Paul era convins că nu vom scăpa de război, dar eu nu voiam să cred, îi luam în râs cu delicatețe tendința

¹ Acord semnat în 1938 de Franța, Marea Britanie și Germania, care a consfințit anexarea Cehoslovaciei de către Germania. (N. tr.)

de a închipui numai catastrofe. Propunerea lui Annie mă obseda într-atât încât nu mă mai puteam gândi la altceva. Aerul era plăcut, era aniversarea căsătoriei noastre și îmi spusese că era cel mai bun moment să-i vorbesc.

— Dar cum îmi poți cere așa ceva?... Ți-ai pierdut mințile? Fata asta nu e decât o copilă, nu știe despre ce vorbește. Ți-a făcut propunerea asta dintr-o prostie! Ce-ți închipui? Mai întâi vrei să te muți, îți e indiferent că asta îmi afectează cariera, iar acum trebuie să mă culc cu prima venită? Și apoi ce urmează? Va trebui să răpesc un copil, după ce i-am ucis părinții? Îți pierzi mințile. Te rog. Vino-ți în fire. Hai în brațele mele, draga mea. Ai rămas însărcinată o dată, vei mai rămâne, îți promit.

Nu m-am dus în brațele lui, de altfel, după ziua aceea, nu m-am mai întors niciodată cu adevărat acolo. Am mers până la bolta de mărul-lupului și m-am așezat. Paul stătea în picioare în fața mea. Încerca agitat să răsucescă mai bine o tijă în jurul boltei de fier. Am încercat să vorbesc cât mai tare posibil.

— Nu am fost niciodată însărcinată. Pasquin te-a mințit.

Se întâmplase cu doi ani în urmă. Într-o zi nu avusesem menstruație, și nici în zilele următoare. În timpul interminabilelor luni de așteptare, închipuisem mii de feluri în care să-l anunț pe Paul că sunt însărcinată, dar nu mă folosisem de nici unul. M-a strâns în brațe cu atâta dragoste... Îi fusese așa de teamă că nu vom putea avea niciodată un copil. Era așa de mândru, îmi promitea că avea să fie cel mai bun tată la care puteam visa. Toată noaptea făcuserăm mii de planuri, noi, care nu mai făceam nici unul. A doua zi după-amiază, mă dusesem la Pasquin la un consult și trecusem pe la piață. Seara, ne invitaserăm prietenii cei mai apropiați la cină, nerăbdători să le împărtășim fericirea noastră.

Nu am aflat niciodată cum s-a desfășurat cina aceea, nici felul în care Paul le-a anunțat „fericitul eveniment”. Când m-am întors de la consult, am urcat în odaie să mă culc și m-am scuzat că nu mă simt bine. L-am lăsat să sărbătorească cu prietenii noștri un eveniment care nu avea să se petreacă niciodată. Nu avusesem curajul să-i spun adevărul.

Nu eram însărcinată, lui Pasquin îi părea rău, sufeream pur și simplu de amenoree, o tulburare menstruală deloc gravă. Deloc gravă? Cum putea spune așa ceva?

O săptămână întreagă nu m-am dat jos din pat. Paul se gândea că de vină e sarcina, că mă epuizează, și nu știa cu ce atenții să mă mai copleșească. În fiecare dimineață, îmi citea scrisorile de felicitări pe care ni le trimiteau oamenii. Nu mai mâncam. Neliniștit, îi ceruse lui Pasquin să vină la căpătâiul meu.

Când s-a închis ușa în urma lor, m-am simțit așa de ușurată... Pasquin avea să-i povestească totul, o amenoree deloc gravă și așa mai departe. Dar, când ușa se deschisese din nou, Paul îmi zâmbise cu delicatețe și, aranjându-mi așternuturile, mi-a șoptit că nu era nici o nenorocire, că aveam să rămân iar însărcinată, că nu trebuia să-mi fac griji, aveam să reușim, că mă iubea.

În zadar plânsesem și îi spusese că nu fusesem niciodată însărcinată, că eram stearpă. Îmi trecea mâna peste frunte și îmi spunea să mă liniștesc, că era normal să delirez după ceea ce mi se întâmplase, că medicul îl prevenise în această privință. M-am oprit din plâns. Paul nu avea să mă creadă, nu voia să mă creadă. Pasquin îi spusese că sufeream de depresie, că multe femei îi cad victimă după ce pierd o sarcină. Când trebuia și el să spună adevărul, Pasquin îmi păstrase secretul.

Cu câteva zile înainte de acel moment al lunii în care vine de obicei menstrua, aplicați șase lipitori mici pe vulvă, adică trei pe partea interioară a fiecărei labii mici. De îndată ce cad lipitorile, acoperiți înțepăturile cu ciuperca psalliota, ca să opriți sângerarea complet. Se aplică tratamentul de două ori pe zi și timp de trei zile se fac în vagin injecții iritante cu:

Amoniac lichid 4 gr.

Decoct rece de orz 250 ml

Este rar întâlnit ca scurgerea menstruală să nu se restabilească după acest tratament.

Multe femei, și îndeobște cele tinere, nu suportă să folosească lipitori; înainte de a ajunge la acest gest extrem, pot încerca să facă băi de șezut la 30 de grade, să frece de câteva ori orificiul vulvei, pot încerca băile la picioare cu muștar, pot aplica ventuze uscate pe partea interioară a coapselor, pot încerca cu câteva purgative și spălături stimulatoare; în fine, își pot expune vaginul la aburi fierbinți, lăsând partea deschisă asupra unui foc strașnic, ca să-l stimuleze. Aceste diverse metode pot restabili menstrua oprită; în caz contrar, va trebui să se revină la metoda precedentă.

Paul rupea tijele de măruș-lupului cu degetele. Era livid. Deși avea capul plecat, vedeam că ochii îi clipeau repede, ceea ce la el era un semn de mare nervozitate. Tocmai se năruise o realitate pe care nu ar fi fost niciodată capabil să și-o imagineze, pur și simplu pentru că nu bănuia existența unui sfert din elementele care o compuneau.

A clătinat în sfârșit din cap, ochii i s-au fixat asupra unui punct din fața lui și știam că avea să spună ceva.

— Dacă eu ți-aș cere să faci dragoste cu un alt bărbat ca să avem un copil, ai accepta? Crezi că e bine ce mi-ai spus?

Crezi că nu mă implic destul? Fie... Dacă pentru a fi un soț demn de acest nume crezi că trebuie să mă culc cu fata asta, am s-o fac. Pentru că te iubesc, înțelegi? Numai pentru că te iubesc. Dar o dată, o singură dată, apoi va trebui să-ți scoți nebunia asta din cap și să nu mai discutăm niciodată acest subiect.

Ciudat lucru cum suntem alcătuiți. Imediat ce Paul se încredinșase că energia cu care încercasem să-l conving se transformase în disperare, acceptase. Trei minute pentru a avea un copil. Deodată ecuația nu-mi mai părea așa de simplă.

Nu eram geloasă din fire și nimeni nu ar fi putut anticipa că acest temperament maladiv putea izbucni în dragoste, nici soțul meu, nici Annie. De altfel nici eu; încă nu ajunseseam la vârsta la care nu ne mai facem iluzii în privința felului nostru de a fi.

Și astăzi mă întreb dacă nu cumva i-am făcut propunerea ca s-o refuze, pur și simplu pentru a începe o discuție cu el, ca să mă liniștească și să-mi spună că nu mă va părăsi, că nu mă va respinge ca ceilalți. Catherine d'Aragon, Joséphine de Beauharnais, prințesa Soraya... nu aș fi fost prima femeie părăsită din cauza sterilității. Fără să le mai punem la socoteală pe cele necunoscute.

Dar poate că, dacă ar fi refuzat, tot i-aș fi purtat pică. De fapt, îi pusesem o întrebare al cărei răspuns era fatalmente inacceptabil.

Dacă m-ar fi refuzat, mi-aș fi spus că nu mă iubește.

A acceptat, și mi-am spus că nu mă iubește.

Brusc, toată indecența situației îmi sărea în ochi. Atunci i-am scris o scrisoare în care îi spuneam tot ce trebuia să facă. Încă mă văd cum potriveam imperativele pentru a face totul să pară cât mai impersonal posibil. Toți medicii spuneau că poziția misionarului era singura poziție acceptabilă de împreunare, iar împerecherea nu se putea desfășura

altundeva decât într-un pat, „singurul altar pe care se poate săvârși cu demnitate lucrarea cărnii”, încă îmi amintesc de expresia asta, „în întunericul și liniștea cele mai desăvârșite”. De asemenea, medicii respingeau categoric prezența oricărei oglinzi în camera conjugală, „josnice obiecte care abat atenția”. Îmi simțeam degetele jilave pe stilou, era gelozia. Aceste trei minute îmi păreau un chin, o veșnicie.

În timpul nopții, cu ajutorul lui Jacques, transformasem odaia fără pereți în una adaptată situației, iar a doua zi Annie avusese dreptul la același curs de instruire ca soțul meu, dar la ea prin viu grai. Stăpânită de reaua-credință care nu mă mai părăsea, îmi spuneam că și mie mi-ar fi plăcut să mi se explice în cele mai mici detalii cum avea să se desfășoare primul meu act sexual.

În realitate, explicațiile mele nu aveau drept scop s-o liniștească, dimpotrivă, voiam s-o sperii, s-o determin să refuze, să oprească ea în locul meu această mașinărie infernală. Eram sigură că, dacă avea să-și vadă atelierul transformat în lupanar, avea să fie șocată, îmi spuneam că aveam să ajung la ființa ei intimă prin locuri dacă nu puteam ajunge la ea prin cuvinte. „Soțul meu se întoarce într-o oră...” Presând-o, speram s-o fac să dea înapoi.

— Hai să așteptăm până mâine...

Gata, o spusese. Eram sigură că învinsesem, că Annie tocmai se răzgândise, că renunța. Îi eram profund recunoscătoare că era singura dintre noi trei care dovedea mândria și curajul de a pune capăt acestei acțiuni năstrușnice.

Când a apărut a doua zi de dimineață, nu o așteptam. În orele care au urmat, am așteptat ca Paul să nu se întoarcă mai devreme, dar s-a întors. Iar această improbabilă scenă s-a jucat în fața ochilor mei.

A intrat în salon. L-am privit. El însă nu m-a privit. Annie avea capul plecat. I-a spus: „Hai”. Ea s-a ridicat. L-a

urmat. Iar eu nu am mișcat un deget măcar să-i opresc. Am auzit ușa odăii fără pereți închizându-se în urma lor.

Am rămas acolo unde mă lăsasem. Bătăile inimii îmi împingeau imperceptibil bustul înainte și înapoi și-mi era greu să-mi recapăt respirația. Paul avea să se întoarcă, regreta, avea să-mi spună că nu putea face dragoste cu o alta. Dacă mă lovea cineva în timpul așteptării, nu aș fi simțit nimic, căci nu mai eram acolo. Mă scufundasem în această parte din suflet care nu știe de cele trupești, poate aceea care supraviețuiește când murim.

Paul se întorsese primul în salon și se așezase în fața șemineului de parcă ar fi ars focul. Era locul lui, fie vară, fie iarnă. Faptul că se culcase cu o altă femeie nu-l împiedica să-și păstreze obiceiurile, gândisem eu. Cred că în clipa aceea m-am simțit cu adevărat trădată, pe când stătea în picioare în fața acestui șemineu. Îl priveam. El însă nu mă privea.

Îl uram pentru că stătea acolo, dar în același timp faptul că-l aveam din nou în față îmi dădea tărie. Atunci am avut o tresărire de orgoliu. Trebuia să mă comport de parcă tot ceea ce se petrecuse adineauri continua să-mi îndeplinească voința. De parcă nu aveam nici o problemă să semnez contractul pe care îl redactasem chiar eu. Cu senzația că sunt un mort care își vede testamentul, m-am afundat în mine însămi ca să-mi regăsesc glasul și să-i pot lansa un „la revedere, pe mâine” lui Annie, care se pregătea să plece.

Îmi aruncase și ea un „pe mâine” rostit cu răceală.

Numai Paul nu spusese nimic. Cu ochii plecați spre șemineu, întindea mâinile de parcă ar fi vrut să și le încălzească la focul care ardea. Era 9 aprilie. Suporturile pentru lemne erau goale. Afară, soarele ardea. Ar fi trebuit să bănuiesc ceva.

În luna următoare, și-a reluat și el obiceiurile. Annie continua să vină la noi acasă, soțul meu să plece la sfârșitul

dimineții și să se întoarcă la cină, uneori după aceea, dar foarte rar.

Eram singura care se schimbase. Nu mai speram să am un copil, ca în toți anii aceia care trecuseră, acum îl așteptam, senină. Mă gândeam la tot ceea ce aveam să facem împreună. Aveam să ne întoarcem la Paris, să ne reluăm viața de dinainte. Aveam să scap de statutul de paria care îmi fusese rezervat, nimic nu avea să mă mai despartă de Paul, aveam să ne regăsim patul fără ca pe trupurile noastre să mai apese această grea responsabilitate. Vom avea un copil și nu vom mai aștepta și alții, aveam să ne reluăm zbuguielile la care renunțaserăm cu câțiva ani în urmă, în lejeritatea gesturilor noastre. Întărită de toate aceste certitudini, nici măcar nu-i mai purtam pică lui Paul că cedase în fața stăruințelor mele. Gelozia mea se domolise, iar sub aceste promițătoare auspicii eram încrezătoare până la limita raționalității.

Dar, pe 9 mai, Paul m-a anunțat pe nepusă masă că Annie nu este însărcinată. Vestea a fost cu atât mai violentă cu cât nu mă așteptasem să fie el cel care mi-o dă. Nu era posibil. Probabil că se înșela. În primul rând, de unde știa el?

— Mi-a spus Annie.

Când? Nu se mai revăzuseră de atunci.

— Mă rog, nu, nu mi-a zis ea. Nu tocmai... Am convenit că, dacă nu este însărcinată, prinde perdeaua în fereastră din odaie și că astfel, seara când ajung pe alee, am să văd perdeaua și atunci am să știu și am să-ți pot spune. Am căzut amândoi de acord în această privință, după ce... mă rog, înțelegi, odată ce am terminat...

Îmi părea totul îngrozitor, faptul că între soțul meu și Annie putea exista o asemenea complicitate, că noaptea lor de amor nu servise la nimic. Eram înnebunită de disperare. Nu mai fusesem niciodată în starea asta, nici când mi se

întâmplase mie. Sarcina aceasta era ultima noastră șansă de scăpare. Mă resemnasem o dată la gândul că trupurile lor se împreunează, era o dată pentru totdeauna. Trebuiau să mai încerce. Nu puteau renunța, nu acum, trebuiau să continue, până ieșea.

Paul s-a ridicat din nou și a refuzat violent, avuseserăm o înțelegere, eu stabilisem regulile, „o singură dată“, el le respectase, acum era rândul meu. Toată seara și toată noaptea ne certaserăm. Mă acuza că vreau să ne distrug. Îi răspundeam că oricum aveam să ne distrugem dacă nu aveam copii.

A doua zi, a insistat să rămână până venea Annie.

— Nu știu ce ai fi în stare să-i mai bagi acum în cap acestei fete.

O pâdea de la fereastră salonului. Încă nu auziserăm ușa deschizându-se, că s-a și dus pe hol. Se zorise în întâmpinarea ei și-l auzeam de pe fotoliul meu.

— Am anunțat-o că nu ești însărcinată, i-am spus de povestea cu perdeaua, că ai prins-o în fereastră ca să mă anunți.

Au intrat în salon. Era livid, stăruitor și făcea gesturi spre mine.

— Nu vrea să înțeleagă. Vrea să continuăm. Eu nu reușesc să-i bag mințile în cap, spune-i tu, spune-i tu că e imposibil!

Annie îl privea ciudat.

— Sunt de acord.

Nici Paul și nici eu nu am înțeles imediat ce voia să spună.

— Sunt de acord să continuăm până reușim.

Annie vorbise pe tonul cel mai chibzuit posibil. Soțul meu s-a îndepărtat de ea de parcă tocmai l-ar fi ars cu fierul roșu. Părea complet pierdut. A căutat din priviri servieta de pe polița șemineului, și-a amintit că e sprijinită de perete, sub fereastră, a mers cu pas hotărât, a înhățat-o și a plecat.

Ai fi zis că suntem într-o piesă de Feydeau și, în ciuda tensiunii palpabile, ridicola ieșire ne-a smuls zâmbete mie și lui Annie. În rest, situația a scăpat fără comentarii și Annie a detensionat-o cu naturalețea-i obișnuită, întinzându-mi o revistă și spunându-mi cu blândețe: „Haideți să citiți lângă mine, aș vrea să reiau lucrul la o pânză”. Ne puteam relua armonioasa coabitare.

În schimb eu și Paul nu ne mai vorbeam. Mâncam în liniște. Nici măcar Sophie nu mai îndrăznea să sufle o vorbă. De obicei, făcea mici comentarii despre mâncărurile pe care ni le servea, că-i venise o idee bună, să lase vânăta cu tot cu coajă, care îi dădea un gust mai bun, sau că aveam noroc că mâncam puiul ăsta bun, care ar fi sfârșit în coșnița Cutăriței dacă nu ar fi mers ea mai iute să ajungă prima la coadă... Sophie ne înveselea, dar atmosfera de proastă dispoziție îi biruise limbuția.

Eram posedată la propriu de obsesia mea și, ca orice obsesie, aceasta distrusese totul în cale. Paul trebuia să aibă acest copil, prin orice mijloace, și până la urmă am luat cea mai proastă decizie din viața mea, aceea de a-i refuza patul meu. Voiam să-l forțez într-un fel sau altul să se culce cu Annie: acolo unde mintea refuza, corpul avea să cedeze. Îl împinsesem spre acest refugiu cu sadismul unui dușman, uitând că-l iubesc.

Am fi putut sta mult timp așa, fiecare pe poziția lui, morocănoși unul în prezența celuilalt, dar un eveniment exterior, cum se întâmplă deseori în dilemele de nepătruns, a pus brusc lucrurile în mișcare.

În ziua aceea, Paul se întorsese la sfârșitul dimineții. Era sămbătă și-mi terminasem toaleta. Părea ușurat să mă vadă acolo. Era teribil de agitat. Nu avea astâmpăr și îmi atingea toate flacoanele de pe măsuța de toaletă.

— În dimineața asta am asistat la execuția lui Weidmann și s-a petrecut ceva cumplit. Mai întâi, execuția a avut loc

cu aproape o oră întârziere, încă nu se știe de ce, dar Weidmann a fost legat în plină zi. Fotografii erau turbați de încântare că pot în sfârșit surprinde execuția pe clișeu, de obicei acestea ieșeau prost, căci execuțiile se petreceau întotdeauna noaptea. Le auzeam țăcănitul neconținut al aparatelor. Mulțimea vocifera. Impasibil cum îi e felul, Desfourneaux a acționat cuțitul ghilotinei, când, deodată, niște femei au dat năvală peste forțele de ordine și s-au aruncat la pământ ca să-și înmoaie batistele în băltoacele de sânge, ca o haită de hiene. Capul lui Weidmann probabil că nu apucase să se oprească din rostogolire pe fundul coșului.

Era greșos să le vezi pe femeile acelea ghemuite, urlând în timp ce ștergeau sângele cu amândouă mâinile. Nu înțelegeam ce fac. Mi-a explicat Eugène. Era îmbufnat de la începutul procesului. Trebuie spus că are același prenume ca Weidmann și că nu mai putea face un pas pe culoarele redacției fără ca un poznaș să simuleze că își taie gâtul când îi ieșea în cale, „hârști”. „Uite-le pe nebunele astea care își închipuie că sângele scrântitului ăstuia are să le facă fertile.” Când mi-a spus asta, nu-ți imaginezi ce frică mi s-a făcut. Am închis ochii și nu mai îndrăzneam să-i deschid iar. Mi-era teamă să nu te văd și pe tine ieșind din mulțime și îngenunchind printre aceste femei. Am rămas după ce a plecat toată lumea, pândind la colțurile străzii. Nu m-ar fi mirat din partea ta să vii odată ce nu te mai putea vedea nimeni, să îngenunchezi cât să iei ceva din geantă, și mai ales cât să-ți lași fusta să măture discret pământul, sperând astfel să prinzi și tu câteva picături de sânge. Nu-i așa că ai fi fost în stare să o faci? I-am cerut lui Eugène să scrie articolul în locul meu și m-am zorit să mă întorc, voiam să te găsesc repede. Regret așa de tare ceea ce ni se întâmplă, dragostea mea. Nu vreau să măhuri niciodată pământul cu poala, mă înțelegi? Niciodată. Tot mai vrei s-o fac?

— Da.

— E acolo?

— Da.

Era 17 iunie. Eugène Weidmann, „ucigașul din Voulzie“, care a asasinat șase persoane, fusese decapitat. La fel și eu.

După sâmbăta asta, și-au luat obiceiul de a se întâlni în fiecare sâmbătă. Era un secret al nostru, dar despre care nu vorbeam niciodată. Acestea sunt secretele cele mai înspăimântătoare. Acționam unii în funcție de ceilalți, dar fără ne punem de acord. În zilele acelea, decisesem să mă îndepărtez și să-i iau și pe Jacques și pe Sophie. În timp ce el mă conducea la Paris și ea făcea cumpărături acolo, nu puteau bănuî ce se pregătea în odaia fără pereți.

Jacques mă aștepta în fața cinematografului Normandie. Speram că, dacă merg la cinematograful, aveam să-mi mai limpezesc gândurile. Dacă eram departe și mă distram, mi-ar fi fost mai simplu decât dacă stăteam în odaia de alături. Dar gândurile nu se lasă reduse astfel la tăcere. *Nu o poți lua cu tine după moarte*, îmi aduc aminte, câștigătorul Oscarului pentru cel mai bun film. Auzisem lucruri bune despre el, „un Capra plin de sentimente frumoase“, așa că nu riscam nimic... Doar că sentimentele frumoase te irită când trăiești o dramă și am aflat asta pe pielea mea. În ziua aceea, sufletul mi-era un ghem prea dureros ca filmul acesta să ajungă la el, și în timp ce totul era bine când se sfârșea cu bine, cu cântecul *Polly Wolly Doodle*, eu izbucneam în lacrimi. Nici vorbă de fericire sau de ușurare, cum simțeau ceilalți spectatori din jurul meu, ci, dimpotrivă, nefericire, furie, deznădejde. Bărbatul pe care îl iubeam făcea dragoste cu o altă femeie. În loc să mă facă să uit de drama mea, filmul acesta mi-o făcuse și mai evidentă decât până atunci.

Simțeam că era absolut necesar să mă apropiu de Paul, să-i dau ceva la schimb pentru acele sâmbete, să-i arăt cât de recunoscătoare îi sunt.

Eu, care refuzam toate invitațiile de când ne instalaserăm la Scară, i-am propus să-l însoțesc la recepția ambasadei Poloniei și la nunta lui Sacha, unde știam că avea să meargă, la una din motive politice, la cealaltă din prietenie. Între cele două serate, am putea oare să dormim la noi acasă?

Bine.

În casa noastră de la Paris, voiam să spun.

Da, da, înțelesese.

Era 28 iunie 1939.

Petrecerea de la ambasadă fusese veselă dar ostenitoare. Toată lumea bună din Paris era acolo, complet lipsită de griji, de parcă tensiunile dintre Polonia și Germania nu existau. Lukaszewicz, ambasadorul, dansase toată seara, desculț și gesticulând, invitându-i pe unii și pe alții să i se alăture. Chiar și valeții în livrea dansau, și chiar și eu. De mult nu mă mai distrasem astfel. O mazurcă, o poloneză, o polcă... Paul era consternat. În ciuda pericolului la care erau expuși acolo... Oare Cehoslovacia nu le servea drept lecție? Cineva de lângă noi i-a răspuns, ridicând mult piciorul, că Lukaszewicz era convins că Hitler blufa și că aflase dintr-o sursă sigură că Führerul îi promisese lui Il Duce pacea până în '43. Paul l-a făcut idiot, dar vocea i-a fost înghițită de muzică.

Când a început focul de artificii, îi căutasem mâna. Mi-o lăsase fără să pară că-și dă seama că de luni de zile nu mai făcusem un asemenea gest față de el. În clipa aceea am realizat cât îl neliniștea situația politică. Dar eu, departe de toate aceste considerente geopolitice, ținându-l de mână pe Paul, îmi spuneam că poate copilul nostru era pe drum. Ce bucurie! Avea să fie băiat. Era 4 iulie.

N-am dormit bine în noaptea aceea. Paul nu venise lângă mine. Și eu, care îmi închipuisem că aveam să adorm în brațele lui... Își petrecuse noaptea în biroul lui, unde își curățase „colecția de pistoale de colecție“, cum o numea el.

La micul dejun îmi spusese că viața e ciudată. După atâta timp în care nu le văzuse, i se părea că unele au un farmec nou, iar altele sunt complet lipsite de așa ceva.

Îmi amintesc perfect de această frază, și știu și de ce. Era una din frazele acelea care își ascund înțelesul adevărat și care le lasă un gust amar și celui care o rostește, și celor care o aud. O frază-cheie, de care ne amintim mai târziu și ne spunem: deci asta voia să zică. Cum de nu mi-am dat seama în clipa aceea?

Această colecție de arme îi aparținea tatălui său, iar Paul o moștenise la moartea acestuia.

Avea mereu la el „micuțul Deringer“. Asemenea unui inel care trece de pe un deget pe altul la femeile dintr-o familie, acest pistol trecea din generație în generație dintr-un buzunar în altul la bărbații din familia soțului meu. Ei spuneau că era cel cu care fusese asasinat Lincoln și că, dacă, îl poartă la ei, îl împiedică să mai facă rău. Sophie, pentru care moartea lui Lincoln nu făcea nici cât o ceapă degerată pe lângă nenumăratele cârpeli de care aveau nevoie buzunarele de la pantalonii lui Paul, bodogănea adesea că e un obicei prost să te plimbi mereu cu un pistol la tine, că aduce ghinion. Pe noi ne făcea să râdem.

A doua zi de dimineață, am plecat spre Fontenay-le-Fleury la nunta lui Sacha Guitry. Erau mulți săteni adunați împrejurul cortegiului. Ceremonia m-a emoționat tare, nu prin ea însăși, ci prin faptul că-mi amintea de a noastră. Cele două „da“-uri rostite mi-au creat mereu aceeași impresie: vreme de câteva minute, iubirea pare așa de simplă, încât chiar și cel mai puțin amabil, mai cinic și mai deziluzionat om din asistență crede în ea. Numai după aceea sufletele își vin în fire, asemenea lui Paul.

— Totuși, e mare diferența de vârstă între ei.

Sacha avea cincizeci și patru de ani, Geneviève douăzeci și cinci. Nu răspunsesem nimic, dar nu-mi plăcuse deloc

această observație. Era a doua oară în mai puțin de o săptămână când îmi ieșea în cale chestiunea diferenței de vârstă.

Cu o sâmbătă în urmă, văzusem *Noaptea amintirilor* la cinematograful Normandie, și, pentru că Marcel Carné e prea delicat s-o spună, n-o spusese, dar această chestiune era exact miezul filmului. Arletty și Jacqueline Laurent seamănă așa de mult încât numai vârsta le deosebește, iar dintre cele două Gabin, asemenea lui Jules Berry, o alege pe cea mai tânără. Cine are urechi de auzit să audă, trebuie să fi gândit Carné când le angajase pe cele două actrițe.

Îi expusesem această argumentație tovarășului meu de masă, care lucra în domeniul cinematografiei. Nu se gândise deloc la asta când văzuse filmul, dar acum, că spuneam eu, era limpede.

Nu eram prea numeroși cei prezenți la acest prânz, mai precis o sută cinci. Sacha ținuse neapărat ca numărul invitaților să coincidă cu al pieselor pe care le scrisese. Tipic pentru el. Mă simțeam destul de în largul meu. Atmosfera era veselă, spiritele încinse, ceea ce mă pune la adăpost de întrebări triviale despre copii. Timpul nu era frumos, luaserăm masa înăuntru, mai puțin desertul. În parc, un măgar trăgea de o șaretă în care era plantat un cireș, și fiecare trebuia să meargă să se servească. Femeilor li se părea o idee încântătoare, așa de poetică... dar bărbații s-ar fi lipsit cu dragă inimă de efortul de a se ridica de la masă, de altfel majoritatea au sărit peste desert. Mă speria nițel gândul de a mă trezi înconjurată de toate aceste femei în același timp și le-am lăsat să o ia înainte. În timp ce le priveam cum coboră treptele platformei, inofensive, dușmancele mele de deunăzi, am înțeles brusc că adversarele mele se schimbaseră.

Lângă măgarul înhămat la șaretă era o căprioară albă pe care Sacha i-o oferise lui Geneviève ca dar de nuntă.

Annie era frumoasa căprioară, iar eu măgarul chinuit.

Această certitudine m-a uluit. Diferența de zece ani care ne despărțea, și pe care nu o remarcasem niciodată cu adevărat, m-a lovit brusc.

— Domnișoara Annie are să sucească multe capete!

De câte ori îmi repetase Sophie fraza asta în ultimele săptămâni? Mi-era teamă că încep să înțeleg ce voia să insinueze. Nu le poți ascunde nimic servitorilor, observă lucruri pe care ceilalți nu le văd. Noi suntem centrul atenției lor și, chiar și dacă suntem grijulii, nu-i putem împiedica să observe amănuntul incriminator. Aranjarea unei cuverturi de pat, o perdea trasă prea mult, numai ei știu să refacă ce au făcut, un fir de păr care nu are ce căuta aici, o atitudine prea grăbită sau prea distantă, cea mai mică schimbare, ei o observă.

Urcasem în mașină ca în fiecare sâmbătă dimineața în ultimele săptămâni, dar la ieșirea din sat m-am prefăcut că mi-am adus aminte ce dată e. Să meargă ei la cumpărături ca de obicei, eu preferam să mă întorc. În Paris, a doua zi după 14 iulie, era imposibil să mergi pe Champs-Élysées. Și le-am spus lui Jacques și lui Sophie să mă lase acolo, la răscruce, că aveam să mă întorc pe jos.

— Domnișoara Annie are să sucească multe capete!

Mă agățam de fraza aceasta ca să nu revin, să nu mă răzgândesc brusc. De ce ar trebui să mă simt jenată, în definitiv? Nu încălcam nici o formă de intimitate, căci nu exista. Eu stabilisem regulile întâlnirilor lor, deci prezența mea aici nu avea nimic indecent. Încercam să mă conving de asta când am auzit ușa închizându-se în urma lor. Se apropiau de pat. Nu înțelegeam ce-și spuneau, șoptele erau înăbușite de tapiserie. Am crezut că se întind. Am îndepărtat puțin draperiile grele.

Nu se întinseseră, stăteau așezați, amândoi pe marginea patului. Paul îi trecea mâna prin păr să i-l dea de pe față.

Vorbeau încet. Se priveau în ochi. Annie era cu spatele, nu-i vedeam decât chipul lui Paul, însuflețit, așa de însuflețit. Și apoi nu i l-am mai văzut. S-au sărutat. Pe buze. Cu toată puterea. Cu degetele, Annie trasa conturul umerilor lui Paul, gâtului, iar el se lăsa în voia ei, îi privea gura. După lungi mângâieri, ea s-a dus spre mormanul de pânze noi așezate pe jos și, după ce le-a îndepărtat pe cele de deasupra, a luat una din mijloc. O ascunzătoare. Nu o pusese încă pe șevalet, dar știam deja ce aveam să văd, portretul lui Paul.

A lucrat multă vreme. Paul privea înainte, nemișcat, așa de liniștit. Ea și-a lăsat pensula și s-a dus să se așeze în genunchi, în fața lui. Au mai stat așa un lung răstimp, vorbind cu glas scăzut. Apoi el a ridicat-o și a sărutat-o. S-au dezbrăcat, mângâindu-se. A luat-o în brațe, așa cum ți-ai purta tânăra mireasă, și a așezat-o pe un taburet înalt. Și-a pus gura pe sexul ei, iar ei îi plăcea. S-au întors în pat. Corpurile lor se strângeau. Ea se așezase între picioarele lui, el îi atingea sânii, fesele, o săruta pe frunte, el gemea, ea îl masturba. L-a făcut să ejaculeze pe așternuturi.

Iată ce se alegea de copilul pe care îl așteptam cu atâta patimă.

S-au așezat unul lângă celălalt, cu mâinile pe sexul celuilalt, cu chipurile unul către celălalt. Paul a ajutat-o să se îmbrace la loc. O mângâia pe ceafă în timp ce ea își aranja pieptănătura, și au ieșit din cameră, ținându-se de mână.

Am vărsat în spatele acestor perdele, am vărsat din cauza a ceea ce văzusem. În mintea mea, trupurile lor continuau să fie înlănțuite, mâinile se căutau, gurile lor se mușcau, își ofereau plăcere, dar soțul meu nu o pătrundea. Făceau dragoste ca să nu facă un copil.

Dar eu ce crezusem? Era așa de frumoasă. Și ar fi fost mai puțin dacă nu era această îndrăzneală care s-o făcă și mai ispititoare. Nu avea pudoare, nici rezistență în trupul

ei suplu, avea atitudinii așa de dezinvolve, mâini așa de precise, era senzuală, excitantă până și întinsă, chiar și fără să facă nimic. Am vărsat când mi-am dat seama că nu puteam niciodată lupta împotriva acestui lucru, chiar dacă aș fi împrumutat din gesturile ei. Am vărsat când am avut certitudinea că soțul meu o iubește pe femeia asta. În privința aceasta, trupul nu înșală.

A doua zi, o dâră de fire albe mi se desena pe partea dreaptă a capului. Paul m-a strigat în timp ce eu descopeream această urmă mârșavă. Luată pe nepregătite, mi-am pus iute o eșarfă ca să le ascund. Mi-era teamă să nu le vadă și el și să ghicească astfel că știu totul. Nu a remarcat nici măcar eșarfa, care totuși sărea în ochi, atât era de demodată. Era 15 iulie.

S-au scurs zilele, împietrite în certitudine. Pânzele lui Annie îi trădau înșelătoria, erau mai violente, mai zbuciumate. Încă îmi amintesc de un câmp cu albăstrele pe un fond negru, stăpânit de o senzualitate tulbure, de parcă toate corolele florilor aveau ceva din chipul lui Paul. Era insuportabil.

Trecea sâmbătă după sâmbătă, iar eu nu puteam să suflu o vorbă, nici unuia, nici celuiilalt, într-atât îi implorasem.

Dar dacă vorbeam cu Paul despre asta? Oare m-ar fi ales pe mine? Mi-ar fi aruncat oare în față dragostea pentru ea? Am vrut să-i spun „hai să ne întoarcem la Paris, la noi acasă“, dar nu am îndrăznit, de teamă să nu-mi spună „s-o luăm și pe Annie“. Nu aș fi suportat să se demaște. Și dacă încă nu își mărturisise că o iubește, nu era cazul să-l fac eu să descopere asta.

Nu încercam să-i înțeleg, ci doar să-i dau în vileag, cum se întâmplă de obicei când aflăm o taină care ne-a fost refuzată. M-am ascuns de mai multe ori în spatele drapelelor grele. Disecam gesturile soțului meu, recunoscând unele pe care le avusese și cu mine, și mai ales descoperind

multe altele. Simțeam nevoia să-i văd și să-i tot văd iubindu-se, înșelându-mă, de parcă aș fi știut deja că am să comit un act odios care trebuia să-și tragă seva dintr-o ură adâncă. Prin urmare, în fiecare clipă de slăbiciune, de șovăială, aceste imagini insuportabile au pus stăpânire pe ființa mea, împingându-mă, inexorabil, spre ce e mai rău.

Eram amândoi în salon, eu și Paul. Radioul era pornit, iar ministrul sănătății publice descria o situație catastrofală. Pornise cursa natalității. Gazetele germane prezentau exemple de urmat: „Schumann era al cincilea copil la părinți, Bach avea șapte frați și surori, Händel nouă, Dürer șaisprezece, Wagner era cel mai mic din opt frați, Mozart din zece...“ La noi, chestiunea natalității era deosebit de neliștitoare. Populația se împuțina, puteam anticipa momentul în care Franța avea să piardă jumătate, trei sferturi din ea și chiar să dispară complet...

Nu avusesem dreptul să aud și finalul. Paul se ridicase neliniștit și răsucise de butonul radioului. După un răstimp, îmi spusese:

— Știi, Annie nu e însărcinată încă.

Îmi mușcasem buzele să nu izbucnesc. Ea, care îi săruta sexul soțului meu.

În anul acela nu am plecat în vacanță, lucru nemaiîntâlnit până atunci. De obicei, ne petreceam vara în casa noastră din Collioure.

Paul spunea că situația țării era prea tensionată, dar eu știam că era un pretext. De fapt, nu voia să fie departe de Annie. Ca să nu fiu mai prejos, îi răspunsesem că nici eu nu luasem în calcul posibilitatea de a pleca de la Scară, dat fiind că ne invadau plajele atâția indivizi cu concedii plătite. De altfel, cu siguranță că Annie și părinții ei aveau să plece și ei câteva zile.

Reacția mea îl liniștise așa de tare pe Paul că nici măcar nu-mi remarcase atacul asupra falsului său pretext și asupra

lui Annie, pe care tocmai o pusesem evident în categoria acestor proletari pe care îi disprețuiam. Perfidia mea nu avusese nici un efect, căci de mult n-o mai vedea ca pe o fică de muncitor cum era de fapt. El care se juca cu degetele ei, care o săruta delicat în căuş, la îngemănarea dintre încheietură şi mână.

În ciuda aşteptărilor, la jumătatea lunii august mi-a propus să mergem să petrecem câteva zile la Deauville. Era mai puţin departe decât Sudul şi ne puteam întoarce mai repede dacă situaţia se înrăutăţea. Ceea ce am luat drept atenţie faţă de mine s-a transformat într-un adevărat coşmar. Îţi poţi ascunde nefericirea printre oameni nefericiţi, nu printre oameni fericiţi. Şi printre toţi aceşti oameni care străbăteau malul mării chiuind, nefericirea lui Paul era bătătoare la ochi. Urmărea cu patimă subiectul furtului tabloului lui Watteau, *Indiferentul*. Îmi amintesc titlul său, pentru că această senzaţie mi-o lăsa şi mie faptul că regăsiseră acest tablou de la Luvru. Îmi citea articolele pe acest subiect, Bogousslavsky în sus, Bougousslavsky în jos. Aceste monologuri mă îngrozeau. Nu atât pentru că erau cam singurele cuvinte pe care mi le-a adresat soţul meu cu prilejul acestei şederi, ci pentru că purtau amprenta cu greu disimulată a lui Annie. Nu cu mine vorbea.

În restaurantul în care prânzeam, îmi scosesem eşarfa la toaletă şi-mi smulsesem firele albe unul câte unul. La al şaptelea, am decis că, dacă nu izbucnea războiul, aveam s-o ucid pe Annie. La al nouălea nu mai plângeam şi le smulgeam aproape cu încântare pe ritmurile melodiei *Tout va très bien, madame la marquise* care răzbăteau până la mine din sala restaurantului.

Salvarea mea putea veni numai dintr-o despărţire. Afundându-mă într-o ruşinoasă speculaţie pe tema nefericirii, invocam războiul din răspuţi. În august 1939 se supra-

puneau mai multe semne. Ne luam măsuri pentru o apărare pasivă. Sacii cu nisip invadaseră Parisul, acopereau statuile, din Jardin des Plantes fuseseră luate toate animalele rare, iar cursele de tren spre Germania fuseseră suspendate. Ceea ce speria pe toată lumea mie îmi dădea alinare.

Avea să fie război, sau nu? Mă agăţam de semnul cel mai mic, chiar şi de cel mai amăgitor. Preferam prezicerilor astrologilor, care asigurau că, judecând după horoscopul domnilor Hitler şi Mussolini, nu va fi „război vara aceasta“, ştirile potrivit cărora în estul Franţei şi în Germania fuseseră observaţi mai mulţi mătăsari, la fel ca în 1870 sau ca în 1914. Se ştia că aceste păsări, ale căror pene se termină cu un fel de bulgăre de ceară roşu-sângerieu, anunţă mari catastrofe. Sau că se găsiseră o ediţie rară a unei cărţi de Nostradamus şi nici aceasta nu prezicea nimic bun. „Încă din 1940, armatele germane vor invada Franţa prin nord şi prin est. Din Paris va mai rămâne cenuşa şi la Poitiers se va da bătălia finală. Dar atunci va apărea un francez care va retrezi toate energiile naţionale, îi va alunga pe germani şi va fi uns rege în Avignon, spre bucuria generală.“

Paul însuşi îmi zugrăviseră o situaţie apocaliptică, fără să bănuiască ce plăcere îmi făcea. Nu numai că avea să izbucnească războiul, ba mai mult de atât, nici nu aveam să-l câştigăm. Nu avea nici un rost să-mi ascundă acest lucru, ziarul lui îi ceruse să investigheze realitatea pregătirii noastre militare, iar ceea ce descoperise nu avea nevoie de comentarii. Reuşise să intercepteze documente oficiale, scrisori de la diferiţi membri ai comisiei armatei care ne pecetluiau înfrângerea: armata noastră terestră era deficitară, tunurile depăşite, iar trupelor le lipseau instrumentele de observaţie şi de măsurare. Nu eram dotaţi cu vehicule cu şenile pentru aprovizionare, ci cu camioane, incapabile să avanseze pe un teren afectat de obuze şi mine. Unele regimente nu

aveau nici măcar măști de gaze, nici posibilitatea de a da alarma. Iar armata aeriană stătea și mai prost. Într-o confruntare cu avioanele, artileria noastră putea atinge numai aparatele care zburau la mai puțin de 6 000 de metri, în vreme ce avioanele germane aveau o rază între 8 000 și 11 000 de metri. Duceam o lipsă cumplită de avioane moderne, iar aviația franceză risca să fie zdrobită în câteva zile.

Cu atât mai rău.

Decât să-mi ia ea soțul, preferam să mi-l ia războiul.

Decât să-mi ia ea soțul, preferam să mi-l ia moartea.

Și mai fusese și acel surprinzător pact Ribbentrop-Molotov. Daladier¹ însuși, trezit în toiul nopții, crezuse mai întâi că e o glumă a unor gazetari. Dar cele două școli, una adepta războiului, cealaltă împotriva lui, continuau să se înfrunte. Mai erau unii, asemenea lui Paul, care credeau că mașinăria era definitiv pornită, și alții, precum Aragon, care scriau că războiul tocmai suferise un recul, că pactul germano-sovietic avea să fie un instrument în restabilirea păcii împotriva Reich-ului agresor. Deseori greșelile se nasc din certitudini.

Noaptea mele din acea lună august au fost aproape toate marcate de același vis. Îi bombardam pe nemți și, din cauza mea, era declarat războiul.

Pe 1 septembrie, la orele 4:45, *Schleswig-Holstein*, crucișătorul cuirasat german, deschidea focul asupra enclavei poloneze din Westerplatte. Iar la ora opt, Germania proclama că Gdansk și teritoriul său făceau acum parte integrantă din Reich.

La 10:30, Paul m-a trezit și mi-a dat vestea. Trebuia să meargă la biroul de recrutare, fusese anunțată mobilizarea generală. Nu găsisem nici o vorbă de alinare.

¹ Édouard Daladier, prim-ministru francez care a declarat război Germaniei pe 3 septembrie 1939. (N. tr.)

Ne-am întors la Paris. Pe străzi, peste tot, erau zeci și zeci de copii, cu o valioară sau cu o boccea în mână. Pe spatele unora era o emblemă mare din cârpă cu numele și prenumele. Guvernul le dăduse ordinul de evacuare. Le-am invidiat pe toate femeile care plângeau în ziua aceea. Nefericirea lor era dovada că viața le dăruise lor fericirea pe care mie se încăpățâna să mi-o refuze.

Pe 3 septembrie, Adolf Hitler s-a trezit la șapte și a primit vești de pe front. Erau excelente: tancurile Panzer și avioanele Stuka decideau soarta Poloniei.

La 9:15, pe când se afla în biroul său, i-a fost tradus cu glas tare și măsurat textul ultimatumului britanic dat Germaniei.

La 12:30, ambasadorul Franței a transmis la rândul său fatidicul text: „Guvernul Republicii are onoarea de a informa guvernul Reichului că are obligația de a îndeplini începând de astăzi, 3 septembrie, orele 17, angajamentele, cunoscute guvernului german, pe care Franța și le-a luat față de Polonia”.

Nu mai era o singură gazetă la chioșc. Teatrele și cinematografele erau închise, cursele de cai anulate. O mulțime înflăcărată lua cu asalt bisericile, credincioșii stăteau chiar și în piața din fața bisericii. Ploua. Eu și Paul eram acasă, în salon, nu ne spuneam un cuvânt măcar. Lui Paul nu-i era frică. Constata. Iar eu îl priveam. Aș fi vrut să-mi scrijelesc trăsăturile lui în memorie, dar erau moarte, mi le luase o alta înaintea mea.

Am ieșit. Ploaia se opri. La intrarea în imobile, portarii scriau cuvântul „adăpost” cu litere mari și albe. Se apropiau orele cinci. Peste tot pîmprejurul meu bărbații își priveau ceasul. Încă douăzeci de minute... Încă zece minute... Încă cinci minute... Clopotul bisericii La Madeleine a bătut de cinci ori. Începuse războiul.

Nu ne gândim niciodată la acele femei care și-au văzut soții plecând la război cuprinse de o mare ușurare. Totuși, erau pretutindeni, iar eu eram una dintre ele.

Încă de a doua zi, îi cerusem lui Jacques să mă conducă la Scară. Eram obligată să mă întorc, altminteri Annie ar fi înțeles că am prins de veste. Îi datoram măcar un rămas-bun „prietenesc“. Eram sigură că avea să fie acolo, sperând să se petreacă imposibilul, sperând, în ciuda mobilizării, că avea să vină și el. Palidă, mi-a povestit mai mult ca să aibă ce-mi spune despre vacanța ei la Dinard, unde le dusesese taică-său pe ea și pe mama ei.

Iată așadar cui i se datora brusca poftă a lui Paul „de a merge să respire aerul mării“, iar eu, care credeam că o făcuse de dragul meu. Cu siguranță că nu se văzuseră, altfel ea nu mi-ar fi povestit cu atâta naivitate această călătorie. Simpla perspectivă de a fi mai puțin departe de ea îi dăduse ghes lui Paul să plece la Deauville. Deci era și mai rău de atât. Oare câte alte minciuni îmi turnase?

Nu trebuia cu nici un chip să-mi urlu ura, să-i spun că știam totul, nu aveam să mă umilesc astfel. Trebuia doar să-i strecor ei îndoiala în suflet. La început nu avea să mă creadă, dar, pe măsură ce treceau zilele, cuvintele aveau să capete mai multă forță și nu avea să mai fie nimeni acolo să le dreagă.

În ajunul plecării pe front, Paul se năruise. Mă pusese să promit că aveam să rămân la Paris, căci acolo poșta avea să ajungă mai repede. Nu voia să mă părăsească, mă iubea cu toată ființa lui, nu fusese niciodată mai încredințat decât acum, în fața pericolului iminent, mi-o repetase neconținut. Mă iubea. Mă iubea. Mă iubea. Și făcuse dragoste cu mine cu toată patima bărbatului îndrăgostit care pleacă la război. Nu ni se mai întâmplase asta de luni bune.

Tocmai îi întorsesem prin cuvinte răul pe care mi-l făcuse, căci credeam că nu aveam s-o mai văd niciodată.

Însă la începutul lunii octombrie Sophie intrase în bibliotecă și-mi spusese că Annie voia să-mi vorbească.

— Sunt însărcinată.

Când am auzit această frază pe care o așteptasem atât odinioară, mi-a înghețat sângele în vine. Mințea. Văzusem eu de ce natură erau raporturile lor, era imposibil.

Annie nu-mi mai spusese nimic altceva pentru a mă convinge. Dar sobrietatea, solemnitatea ei m-au făcut s-o cred.

Mecanic, mânată parcă de multele dăți în care îmi imaginasem scena, m-am ridicat ca s-o strâng în brațe și i-am mulțumit. Eram fericită. Era incredibil, dar adevărat. I-am spus să se ducă acasă, să se odihnească, aveam să mă ocup eu de toate. Acum trebuia să mă gândesc la continuare, să ticluiesc un plan.

Firește, m-am gândit dacă era cu adevărat copilul soțului meu. Cine spunea că nu se culca decât cu el? Dar în minte mi-au revenit imaginile acestea pe care le văzusem de atâtea ori, și am fost sigură că îi era fidelă și că el era tatăl.

Nu izbuteam să înțeleg prea bine. Înțelesesem că nu-și doriseră această sarcină care inevitabil ar fi pus capăt întâlnirilor lor. Nu mă mai așteptam la acest copil. Apoi mi-am amintit de acele câteva cuvinte pe care i le strecurasem lui Annie într-o zi, în treacăt. Insinuasem că poate soțul meu era steril și că poate era inutil să ne încăpățânăm. Astfel, nu zăboviseră și-și croiseră drum spre pântecele ei. Această posibilitate pe care o lansasem fără insistență căpătase tonul unei amenințări. Annie înțelesese că lucrurile nu puteau continua așa la nesfârșit. Atunci făcuse astfel încât Paul să-i dăruiască acest copil, cel mai rău mod în care o femeie încearcă să păstreze un bărbat.

Redeveneam brusc stăpână pe evenimente și am decis să mă întorc la Scară. Nu-mi părea rău că părăseam Parisul. În acest septembrie, viața devenise imposibilă. Nu puteam ieși fără masca de gaze, fără ca la cel mai mic claxon de

mașină lumea să se echipeze cu febrilitate, crezând că era o alarmă. În fond, mai erau și toate aceste sirene care izbucneau în miez de noapte și te făceau să cobori în adăposturi degeaba, numai ca să te trezești că ești jefuit. Sophie era pradă tulburării. Sora ei suferise arsuri grave în timpul unui exercițiu civil în metrou. Electricitatea fusese repornită din greșeală în timp ce călătorii erau pe șine. Taxiurile părăsiseră Parisul pentru a transporta în provincie familiile care fugeau. Nu mai puteam să ies. Totul era închis. Fără să mai ținem seama de cei mobilizați care încă nu fuseseră înlocuiți. Nu regretam nimic pe când mă întorceam la Scară.

Aveam să rămânem la Nuisement pentru ca ea să nu stea prea mult timp departe de părinți și imediat ce sarcina începea să devină evidentă aveam să plecăm.

La început, mă gândisem s-o duc la Collioure, la casa noastră de vacanță, dar pe măsură ce treceau zilele începeam să am dubii. Era mai bine să mă întorc la Paris, era mai prudent așa.

Din fericire, în primele luni de mobilizare, corespondența a fost foarte prost distribuită. Era un motiv de furie pentru toată lumea, căci scrisorile și coletele întârziiau cu săptămânile, din fericire pentru mine, altfel m-aș fi contrazis în scrisorile către Paul. Collioure, Paris, aș fi spus un lucru, apoi un altul și ar fi trebuit să mă justific, astfel trezindu-i fără doar și poate bănuielele. Dar când am primit prima lui scrisoare, pe 7 noiembrie, știam exact ce aveam să fac, avusesem timp să iau o hotărâre.

Nu mă puteam mulțumi să ascund sarcina lui Annie, trebuia să fiu și eu însărcinată în ochii tuturor.

I-am scris lui Paul că mă întorc la noi acasă, la Paris, și că o iau și pe Annie cu mine, căci nu mă lăsa inima să părăsesc o fată așa de drăguță. De la capăt. Avea să-mi țină de urât în următoarele luni, care erau aparte. De la capăt. Nu

mi-aș fi imaginat niciodată să-i dau această veste în asemenea împrejurări, această incredibilă veste care ar fi meritat toată atenția noastră: urma să avem un copil. De la capăt. Eram însărcinată.

Singurul fel în care evitam punerea sub semnul întrebării a maternității mele era să-mi etalez și să-mi impun sarcina. Trebuia să mă pun la adăpost. Nu știam ce jurăminte își făcuseră în timpul mângâierilor celor mai pătimase și nu voiam ca într-o zi să contrazică varianta mea.

Din fericire, nu-l respinsesem pe Paul în noaptea plecării sale. Chiar dacă declarația de război era o ușurare de nedescris pentru mine, eram distrusă la gândul că nu aveam să-l revăd multe luni de atunci înainte, poate ani, sau chiar mai rău. Atunci îl lăsasem să mă cuprindă în brațe. Poate și pentru că voiam să fiu ultima cu care împarte patul, o victorie ca oricare alta; ființele batjocorite nu-și pierd totuși mândria. Nu o minșisem pe deplin pe Annie, Paul chiar făcuse dragoste cu mine în noaptea plecării sale, dar nu ca bărbatul îndrăgostit care pleacă la război, ci doar ca bărbatul care pleacă la război.

Când i-am propus lui Annie să mergem să stăm la Paris, a acceptat pe dată. De altfel, a acceptat totul în aceste cinci luni, chiar și să nu iasă din casă. Trebuie să spun că-i prezentam fiecare hotărâre a mea ca fiind luată de comun acord cu soțul meu. Profitam fără scrupule de îndrăgostirea ei ca s-o atrag de partea mea.

Întrucât războiul nu izbucnise cu adevărat, Parisul recăpătase un aer mai primitiv și revenise o anume încredere. Cele care își trimisese copii în provincie îi rechemaseră. Puțini erau aceia care continuau să coboare în adăposturi, chiar și guvernul redusese alarmele. Măștile de gaze deveniseră acel fel de obiecte de care ne împiedicăm uneori, un creator de modă decisese chiar să le ia drept model pentru

o sticlă de parfum, iar tranșeele din grădini le serveau copiilor drept ascunzători. Viața își reluase un curs aproape normal.

Un „război ciudat“ pentru o sarcină ciudată, așa îmi spuneam eu. Și asta îi spuneam și ei. Mă prefăceam că eram la fel de apropiată de ea. Balurile erau din nou permise, la fel și cursele de cai, iar teatrele și cinematografele se redeschisera aproape toate. Ieșeam mult, deoarece în lume eu eram cea însărcinată, în vreme ce acasă nu eram decât o împoastă, dar și pentru că îmi era mai simplu să mă prefac că aștept un copil decât să mă prefac că țin la Annie.

Totuși, făceam tot posibilul pentru a fi amabilă cu ea, afectuoasă. Îi vorbeam despre „codul civil“ pe care tocmai îl crease Daladier și despre prima de 3 000 de franci acordată pentru prima naștere. Îmi alegeam cu grijă cuvintele. Știam prea bine că nu acceptase să aducă pe lume acest copil pentru bani, dar merita pe deplin această sumă. Și îi fluturam dinaintea ochilor toate pânzele, pensulele și cărbunii de salbă-moale pe care și-i putea permite cu banii aceștia. Toate astea pentru a-i tăia pofta de a-și lua vorba înapoi sau de a fugi.

O supravegheam neîncetat. În ciuda aparenței de încredere, de izolare consimțită, îi cerusem lui Sophie să nu o slăbească niciodată din ochi, să știe în permanență în ce odaie se află.

Ba chiar îi oferisem și un pisoi, căci îmi imaginam că, fiind prea singură, își va vărsa în urechea acestui animal nefericirile, vorbele fierbinți, serbede, și astfel aveam să aflu mai multe despre ea și soțul meu. Dar ea vorbea numai cu pânțele ei, și așa de încet, încât Sophie nu prindea niciodată nici cel mai mic cuvântel.

Și dacă, din întâmplare, Annie ar fi încercat să iasă, ușa casei, încuiată permanent, ar fi împiedicat-o. Dar, în su-

fletul meu, am știut dintotdeauna că avea să rămână, că cel mai bun aliat al meu în a o convinge să nu plece era Paul, căci îl aștepta.

Când primeam o scrisoare de la el, o anunțam pe Annie cu o încântare răutăcioasă și-i dădeam pe scurt vești despre el. Îi străluceau atât de tare ochii când îi vorbeam despre Paul, nu mai răsufla la fel, îmi sorbea cuvintele. Mă durea felul în care mă privea. Uneori, dintr-o pornire sadică, nu-i spuneam dinadins ceea ce se aștepta să audă. Dar mă răzgândeam câteva ceasuri mai târziu, când o vedeam posomorâtă, așa de pierdută în gânduri și tristă. Nu voiam să-i transmită această stare sufletească copilului pe care îl purta în pânțele, copilului meu, așa că îi spuneam:

— Ah, Annie, am uitat să-ți spun, soțul meu te îmbrățișează.

În încheierea fiecărei scrisori, Paul adăuga un post-scriptum: „Salut-o pe Annie din partea mea“. Această frază scurtă, invariabilă, pângărea toate mesajele pe care le primeam de la el. Depărtarea și de asemenea perspectiva acestui copil îl făcuseră mai blând cu mine, și îmi puneam multe întrebări la care aveam mereu grijă să răspund, după ce la rândul meu i le adresasem lui Annie. Scrisorile lui erau lungi, căci, chiar și aflat pe un front pe care nu se întâmpla nimic, soțul meu era totuși gazetar. Dar, în ciuda complicității noastre regăsite, acest post-scriptum imuabil, această dureroasă sabie a lui Damocles, îmi dovedea, scrisoare de scrisoare, că ea nu-i ieșise din minte. Și mi-l imaginam cum scrie această ultimă frază cu mai multă atenție decât pe celelalte. „Salut-o pe Annie din partea mea.“

Cât despre mine, în scrisorile mele îi dădeam câteva vești pe scurt despre Annie.

M-am întrebat adesea: oare și-ar fi scris dacă ea nu ar fi fost cu mine? Din nefericire, eram prea sigură de răspuns.

Dar într-o zi am primit o telegramă pe care nu o așteptam, fără post-scriptum.

în sfârșit stop vin pe douăzeci și doi stop martie stop permisie de șase zile în sfârșit stop

Șase zile de permisie. Se sfârșise.

În vremuri normale, Paul ar fi spus „o săptămână”, dar, în aceste vremuri tulburi, o zi însemna ceva, iar aproximarea nu mai făcea parte din sistemul nostru de gândire. Pericolul te face exact. Panica pusese stăpânire pe mine. „Vin pe 22.” Într-adevăr, în aceste vremuri tulburi, nimic nu era mai puțin exact decât data, timpul nu-și mai aparținea sieși, războiul, chiar și așa „caraghios” cum era, îi impunea propriul lui ritm, cel al inconstanței, al variabilității imprevizibile. Era 18 martie. De când îmi scrisese această telegramă, lucrurile s-ar fi putut schimba de o mie de ori și permisia lui să înceapă mai devreme pentru a se potrivi cu nu știu ce camarad din companie sau cu nu știu ce misiune. Putea la fel de bine să sosească azi, din clipă în clipă. Sau chiar să fi inventat data asta ca să-mi facă „surpriza” de a apărea pe nepusă masă, dintr-o clipă într-alta.

Parcă îl și vedeam cum coboară din tren și ia un taxi. Mi-l imaginam în picioare în fața mea cu un zâmbet care voia să spună „iată-mă!”. Cel mai mic zgomot mă speria, era el! I-am poruncit lui Sophie să ne pregătească bagajele pentru o călătorie de câteva zile și să ia provizii. M-a întrebat unde mergem. Întrucât nu știam nici eu, i-am răspuns sec că nu trebuia să știe ca să poată face valizele, că ordinul meu era de ajuns! Biata Sophie! Pe mine pericolul mă făcuse mai degrabă agresivă decât exactă.

Nu vrusesem niciodată să mă gândesc la permisia lui Paul. Întrucât fiecare zi îmi aducea o mulțime de fapte

„reale” cu care trebuia să mă confrunt, refuzam să mai închipui și din cele care puteau interveni „eventual”. Totul era deja așa de complicat încât voiam să cred că această permisie nu urma să aibă loc niciodată.

Am plecat chiar în noaptea aceea. La moară. Chiar dacă ar fi făcut turul tuturor proprietăților noastre, soțul meu nu și-ar fi imaginat nici o clipă că suntem acolo. Locul era prea puțin confortabil, prea auster. Annie nu s-a supărat. Îi prezentasem bruscă escapadă drept o idee a soțului meu, ca să „ia aer copilul”. Ce ocazie minunată! Puteam sărbători primăvara în sânul naturii. Annie continua să accepte toate evenimentele de parcă ar fi fost în ordinea firească a lucrurilor.

— Și Alto?

— Ce e cu Alto?

Plecaserăm deja de mult timp când am făcut cale întoarsă ca să mergem să luăm pisoiful. Nu-mi trecuse o clipă prin minte ce se alegea de el.

Paul nu ar fi venit niciodată să ne caute aici, era destinația fugarului, iar el nu-și putea imagina că fugeam de el. Vreme de două săptămâni mi-am repetat acest argument, ferecată în miros de grâu. Mă teroriza gândul că Paul ar putea apărea, demascându-mă. Finlanda se predase rușilor cu câteva zile înainte de plecarea noastră. Nu aveam cum să știu ce se petrecea pe front. Dacă evenimentele se precipitaseră și ne luau aici pe nepregătite?

Din toate acele luni, zilele petrecute la moară au fost, fără îndoială, cele mai chinuitoare. Așa de neliniștită eram încât vorbeam în somn. Dormeam cu Annie și mi-era teamă să nu mă trădez. Până la urmă m-am mutat în bucătărie pe salteaua lui Sophie.

Niciodată nu m-am îndoit mai tare de planurile mele. Oare de vină era singurătatea? Poate liniștea, sau lipsa de ocupație? Aproape că uitasem răul pe care mi-l făcuseră.

Încercam să readuc la viață reproșurile pe care aveam a li le face, dar aproape că mi-erău indiferenți. Singurele sentimente care supraviețuiau erau vina și remușcările. Și apoi, aveam să fiu oare o mamă bună? Voi fi și eu iubită la rândul meu? La ora aceea, probabil că soțul meu mă căuta, dar nu o făcea de dragul meu. Annie aștepta liniștită, dar nu de dragul meu. Poate că nici acest copil nu avea să mă iubească. Poate că pur și simplu nu eram demnă de a fi iubită.

Cred că aș fi fost capabilă să renunț la tot la un moment dat, dar acum ei îmi retreziseră furia adormită.

Mi-era teamă să mă întorc la Paris, ca nu cumva Paul să mai fie încă acolo, căci și data plecării lui putea să fi fost amânată. Nu aveam de ales, trebuia să mă duc să văd. Nu-l puteam trimite pe Jacques să verifice dacă domnul se întorsese la regimentul său, nu doream ca el să afle despre sarcina lui Annie. Din partea lui Sophie nu mă temeam de nimic, însă din partea lui da. El răspundea întotdeauna „Da, doamnă“, „Da, domnule“, înainte ca noi să terminăm propozițiile. Nu era exces de zel, ci o dorință imperioasă de a fi în miezul acțiunii. Era prea impulsiv să păstreze un secret. Avea alte calități, în cazul lui totul era întotdeauna posibil. Astăzi, dacă e să mă încred în ce mi se spune, este un domn în vârstă căruia îi merge bine. Bine că l-am ferit de această poveste, toți cei care au fost amestecați în ea au murit în împrejurări tragice.

A fost singura zi în care am regretat că nu i-am mărturisit. Nu aveam de ales, trebuia să merg să văd eu însămi dacă plecase Paul.

Am așteptat câteva zile după data „prevăzută“ de încheiere a permisiei sale, și noaptea, fără să-i spun nici măcar lui Sophie, am pornit spre Paris. Am ajuns în fața casei în jur de miezul nopții. Nu răzbătea nici o lumină. Era un semn bun. De obicei, la ora aceasta soțul meu nu dormea niciodată. Putea să fi ieșit, dar cel mai probabil era în caze-

mata lui cu ceilalți soldați. Încercam să mă liniștesc, dar când am deschis ușa m-a cuprins neliniștea.

Am văzut imediat scrisoarea lui. Era acolo, pe măsuta de la intrare, iar lumina lunii se revărsa asupra ei.

Pe unde umblam? Nu promisem telegrama lui? Spera că sunt bine. Era așa de trist că nu ne văzuserăm. Era imposibil să ai atâta ghinion. Și și-ar fi dorit așa de tare să simtă copilul cu degetele, să-mi vadă pânțele mișcându-se. Viitorul îi trezea temeri așa de mari. Nu trebuia să ne facem iluzii, nu puteam miza pe inactivitatea militară actuală. Aveau să izbucnească adevăratele bătălii, iar din cauza mașinariilor vor fi cu mult mai înspăimântătoare decât cele din 1914-1918. Trebuia să ne pregătim pentru tot ce era mai rău. Nu înțelegea de ce guvernul lăsa atâția soldați fără rost pe un front imobil, în timp ce din fabrici lipseau așa de mulți muncitori. Era de ajuns să vezi că cel care curăța morcovi în regimentul lui era „ajutor“ de motoare de avion. Se răsturnase lumea cu susul în jos. Își cerea iertare că îmi vorbește despre toate astea, și-ar fi dorit mult să-mi duc sarcina în cele mai bune condiții. Îmi cerea să am grijă de mine, de copil. Regreta așa de tare că nu mă văzuse, ne căutase peste tot. Mă săruta și mă strângea tare în brațe. Oare nu erau deja prea scurte pentru pântecul meu rotund?

Poate că acest lung mesaj mi s-ar fi părut frumos dacă nu ar fi scris „v-am căutat“, și mai ales dacă nu aș mai fi citit încă unul.

În zilele acelea la moară nu mai avusesem forța de a disimula. Ca să n-o alertez pe Annie, să nu fie ofensată de atitudinea mea, găsisem o cale: cuvintele încrucișate. Acestea îmi dădeau dreptul de a medita deschis fără să trebuiască să simulez relaxarea. În timp ce Annie credea că sunt ocupată să le dau de cap careurilor goale, cugetam neconștient la situație, întorceam viitorul pe toate părțile, luam în calcul toate ipotezele. Iar momentul acesta mi-l închipuisem,

momentul în care voi împături scrisoarea lui Paul în timp ce porneam spre etaj fără să-mi bat capul să-mi scot mantoul. Știam cu certitudine că avea să-mi lase un bilet pe undeva. Ceea ce nu știam era dacă avea să-mi vorbească sau nu despre Annie.

Nu-mi vorbise de ea, nu scosese o vorbă, nici un postscriptum.

Oare uitase de Annie în disperarea cauzată de faptul că nu mă văzuse? Își dăduse seama ce rău îmi făcuse? Se întorsese la mine? Sau, dimpotrivă, îi lăsase un semn fără să trebuiască să apeleze la mine, îi scrisese și ei o scrisoare?

Dacă era așa, trebuie să fi meditat mult timp la locul în care s-o ascundă. Mai întâi, o fi strecurat-o sub o șipcă din parchet. Dar, odată pusă la locul ei scândura, trebuie să-l fi cuprins neliniștea. Și dacă Annie nu căuta acolo? În zadar lăsa un semn, poate că nu ar fi fost de ajuns. Nu, era prea riscant. Era mai bine s-o pună undeva unde Annie avea s-o găsească cu siguranță, pe când făcea un gest obișnuit. Atunci trebuie s-o fi vârat sub paleta ei. Apoi trebuie să se fi neli-niștit din nou. Dar dacă nu mai picta? Sau poate nu în fiecare zi, în definitiv nu-i cunoștea noile obiceiuri. Nu, era prea riscant. De ce gest intim era cu adevărat sigur?

Am tras de cearșafuri și scrisoarea era acolo unde știam că avea să fie. Dorința arzătoare a lui Paul ca ea s-o citească îl făcuse îndrăzneț, inconștient.

Ascunsă aici, o putea găsi toată lumea, fără s-o caute măcar. Paul își asumase un risc incredibil, căci pentru el riscul nu era că o putea găsi altcineva, ci că nu avea s-o găsească Annie.

Se gândea la ea zi și noapte. Era un adevărat chin că n-o vedea, că nu-i vorbea, că nu-i putea scrie. Așteptase atâta această permisie... În zadar. Dar cel puțin îi permitea să-i lase aceste cuvinte. Spera că citeam scrisorile lui împreună,

căci îi erau adresate și ei, spera că înțelesese asta. Și ei îi povestea zilele lui, ca să și-l poată imagina un pic acolo, dacă voia. Ca să aibă și ea un pic senzația că e cu el, dacă voia. Era îngrijorat din pricina ei. Era fericită? Îi părea rău de tatăl ei. Aflase când mersese să ne caute în sat. Dar avea să se rezolve, era doar o chestiune de câteva săptămâni, nu-l puteau ține veșnic în închisoare pentru un lucru așa de mărunț. Mai picta? Mai picta lucrurile care-i plăceau? Petrecuse lungi clipe în camera ei în aceste șase zile, privindu-i pânzele. Culo-rile ei erau mai frumoase, mai exacte, mai intense, nu găsea cuvântul exact. Atinsese fiecare obiect, se așezase pe scaun, dormise în patul ei, ca s-o simtă mai aproape. Trecuse pe la toți negustorii din cartier ca să ne găsească, poate știa vre-unul dintre ei unde eram, iar ideea că o cunoșteau îi adusese mângâiere. Chiar îl umpluse de mândrie gândul că o găsi-seră cu siguranță frumoasă. Trăia mistuit de dorința pentru ea, făcea deseori ceea ce-și șoptiseră înainte să plece. Ea o făcea? Îndrăzne? O iubea. O iubea. Nu trebuia să se îndoiască niciodată de acest lucru. Orice s-ar întâmpla. Tocmai auzise la radio discursul de investire al lui Reynaud. „Când învingi, salvezi totul, când eșuezi, pierzi totul.“ Nu și când te pierzi în fața ei. O îmbrățișa cu toată ființa lui.

Aveam în mână două plicuri. Pe unul, Paul scrisese: „Elisabeth“. Pe celălalt, „Dragostea mea“. Puteau fi mai clare de atât lucrurile?

Aș fi putut să ignor un copil, dar nu și o iubire adulteră. Fusesem gata să renunț la tot, nu se mai punea problema așa. Tocmai înțelesesem la ce trebuia să renunț și pentru ce mai puteam lupta încă. Să se ducă dracului. Acest copil avea să fie al meu. Atât îmi mai rămânea. O femeie înșelată este o mamă în putere.

Pe 9 aprilie 1940, când am anunțat-o pe Annie că Hitler atacă Danemarca și Norvegia, i s-a făcut rău. „Sunt niște simple contracții“, voise ea să mă liniștească, „dintr-odată

burta mi se bulucește în sus și mi se întărește ca un pietroi“, dar nu era nimic grav.

Poate... Dar când am văzut-o pe Annie prăvălindu-se la podea cu mâinile pe burtă, respirând greu, am crezut că pierde sarcina și, sub imperiul fricii, am hotărât să nu-i mai spun nimic care o putea tulbura. Știam că se temea să nu se pornească adevăratele bătlui în care viața lui Paul să fie realmente în pericol. Dacă avea să dispară, în afară de suferința ei de îndrăgostită de care îmi păsa prea puțin, Annie nu mai avea pe nimeni care să mă împiedice să-i iau copilul, iar ea știa asta. Această perspectivă i se părea insuportabilă, chiar dacă se prefăcea că nu o deranja.

Trebuie să fi fost deja dureros să-și dea copilul după ce îl purtase în pânțe, dacă mai era și copilul iubitului ei... Această nuanță schimba complet lucrurile, înțelesesem de mult acest lucru. Sigur, îmi lipseau calitățile fizice necesare pentru a procrea, dar nu și instinctul matern. Femeile ar trebui întotdeauna lipsite de amândouă, astfel s-ar evita multe suferințe și drame.

Dintr-o pornire demnă de foarfecele Anastasiei¹, un fel de cenzură a cenzurii, nu-i mai povesteam decât despre instrumentele muzicale trimise soldaților, despre jocurile de cărți, cărțile, despre cele o sută de mii de mingi pe care le primiseră și despre creditul de trei milioane de franci deblocați pentru achiziționarea de echipament, căci amatorii de fotbal erau numeroși pe front... Dacă era să mă creadă pe mine, pentru Annie războiul nu era nimic mai mult decât o mare petrecere caritabilă.

Visam că-i fac rău, dar voiam să fie fericită de dragul copilului meu. Auzisem că, cu cât era mai fericită gravida,

¹ Madame Anastasie, personaj creat în 1874 de caricaturistul André Gill (1840-1885). Simbol al cenzurii, este înarmată cu foarfece uriașe. (N. tr.)

cu atât avea să fie și copilul, așa că încercam s-o liniștesc. Mă contraziceam cu promisiuni în care nu credeam. Nimic nu avea să se schimbe după naștere, urma să rămână cu noi, putea să-și vadă copilul, să se ocupe de el, iar mai târziu, când va avea vârsta necesară să înțeleagă, vom vedea, vom încerca poate să-i explicăm.

Iată ce-i spuseseam, foarte calmă, pe 10 mai, când ne-au atacat nemții. O minciună pe măsura dramei care era pe cale să se declanșeze, o oblojeală pe măsura rănii pe care ne-o făceau. Am simulat că-i aduc un buchet de flori în cameră și, din nebagare de seamă, îi vărsasem apa din vază pe radioul fără fir. Nu trebuia cu nici un chip s-o supun la trepidațiile acestor triste săptămâni. Cenzura continua să ne ascundă anumite lucruri, dar ceea ce ni se spunea ar fi fost de ajuns s-o aducă la disperare. Voiam ca acest copil să se nască, numai la asta mă mai gândeam.

Am văzut trecând atâtea refugiați! Elegantele mașini americane care treceau în viteză cu șoferii în livrea aplecați deasupra unei hărți rutiere. Apoi mașinile nu chiar așa de frumoase, nu chiar așa de noi, înțesate de familii întregi. Apoi a venit vremea bicicletelor și a pietonilor, a femeilor cu pălării și cu veșminte de duminică, asudate pe sub nemăratele rânduri de haine pe care le purtau ca să ia cât mai mult cu ele.

În ciuda nebuniei, nici nu mi-a trecut prin cap să plec. Annie putea naște din clipă în clipă.

În noaptea de 15, au început primele contracții. După câteva ore, lucrurile s-au înrăutățit și Sophie mi-a cerut să merg să caut un medic. Annie urla, se zbătea de durere, respira agitat, șuierător, aspru, nu suporta să stea întinsă, stătea pe jos, în patru labe, ca un animal. Dar nu puteam. Nu conteneam să mi-o repet la volanul mașinii, nu puteam merge să caut un medic, nu trebuia să aflu nimeni că

era copilul ei. Luna plină inunda străzile cu razele ei albe. Mergeam cu toate luminile stinse, fără nici o regulă, fără faruri. Dar făcusem bine când plecasem: speranța de a mă vedea întorcându-mă cu un medic avea s-o ajute mai mult decât dacă rămâneam acolo, nefolositoare și îndărătnică, hipnotizată de durerea ei. Ar fi văzut că situația nu-mi trezea nici un fel de reacție. Nu simțeam nici frică, nici durere când o vedeam suferind. Așa este, nu poți simți empatie față de rivalul tău.

Nu știi de câte ori am bătut drumul acesta, poate de o sută de ori, o cursă nebunească, de la o casă la alta, trecând pe la locuința lui Pasquin. Când ajungeam în dreptul casei lui, încetineam, jurând pe memoria părinților mei că, dacă doctorul ieșea sau intra, aveam să-l abordez, dar nu era nimeni. Atunci, îmi reluam drumul până acasă, unde nu mă opream prea mult de teama veștilor pe care mi le putea da Sophie – nașterea? drama? Atunci porneam din nou spre Pasquin, sigură de data aceasta că aveam să-l găsesc în fața casei lui. Nu aveam nici un motiv, dar nu mai aveam nici un pic de rațiune... Sophie îmi punea copilul în brațe, Annie murise în chinurile facerii. Îmi rostisem această frază în minte la nesfârșit, era ca muzica unui vals, „murise în chinurile facerii”, „murise în chinurile facerii”. Cât mi-ar fi ușurat existența... Râdeam și plângeam în același timp, căci știam că această moarte o putea atrage după sine și pe cea a copilului meu. Moartea seceră mereu cu aceeași coasă, sau are o coasă pentru fiecare? Și Pasquin, care încă nu era în fața casei. Și mașinile care erau încărcate în grabă, camioanele în care erau urcate mormane de arhive, cutii, hârtoage de toate felurile, care nu trebuiau să cadă în mâinile inamicului. Fuga administrației, o dispariție tăcută, nocturnă. Luna plină mă înspăimânta, o puteai asemui cu ușurință unui chip. Aveam senzația că-mi urmărește faptele și gesturile. Îi explicam că ea nu mă poate înțelege, că

ea nu știe cum e să ai nevoie de un copil. Și apoi am observat că o percepeam drept femeie, spuneam „o lună”. Poate pentru că și trupul ei își schimba forma în funcție de perioadă. Oare fiecare lună plină zămislea o stea? Dar dacă de fapt luna era mama tuturor stelelor? Am mers mult timp după ce ea a apus. Iar Pasquin încă nu era în fața casei lui. Și apoi au izbucnit flăcările prelungi care s-au prelins din grădina din Quai d’Orsay, cred că acest foc violent și neliștitor m-a smuls din toropeală. Oare eu fusesem chibritul care, din cauză că trecusem iar și iar prin același loc, declanșase focul până la urmă? Camioanele nu mai erau de ajuns, acum trebuia dat foc și documentelor compromițătoare. Fumul negru urca pe cer și odată cu el și cenușa hârtiei. Îmi amintesc că mi-am spus că nu-mi plăceau chibriturile plate. Era vremea să mă întorc acasă.

Sophie îmi pusese copilul în brațe. Annie adormise. Și, ca să fur fraza tuturor mamelor de pe lume, „am să-mi amintesc toată viața de clipa aceasta”. M-am cufundat în ochii lui Camille, deschiși, sticloși. Nu se putea numi privire, dar de atunci înainte a fost viața mea. Am stat așezată așa un timp îndelungat, cu Camille la piept. Nu se întâmplase lucrul de care mă temusem atât, nu semăna cu Annie, slavă Domnului.

Au trecut zilele, amorțite și blânde. Sigur că mă copleșise capitularea Olandei și Belgiei, sigur că înaintarea nemților mă zguduia, dar mă refugiam în mirosul fetei mele. Era peste puterile mele; tot ceea ce se petrecea împrejur mă afecta și mă lăsa rece deopotrivă. Miracolul acestei nașteri se răsfrângea asupra tuturor lucrurilor și mă încredința că acest război avea să se rezolve și el printr-un miracol. De altfel, întoarcerea mareșalului¹ nu era și ea tot un miracol?

¹ Mareșalul Pétain, care a cerut și a semnat armistițiul cu Germania în iunie 1940. (N. tr.)

Celălalt miracol era că nu o mai priveam pe Annie cu aceeași ochi. Atacul nemților îmi dăduse peste cap cercul inamicilor. Annie rămânea unul dintre ei, dar mai erau și alții. Nemții îi luaseră o parte din ura mea. E un lucru aproape matematic: cu cât avem mai mulți dușmani, cel puțin cu cât considerăm așa, cu atât ura noastră este mai puțin pătimașă. Oricât s-ar spune, ura, la fel ca dragostea, nu e de nepotolit.

Și apoi o văzusem pe Annie privind-o pe Camille, văzusem mama luându-și în stăpânire pruncul. Cum de-mi trecuse prin cap să i-l iau? Cum de-i trecuse prin cap să mi-l dea? Atenția față de cealaltă și chiar față de sine ne era de acum străină. Ambiția ei de a picta și disperarea mea de femeie stearpă se topiseră în noua existență a lui Camille. Viețile noastre se opriseră pentru a face loc vieții ei. Eram în această epocă a nașterii în care deciziile au legătură doar cu hrănirea, cu schimbatul și cu culcarea copilului abia născut. Era vremea inimaginabilului. Annie o alăpta pe Camille, ceea ce eu nu puteam face. Eu o schimbam și o legănam, ceea ce Annie nu putea face. Și totul îmi părea firesc.

Dacă Annie mi-ar fi mărturisit totul în aceste câteva zile, mi-ar fi cerut iertare și mi-ar fi spus să-i dau fiica înăpoi, le-aș fi dat drumul amândurora, oricât m-ar fi costat gestul meu. Mi-e simplu să spun asta astăzi, dar jur că acum, cu răgazul pe care mi l-a oferit timpul, încă mai cred la fel. În fiecare conflict, există întotdeauna cel puțin câteva clipe în care adversarii se răzgândesc și, dacă în acest moment prielnic s-ar deschide unul în fața celui alt în loc să se adulmece, de aici s-ar putea naște o înțelegere nesperată.

În schimb, Annie mă întrebase dacă îi trimisese cipi-ceii lui Paul.

Tricotasem două perechi, unii albaștri și unii roz, și conveniserăm că „îi vom trimite lui Paul culoarea care se va naște“. Așa îi plăcea lui Annie să se exprime, cu siguranță

pentru că o culoare părea să-i aparțină mai mult decât propriul ei copil.

Acceptasem fără să îndrăznesc să-i spun că tocmai se anunțase interzicerea trimiterii de pachete soldaților pe front. Situația era din ce în ce mai rea cu fiecare zi, dar eu continuam s-o țin pe Annie în întuneric. Eram deja obișnuită și, mai ales, nu voiam să-i sece laptele, dat fiind că fusese o naștere grea, iar Camille trebuia să profite.

Însă Paul s-ar fi bucurat să descopere această culoare. Își dorea așa de mult să fie fată, „ca să nu trebuiască niciodată să meargă la război“, cum îmi repeta adesea în scrisorile lui. Eu visam să am un băiat, căci avea mai puține șanse să semene cu Annie, credeam eu... Și mai ales pentru că un băiat nu-și dă seama într-o bună zi că nu poate avea copii. Întotdeauna dorim să ne cruțăm copilul de relele noastre.

Dar pe 3 iunie, când nemții au bombardat la câteva străzi de noi, a trebuit s-o anunț pe Annie că izbucnise războiul.

Era „un atac sinucigaș“ care „dovedea disperarea nemților“ și, „drept dovadă a inutilității acestei ofensive, guvernul se afla încă la Paris și nu avea de gând să plece“.

Stoicele articole din gazete fuseseră mai eficiente decât cele mai ticluite minciuni pe care le-aș fi putut născoci eu. Nu-i mai dădeam amănunte lui Annie, nici ea nu mi-a mai cerut, căci era și ea pe deplin absorbită de Camille.

Hotărâsem că nu voi părăsi Parisul indiferent ce se întâmpla și am fost de neclintit, chiar și atunci când primul-ministru Reynaud, guvernul și toți miniștrii au fugit ca niște lași și când în urma lor au năvălit pe străzi sute de mii de parizieni cuprinși de panică, întrucât dispăruse apărarea capitalei.

Era 10 iunie. Se spunea că nemții sunt la mai puțin de cincisprezece kilometri și italienii tocmai intraseră în război

alături de ei. Aproape toți prietenii și toate cunoștințele mele pleaseră. Unii îmi propuseseră să vin cu ei, mă implorau să nu rămân singură cu copilul. Dar pe mine mă înnebunea cealaltă perspectivă. Mi se părea o sminteală să mă lansez împreună cu un sugăr în acest „scapă cine poate“.

Singurele drumuri pe care i le impuneam erau plimbările zilnice. Nimic nu-mi plăcea mai mult decât aceste clipe în care ne afixam cuplul pe străzi, în parcuri, la umbra copacilor și sub privirea porumbeilor. Negustorii, cei care nu pleaseră încă, se aplecau deasupra landoului pentru a-și trage de acolo o fărâma de optimism: nu puteam pierde războiul dacă încă se mai nașteau copii. După ce mă anunțau, în funcție de ziua cu pricina, că „America declarase război Germaniei“, că „o armată de rezervă excepțională pregătea un contraatac francez de proporții“ sau că „Hitler, grav bolnav, ar putea abdica în favoarea lui Goering“, își ridicau privirea din landou și-mi spuneau blând: „Dar ce vă seamănă copilul“. Erau aberații care ne dădeau alinare și de o parte și de cealaltă, și în care voiam cu toții să credem.

Oamenii care năpădiseră străzile mă trimiteau cu gândul la niște animale fugare, hotărâte dar pierdute. Nu-mi puteam înăbuși disprețul, îi consideram lași.

Dar într-o zi l-am văzut și pe el.

L-am recunoscut pe dată, în ciuda bărbii și a părului în neorânduială, i-am recunoscut aerul semeț. Avea chipul la fel de inexpressiv ca în ziua în care îl cunoscusem, afișa aceeași fanfaronadă. „Ticâloșilor!“, „Tâlharilor!“, „Canaliilor!“. La început atenția mi-a fost atrasă de insultele trecătorilor, la care aceștia se dedau cu patimă împotriva unui grup de prizonieri îngrămădiți pe partea cealaltă a străzii, în fața cafenelei Piémont. Trei paznici tocmai își domoliseră vădit setea, cu gesturi exagerate, și îi bruftulau pe deținuții care le cereau un pahar cu apă.

— Dacă vă e sete, beți-vă pișatul!

— Hai, mișcă, hoitul!

Și ei porniseră în exod, trebuiau transferați într-o altă închisoare. Am așteptat ca grupul să ajungă în dreptul meu și l-am strigat pe paznicul care încheia coloana. L-am întrebat dacă are nevoie de bani. Îi licăriseră ochii, dar mă privea în tăcere în timp ce aștepta să înțeleagă despre ce era vorba. Aveam două sute de franci la mine, i-i dădeam dacă îl elibera. Îmi smulsese bancnotele din mână. În orice caz, după cum se anunța situația, dacă nu-l elibera el aveau să-l elibereze nemții, iar dacă tot se punea problema... Își dresese zgomotos vocea, după care scuiase pe jos.

— De ce vă interesează el?

— Pentru că e bătrân.

— Mai sunt și alți bătrâni.

— Seamănă cu bunicul ficei mele.

I-am arătat landoul pe care îl legănam în continuare, gest pe care nimic nu părea să-l poată întrerupe. Mi-a răspuns: „nțeleg“, ridicând din umeri, și a plecat vârandu-și banii în buzunar. N-am așteptat să văd dacă îl eliberează. Făcusem ce mi se păruse nimerit, restul nu mă mai interesa. Era 6 iunie. Aveam sentimentul că-mi spălasem păcatele.

Aș fi vrut să-i spun lui Annie că tatăl ei e liber, dar nu reușisem niciodată să mă decid dacă s-o anunț că fusese arestat. Astfel ar fi vrut să se întoarcă la mama ei, nu aș mai fi putut-o reține, și îmi puteam lua adio de la copil. Totuși, îi cerusem lui Jacques să aibă grijă să nu-i lipsească nimic bătrânei. Îmi spunea că în fiecare zi o vizita un băiat. Eu mă simțeam mai puțin vinovată, iar ea nu era singură cuc.

N-am procedat corect, recunosc. Dar nici femeia asta nu-și iubea prea mult fica, nu-i trimisese nici măcar o scrisoare în toată perioada. Pe de altă parte, acest lucru nu mă miră prea tare. Pentru nimic în lume nu ar fi vrut să intervină

în relația fiicei ei cu o „bogătașă”, cu siguranță spera să profite de pe urma ei într-un fel sau altul. Nimic nu e mai demn de dispreț decât un părinte sărac când sunt bani în joc.

Sophie îmi făcuse morală; în viață există lucruri care pur și simplu nu se fac. Eu ce aş zice dacă într-o bună zi cineva i-ar face așa ceva fiicei mele? Nu numai bărbații cădeau pradă farmecului lui Annie. Eu știam mai bine decât oricine, căci și eu îi căzusem pradă la un moment dat și cred că Sophie ținea mult la ea. Dar Sophie îmi era pe deplin devotată. Nu am înțeles niciodată cum de m-a susținut în această acțiune, care presupunea tot ceea ce ura ea: minciună, trădare și hoție.

O sfătuisem să plece, lucrurile deveneau prea riscante pentru ea. Îi povesteam despre evreii care îngroșau rândurile fugarilor. Pe ei nu-i disprețuiam, citisem articolele din gazete care anunțau tot ce era mai rău. Cei care spun că la vremea aceea nu se știa de lagăre sunt niște mincinoși. Dar Sophie nu voia nici măcar să audă. Nu avea să mă părăsească până nu se întorcea domnul, îi promisese că va veghea asupra mea și era om de cuvânt! Și apoi, mai presus de toate, era franțuzoaică, iar dacă francezii aveau nevoie de ea ca să le dea de furcă nemților, ea avea să le stea la dispoziție! N-aveam decât s-o strig „Marie”, ca pe toate slujnicele din Paris, și, dacă mă uitam mai bine, nu semăna nasul ei mic și drăguț cu cel al bretonilor? Nemții nu aveau să-și dea seama de nimic. Nu ar fi trebuit niciodată s-o las să mă facă să râd și să mă convingă, ar fi trebuit să-i poruncesc să plece neîntârziat. Până la urmă, nemții i-au dat ei de furcă.

Au venit într-o dimineață, în ianuarie '42, doi polițiști nemți îmbrăcați în civil, și sub ochii mei s-a desfășurat trisul lor scenariu obișnuit. Nu era vorba despre o arestare, ci de o simplă „depoziție” după care, cel mai probabil, se putea întoarce acasă, dar totuși o invitau să-și ia la ea o boccea

cu lucruri. O supravegheau în timpul pregătirilor, când s-a dus la baie, iar unul dintre cei doi polițiști a pus piciorul în ușă ca s-o împiedice s-o închidă. Nu am înțeles niciodată cum reușiseră să dea de ea. Indiferent că avea sau nu un nas mic și drăguț ca al bretonilor, de mai multe luni îi interzisese să iasă. Mă duceam eu la cumpărături, iar ea stătea acasă să se ocupe de gospodărie și de Camille. Nici măcar nu mai deschidea când suna cineva la ușă. Probabil că o denunțase cineva că e evreică, poate vreo cunoștință.

Cât o îmbrățișase pe Camille înainte să plece... Îi șoptise câteva cuvinte dulci la ureche, cu ochii scânteind de lacrimi de furie, dar se stăpânise. O strângea așa de tare la piept încât unul dintre polițiști m-a luat brusc deoparte:

— Chiar e al dumneavoastră copilul, doamnă?

Fraza aceasta de care mă temeam atât, așa de puțin oportună și rostită într-un moment așa de dureros, m-a făcut să izbucnesc într-un râs nervos. Sophie s-a întors spre mine, nevenindu-i să creadă.

— Râd, Marie, pentru că domnul îmi cere să-l asigur că nu tu ești mama lui Camille.

Chipul lui Sophie a fost străbătut de un surâs binevoitor, ultima imagine pe care i-o mai păstrez.

Ea era cea care mă prevenise că Parisul era „un oraș deschis”. Erau lipite afișe peste tot. Nimeni nu știa exact ce însemna asta, dar toată lumea înțelegea că nu e semn bun. Simțeam că se pregătește ceva rău. Era 12 iunie 1940. Umbra din ce în ce mai des zvonul că vin nemții.

În seara următoare, o pană de curent m-a lăsat într-o beznă totală în timp ce eram în baie. Am orbecăit până în camera lui Annie ca să mă asigur că totul era în regulă. Ațipise, și Camille gângurea în leagănul ei. Deschisesem unul după altul sertarele scrinului în căutarea lumânărilor. Când trebuia alăptat copilul și Annie avea nevoie de lumină.

Bâjbâiam cum puteam când am crezut că am găsit ce căutam, sub batiste. Dar lucrul acela era mai rece decât o lumanare și metalic, nu mai mare decât o jucărie de copil. Îmi amintesc că am scos un țipăt epuizat, aproape că nu-mi venea să cred în timp ce îl scoteam de sub teancul ei de cărpe.

Povestea lor reapărea în toată splendoarea ei. Chiar nu avea să se sfârșească niciodată?

„Faptul că îți las acest revolver este o promisiune că mă voi întoarce la tine...”

„Îi dăruiesc femeii care contează cel mai mult pentru mine lucrul la care țin cel mai mult...”

Toată noaptea mi-am închipuit jurămintele pe care i le făcuse Paul când îi lăsase lui Annie „micul Deringer”, înainte să plece la război. I-l întinsese poate în tăcere, înainte de a face dragoste cu patimă. Cu siguranță.

M-am trezit cu o tresărire, cu revolverul pe pernă, cu țeava îndreptată spre mine. Mă simțeam așa de slabă, mai obosită decât înainte să adorm. Mă coafam când Sophie a dat buzna în baie. „Au venit!” Fuseseră văzuți. Am trimis-o imediat în pivniță să pregătească provizii și să pună așternuturile, pe care le coborâserăm deja pentru orice eventualitate, și leagănul lui Camille, în cazul în care ne prădau sau trebuia să ne ascundem. Și reîncepusem să mă pieptăn, mașinal. Eram frământată. Veniseră nemții. Fuseseră văzuți. Simțeam revolverul Deringer în buzunarul capotului, mi se lovea de șold la fiecare trecere a periei prin păr. Când am auzit brusc un zgomot, m-am răsucit, agitată. Tocmai intrase Alto, sărise pe marginea căzii și se plimba cu pasul lui pisicesc. Atunci nu știu ce m-a apucat, nu-mi explic, dar nu reușeam să-l scap din priviri. Am lăsat ușor peria, am căutat revolverul în buzunar, am ochit și am apăsat pe trăgaci.

„Ștergeți-o cu toții de aici!”

Când a pornit glonțul, am crezut că îmi smulge brațul. Nu știu dacă am țipat. Corpul lui Alto a căzut în cadă, apa s-a umplut de sânge în câteva secunde și am simțit în gură un gust aspru. Am rămas nemișcată. L-am privit cum se zbate fără să reacționez. Mă vedeam pe mine în cadă, în ziua în care îi povestisem totul lui Annie. Alto se îneca ai-doma unui om, fără să scoată un sunet. Dacă nu i-aș fi povestit, nu s-ar fi întâmplat nimic din toate astea. Când încetase să se mai miște, nu-i mai recunoșteam corpul, cu blana înmuiată. Am simțit un fel de curent. Trebuia să se termine totul. Acum. Strania noastră camaraderie nu mai putea dura mult timp. Camille avea o lună. Încă trecea din brațele uneia în ale celeilalte fără să-i pese, dar curând avea să ne zâmbească diferit, zicând „mamă”, și voiam să fiu eu aceea.

Nașterea e un lucru misterios, smulge o femeie din sânul societății un răstimp și apoi, într-o bună zi, i-o redă cu brutalitate. După săptămâni de buimăceală, de beatitudine, reintrăm în acțiune și redevenim cele de dinainte, mai concentrate, mai intense, într-o situație mai rea, căci de atunci înainte nu ne mai batem doar pentru noi însene, ci și pentru copil. Cu această împușcătură, viața tocmai își recăpătase drepturile în fața erei ocrotitoare a noii maternități.

Am pornit spre odaia lui Annie, i-am luat-o pe Camille din brațe, am mers în camera mea și am încuiat. Camille plângea, dar nu-mi păsa, inima nu mi se mai putea strânge, nici măcar pentru ea, nu mai simțeam decât o greutate în piept. Șocul fusese așa de puternic încât mi-era greu să respir pe nas. Nu înțelegeam ce se întâmplase. Nu m-aș fi gândit niciodată că revolverul era încărcat. Era prima oară când îi dădeam biberon, la început nu a vrut, dar până la urmă l-a acceptat. O auzeam pe Annie cum bate la ușă, cum aleargă de colo până colo, cerând ajutor. Am lăsat-o

pe Camille pe podea, pe covor, am închis-o în cameră și am coborât. Annie m-a întrebat ce am făcut cu copilul ei. Cu atât mai rece cu cât ea era mai agitată, i-am răspuns că nu înțeleg despre ce vorbește, căci ea nu avea copil, după care i-am spus, cu răutate:

— Paul mi-a mărturisit totul, știu totul despre povestea voastră, despre întâlnirile voastre.

Atunci i-am descris toate hârjonelile lor, cu cuvintele cele mai intime, cele mai crude, insuportabile chiar și pentru o nerușinată. Mă asculta, clătinând din cap de la stânga la dreapta, de parcă și-ar fi spus „nu”, „nu”. Își acoperea urechile de rușine, umilită. Îmi imaginasem că avea să se năruie, izbucnind în lacrimi, dar ochii i-au rămas uscați. Lacrimile te distrag, iar ea trebuia să fie atentă, să asculte. Atenția învingea disperarea.

„Și după-amiaza în care ți-a spus ce trebuia să faci ca să-l aștepți, în care ți-a cerut să te întinzi în pat și să-ți ridici fusta, ți-a luat degetele de la mâna stângă și, după ce ți le-a sărutat, ți le-a pus în acel loc anume, între labii, sus, pe sex, în timp ce mâna cealaltă ți-a pus-o pe sâni. Era așezat, gol, lângă tine. Era excitat și ți-a spus să-l privești. Nu te atingea. Se mulțumea să-ți șoptească ce trebuie să faci. Iar tu îl ascultai, nefericită, supusă. Ai frecat locul în care aveai degetele, mai întâi încet, apoi din ce în ce mai repede, cu mișcări din ce în ce mai bruște, cu ochii ațintiți asupra sexului lui. Apoi te-ai întins gemând, înainte ca trupul tău să cedeze, tremurând, și înainte ca Paul să te ia în brațe și să te legene ca pe o fetiță. Ai îndrăzni s-o faci când nu e de față?”

I-am dat detalii astfel încât să creadă că le știam de la soțul meu. Nu putea bănui adevărul, că stăteam ascunsă la câțiva metri de ei, ca o stană de piatră și plină de ură, printre faldurile draperiilor grele. Voiam să-i mânjesc pentru totdeauna această intimitate, să-i interzic plăcerea pe care

o simțise cu soțul meu, chiar și în amintirile ei. Nu se va mai putea gândi niciodată la îmbrățișările lor fără să și-l imagineze pe Paul mărturisindu-mi-le mie și spunându-mi că nu contau pentru el, că avusese o rătăcire de câteva luni cu ea și că mă implora să-l iert.

Îmi imaginasem de multă vreme confruntarea asta. Chibzuisem la ea, pregătisem totul până la ultima propoziție, alegând-o întotdeauna pe cea mai perfidă, ca s-o fac pe Annie să fugă, s-o las pradă disperării, s-o împiedic să-și mărturisească nefericirile arătându-și drept dovadă trupul încă răvășit de naștere. Un medic ar fi decretat imediat fără ezitare care din cele două trupuri tocmai dăduse viață și care nu fusese niciodată altceva decât o cochilie goală. Trebuia s-o umilesc așa de tare încât s-o las chiar și fără energia necesară pentru așa ceva, trebuia s-o fac nesimțitoare la toate, inacceptabilă în toate.

O mințisem. La aceste cuvinte, Annie se îndreptase cu un aer întrebător, sperând că aveam să retrag tot ceea ce-i spusese și să-i ofer o nouă versiune, mai puțin monstruoasă.

„Da, te-am mințit. Paul nu ți-a transmis sărutări în nici una din scrisori. Ți-am spus ce voiai să auzi, spre binele copilului meu. Da! pentru că, era să uit, Paul fusese așa de fericit să afle că eram însărcinată. Îmi repeta întruna că aveam să formăm în sfârșit o familie. O meritam atât după toate prin câte trecuserăm... Află de la mine, când un bărbat își pierde familia într-o dramă a existenței, cum i s-a întâmplat lui Paul, nu se gândește decât să-și formeze una nouă. Chiar și omul cel mai puțin gregar are nevoie de repere familiale. Amantele, ascultă bine la mine, ca să știi data viitoare când te mai dedai la curvășareli, le sunt utile bărbaților care, oriunde s-ar uita, văd un membru al familiei lor, însă ceilalți simt nevoia să-și formeze una. Așa stau lucrurile... Bărbații nu rezistă la sex, sigur, dar rezistă și mai puțin la ideea de a avea o familie.”

Ușa s-a trântit în urma ei. În sfârșit. Se terminase. Auzeam încă împușcătura răsunându-mi în minte, vedeam trupul lui Alto plutind. Nu înțelegeam cum era posibil. Paul nu lăsase niciodată nici o armă din colecție încărcată, și era și cazul revolverului Deringer. Muniția stătea dintotdeauna într-un sertar din biroul său, amestecată, la grămadă. „O pisică n-ar reuși să-și găsească aici pușorii...”, spunea Sophie.

Nici nu l-ar fi încărcat înainte să i-l dea. Nu-i stătea în fire. Pentru el, aceste arme erau niște simple amintiri. Le prețuia pentru că-i aparținuseră tatălui său, nu le privea ca pe niște arme.

Dar, dacă nu el, atunci cine altcineva încărcase pistolul?

Răspunsul s-a impus, fulgerător. O vedeam pe Annie încercând toate gloanțele, unul după celălalt, cu răbdare și hotărâre, până îl găsisese pe cel care intrase perfect în țeavă. Apoi turnase praful. Era totul gata.

Întrucât dorința mea de răzbunare îmi întuneca mințile, nu-mi imaginasem niciodată că și ea mă ura pe mine. Și totuși se gândise să mă ucidă, căci nu încarci un revolver ca să alungi plictiseala. Ce o împiedicase? Scăpasem oare de tot ce era mai rău, sau nici ea, asemenea mie, nu avusese curajul să ucidă?

Moartea apare din alianța dintre împrejurări și temperamente, și avuseserăm amândouă la dispoziție împrejurările, dar nu și temperamentele. De mii de ori mă gândisem și eu s-o ucid, dar mă mulțumisem s-o arunc în stradă. Dacă nu se bazează pe un temperament ucigaș, ura cea mai înrădăcinată nu va uci niciodată pe nimeni.

De îndată ce s-a închis ușa în urma ei, am regretat că dorința mea de a nu o mai vedea înfrânsese prudența, care mi-ar fi dictat s-o țin pe aproape.

În săptămânile care au urmat m-a cuprins frica, paranoia. Absența ei se dovedea mult mai amenințătoare decât

prezența. Ce avea să facă acum? Îmi crezuse minciunile? Avea să continue să-l aștepte pe Paul? Și Camille? Avea să renunțe la ea cu toate acestea? Nu eram sigură de nimic.

Îi cerusem lui Jacques să rămână la Scară, oficial pentru a se ocupa de ea, dar de fapt pentru a o supraveghea pe Annie, care se întorsese la Nuisement. Dar faptul că știam unde se află nu mă liniștea pe deplin. Când Jacques m-a anunțat că mama ei murise, m-am bucurat, nerușinată. Mă gândeam că Annie nu avea să se mai miște de acolo, că avea să se îngrijească de tatăl ei.

Lunile au trecut, puțin mai liniștite, până ce într-o zi de decembrie cineva a sunat la ușă. L-am recunoscut pe băiatul care o vizita zi de zi pe mama lui Annie pe perioada absenței noastre. Jacques mi-l descrisese perfect. Annie plecase de la Nuisement în ajun și el credea că e aici. Mai întâi am crezut că era o stratagemă prin care se gândeau să mi-o ia pe Camille cu forța. Tulburarea pe care am citit-o în ochii lui când i-am spus că Annie nu era acolo m-a liniștit. Nu era o capcană, o căuta cu adevărat. Nu aveam nimic pregătit din timp. Aerul lui de amarez sfios mi-a inspirat povestea, mi-a șoptit lucrurile pe care nu ar fi suportat să le audă. I-am povestit că Annie se îndrăgostise de un soldat. Am mers chiar până într-acolo încât să-i spun că se căsătorise. Sper să mă ierte.

Când a plecat, era distrus, iar eu, ușurată. Annie nu-i povestise nimic despre ea și soțul meu. Credeam că trecuse pericolul, asta până să-și ia vocea aceea cu care ne adresăm bebelușilor.

— La revedere, Louise.

Annie era singura care cunoștea acest prenume. Tocmai se demascase. Știa adevărul, cel puțin în privința lui Camille.

Când Annie îmi propusese să botez copilul Louise, dădusem impresia că accept. În vremea aceea mă prefăceam

că accept orice. Dar în adâncul meu mi-am dorit dintotdeauna ca acest copil să poarte numele mamei mele, Camille. Trebuia să aibă ceva și din mine. Nu șovăisem nici o clipă în fața biroului de înregistrare a nașterilor.

— Camille Marguerite Werner.

Și nici la următoarea întrebare:

— Data nașterii?

— Acum cinci zile, pe 28 iunie.

Camille avea puțin peste o lună, dar am spus că are cinci zile, ca aproape toate celelalte proaspete mame aflate înaintea mea la rând. De obicei, în fața acestui ghișeu, bărbații erau cei care spuneau „ieri“. De când cu războiul, femeile erau cele care spuneau de „cinci zile“, „o săptămână“, în funcție de cât timp le fusese necesar să se refacă după naștere.

Nu riscam nimic, la o viață fragedă o lună nu se vede. Annie nu trebuia să știe nici un adevăr oficial despre Camille. Trebuia ca această copilă să devină o străină pentru ea, și așa trebuia să rămână veșnic. Și Paul a crezut întotdeauna că fiica sa avea mai puțin cu o lună decât în realitate. Eram singura, în inima mea, care îi făceam urări lui Camille cu prilejul adevăratei ei zile de naștere și în același timp, an după an, întrucât vârsta merge mână în mână cu sentimentul culpabilității, sărbătoream nefericitele minciuni ale trecutului.

„La revedere, Louise.“

Îl privisem plecând pe acel tânăr cu o bizară bunăvoință. Noi doi eram cam la fel în această poveste, eram cei înșelați, cei batjocoriți, cei nedoriți de nimeni.

Dar el știa că Annie e mama lui Camille și de aceea reprezenta o amenințare. Trebuia să-l supraveghez, trebuia să îndepărtez pericolul. De asemenea, asta mi se părea cea mai bună cale prin care să dau de urma lui Annie. Dacă avea să caute pe cineva, pe el avea să-l caute, eram sigură.

Ei doi aveau o relație aparte, îi lega această formă de iubire care determină o femeie să boteze un copil cu numele unui bărbat, deși nu el este tatăl. Niciodată nu am încetat să-l urmăresc ca să fiu sigură în privința lui.

Annie plecase din Nuisement și putea apărea din clipă în clipă. Și dacă ea și Paul veneau, de mână, să mi-o ia pe Camille? Au existat oare iubite smintite care au plecat în Germania să-și caute iubitul căzut prizonier?

Ajunseserăm cu întârziere la spectacolul de marionete. O așezasem pe Camille pe banca din față și o lăsasem singură cât să merg să cumpăr un bilet. Camille tocmai împlinise un an. Chioșcul era la câțiva pași. Când m-am întors, am recunoscut silueta lui Annie, ascunsă după copac. Profilul ei se înviora asemenea celui al lui Camille, râsul ei amintea de al acesteia. Râsul copiilor izbucnește din piept, ca un țipăt, al adulților din gât, ca un suspin, iar când le trece prin cap să râdă ca un copil, îi privim cu răceală ca să se potolească. Pentru mine, asemănarea era odioasă. Zâmbeau la fel. Din nefericire, nu hotărâam niciodată înrudirea dintre oameni după zâmbetul lor. Mă întorsesem să mă așez lângă Camille, pe cât de liniștită posibil, prefăcându-mă că râd de pășaniile bietului Guignol¹. Nu știu dacă Camille mi-a simțit mâna, așa de posesivă, așezându-i-se pe brațul atât de mic în vremea aceea.

La sfârșitul spectacolului am așezat-o pe Camille în lan-dou și am numărat până la zece. Știam că atunci când aveam să ridic ochii, Annie se îndepărta deja. Nu avea să rămână veșnic acolo, acum că obiectul iubirii ei nu mai era la vedere.

Ghicisem. Nu era prima oară când se ascundea așa ca s-o vadă pe Camille. Atitudinea ei avea pasivitatea și seninătatea conferite de obișnuință.

¹ Personaj principal al teatrului de păpuși tradițional din Franța. (N. tr.)

Trebuia să-i iau urma, să urmăresc urmăritorul, să spionez spioana, să văd unde se duce. Cu puțin noroc, aveam să descopăr unde locuiește, unde lucrează, s-o găesc, așa cum descoperi cu ușurare o boală grea căreia îi cauți de mult cauza.

Dar, cu cât înaintam pe străzi, cu atât îmi pierdeam din aplomb. Annie pornea spre casă, nu exista îndoială. Nu mă așteptam la asta. Mă gândeam cum să mă apăr, nu voiam să aibă loc o altercație de față cu Camille. Brusc, la intersecția care ducea spre strada noastră, n-am mai văzut-o. La început am crezut că-mi remarcase manevra și că fugise. Dar apoi, tremurătoare, fascinată, privirea mi s-a oprit asupra marelui felinar de la L'Étoile du Berger aplecat în afară, care strica linearitatea fațadelor.

La câțiva metri în fața mea, pe același trotuar, se afla un magazin de tablouri, în realitate, un bordel.

L-am depășit. Dacă în clipa aceea ar fi explodat totul, nu aș fi fost surprinsă. Annie se prostitua, tocmai înțelesesem acest lucru. Toate privirile trecătorilor se îndreptau asupra mea. Toate degetele mă arătau pe mine, iar gurile se schimonoseau. Zgomotele din jurul meu se modificau. Terminați, nu e vina mea! Ea a ales. Ar fi putut lua o altă decizie. Nu e vina mea. E a vieții. Nu am nici o vină. Ea a vrut să se prostitueze, e alegerea ei. Poate că are asta în sânge, nu în sânge, Camille, Dumnezeu... În trup.

Dar această stare de demoralizare, această culpabilitate nu a durat o oră. Cu aceeași violență cu care mă înfierasem, am început să jubilez, cu furie, ușurată mai mult decât oricând. De data asta se terminase! Se terminase cu adevărat! Nu mai era în măsură să îmi facă rău. Nu mi-o mai putea lua niciodată pe Camille. Din cauza mândriei de femeie, își pierduse mândria de mamă. Să vină într-o zi să-mi ceară copilul, am să știu eu cum s-o întâmpin, am să-i spun că nu poți fi mamă și târfa în același timp.

Iar Paul ar fi putut fugi cu o fică de muncitor, dar nu ar fugi niciodată cu o prostituată. Mai mult decât atât, eu prostituata nemților. *Nur für Offiziere*¹. L'Étoile du Berger fusese rechiziționat.

Cum se putuse coborî într-atât încât să intre aici? Când se plimbase prin jurul casei? Datorită tablourilor din vitrină care o atrăseseră? Știa oare unde pune piciorul, că avea să tragă perdeaua o vânzătoare în neglijeu? Și de ce nu, în fond? Își spusese când o văzuse. Trebuia să se resemneze. Să rămână aproape de Camille, de Louise, nu prea departe, și să se pună la adăpost. Iarna fusese grea. Să mănânce pe săturate, să nu aibă nevoie de haine și să profite de carbunele care probabil că nu lipsea aici, din grijă pentru clienți.

Întrucât nu mă mai temeam de Annie, deodată a început să-mi fie milă de ea.

În fiecare zi măturam orizontul cu privirea și în fiecare zi o vedeam postată pe undeva. În spatele unui copac, pe o bancă din depărtare, cu ochii mereu ațintiți asupra lui Camille. Ezitasem să mă întorc în Champs-Élysées, dar la ce bun?, în orice parc aș fi scos-o pe Camille la joacă, ea avea să ne găsească, știam asta. Oriunde m-aș fi dus, ne-ar fi urmat. Nu s-ar fi schimbat cu nimic lucrurile dacă plecam din Paris. N-ar fi scăpat-o niciodată din priviri pe Camille. Și nici un oraș, nici un sat nu m-ar fi protejat mai bine decât Parisul. Unele lucruri nu pot exista decât în capitală, ele fac problemele să dispară, le paralizează, stărpesc cuiburile de vipere. Trebuia să continui, să nu schimb cu nimic lucrurile. Annie se refugiase în prostituție și era important să n-o ajut să renunțe la ea plecând de acolo. Până la urmă m-am obișnuit să-i văd silueta bântuind spațiile din viața mea. Așa cum patrularea avioanelor germane

¹ Doar pentru ofițeri (germ.). (N. tr.)

îmi amintea zi și noapte că nici măcar cerul nu ne mai aparținea, patrularea lui Annie îmi amintea că fiica mea nu era pe deplin a mea. Dar nu-mi mai era frică de ea, nu putea face nimic în situația ei. Eram ca două inamice care caută la cealaltă, fără să găsească, călcâiul lui Ahile. De fapt, amândouă aveam același călcâi al lui Ahile și nici măcar nu ne puteam folosi de el altfel decât făcându-ne rău singure. Era Camille.

Înainte să descopăr că Annie se prostituează, nu le acordam nici cea mai mică atenție nemților. Treceam pe lângă ei, semeț, îi privisem deschizându-ne cuferele, luându-ne totul, impasibilă, mândră. Îmi alegeam ieșirile și prietenii în funcție de ceea ce eu numeam onoare și demnitate. Nu mă opuneam, nu, dar eram reticentă la extrem.

După aceea am acceptat să merg la petrecerile lor, la o expoziție a lui Arno Breker, la un concert la Palatul Chaillot, ba chiar am organizat și petreceri acasă. Înțeleg că pare inacceptabil, dar mi-era teamă, teamă ca Annie să nu se folosească de farmecele ei ca să se vâre pe sub pielea unui ofițer și să mi-o ia pe Camille. La un asemenea gest, trebuia să mă pot apăra. Și eu aveam nevoie de ocrotitori, de cunoștințe. Pentru a putea reacționa, a trebuit să capitulez. De dragul lui Camille, am trecut în tabăra inamicului. Dar de dragul lui Camille aș fi făcut orice. În câte nopți nu m-am trezit, gătită de dragostea față de acest copil, așa de vie, de tenace, încât nu mă mai lua somnul...

Paul nu a înțeles niciodată, iar eu nu m-am putut justifica niciodată. Cel puțin îi dădusem un motiv solid să nu mă mai iubească. Soția lui, trădătoarea. O colaboraționistă. Cum putusem să-i fac așa ceva? Tocmai lui, care în acest timp era prizonier. Îmi dădeam seama? Să pactizez astfel cu inamicul, același care o arestase pe Sophie. Și nici nu mi-era rușine? Nu-mi trecea niciodată prin minte că era vorba despre trădare?

Tocmai el să mă întrebe așa ceva!

Îl privisem cu răceală în ochi, pregătită în clipa aceea să ne spunem totul. Dacă voia să vorbim despre trădare, atunci să vorbim despre trădare. Dar el se plimba împrejurul meu, în culmea furiei, urmându-și ideea.

„Cu care dintre ei te-ai culcat? Sau poate au fost mai mulți?”

Cum îndrăzneam? Era în spatele meu. M-am întors, și cu elan, ca un resort de neclintit, l-am lovit așa de tare, așa de exact, de precis, fără nici cea mai mică ezitare, și mâna și-a atins obiectivul, de parcă trupul mi-ar fi calculat în toți acești ani amplitudinea acestui gest astfel încât el să-și atingă ținta, sigur și violent.

Paul se întorsese pe 20 august 1942. Camille avea puțin peste doi ani. Nu mă așteptam. Sunase telefonul. Era în Compiègne, tocmai sosise trenul lui. Vocea îi era deodată la fel de inimaginabilă ca dorința mea de a-mi relua viața alături de el. Înlocuirea¹ era de vină. Pierre Laval lansase această inițiativă care nu avea nici un rezultat, dar care mi-l adusese pe Paul înapoi. Un noroc, un ghinion pentru mii de oameni. Nu mă temeam de ea, în majoritatea cazurilor reveneau numai țărani. Mă obișnuisem cu gândul de a-l iubi și în absență și-i vorbeam adesea lui Camille despre el. Era figura tutelară care crea echilibru, cel de-al treilea unghi al triumphiului nostru, absentul, desăvârșitul, scuzabilul. Însă prezent, era imperfect, impardonabil. După revenirea sa, totul a devenit complicat. Vărsaserăm multe lacrimi amândouă, eu pentru că îl vedeam revenind în viața mea, Camille pentru că îl vedea apărând într-a sa.

— De ce a venit tata?

1 La Relève, măsură a regimului de la Vichy prin care s-a obținut eliberarea a 50 000 de prizonieri de război francezi, Franța urmând să pună la dispoziția Germaniei 150 000 de muncitori.

— Așa trebuie să fie, draga mea, un tată locuiește cu copilul lui, la fel ca mama.

— Nu. Patul mamei e al meu. Tata se întoarce în patul lui de la război.

E o plăcere așa de mare să dormi cu copilul tău. Trupurile sunt atât de relaxate știind că nu fac decât asta, dorm, și că nu riscă atacurile unui bărbat. Acceptăm cu dragă inimă atacurile unui bărbat fidel și uneori ne spunem că a fost bine, dar la acelea ale unui bărbat infidel închidem ochii și ne spunem că ne-am dori așa de tare să dormim sau să vomităm, nu știm prea bine care din ele.

Camille nu-l lăsa niciodată să se apropie, sub nici o formă. Mi se arunca în brațe imediat ce-l vedea apropiindu-se. Paul a suferit mult din cauza asta. Nu voia să meargă să se plimbe cu el, și când pleca de acasă, mâna micuță mă trăgea de fustă, animată de speranță:

— Tata plecat la război?

— Nu, draga mea, se întoarce astă-seară.

— Îmi plăcea mai mult Sophie.

Eram neliniștită. Revenise pericolul. Deocamdată îmi convenea refuzul lui Camille, dar până la urmă avea să se îmbuneze și totul avea să se lămurească între ei. Într-o bună zi, avea să accepte să meargă cu el să se dea în leagăn. Și ce urma să se întâmple când Annie, ascunsă pe undeva, avea să-i vadă împreună? Avea să se repeadă la Paul, să se arunce la picioarele lui, să-l implore s-o creadă, Louise era fiica ei. Paul avea să spună: „Care Louise?“, și Annie avea s-o arate cu degetul pe Camille, care se legăna prin aer cu picioarele când îndoite, când întinse și-și spunea că începe să i se pară drăguț tatălul, căci el o împingea mai sus pe cer decât mămica. Și atunci lui Paul avea să i se pară că Annie era așa de frumoasă, nu va vrea să asculte când ea îi va spune că lucrează la L'Étoile du Berger, nu va avea ochi decât pentru surâsul ei, care seamănă așa de tare cu al lui Camille.

Cum de nu-și dăduse seama mai înainte? Era evident. Și aveau să plece tustrei, ținându-se de mână.

Și mai existase și o seară sinistă. La câteva săptămâni după întoarcerea sa, Paul m-a anunțat în felul lui că trecutul nu murise.

— Azi am fost la Scară. Jacques o îngrijește cum se cuvine. E o idee bună că i-ai cerut să rămână acolo.

Atunci am știut ce întrebare urma. Aș fi putut-o formula înainte s-o aud, aproape cuvânt cu cuvânt.

— Ai vești despre Annie?

Așadar se dusese s-o caute. Îi rostise numele. Își făcuse din nou loc în ființa lui. Nu uitase. Faptul că trupul acestei fete fusese răvășit de sute de corpuri nemțești nu schimba cu nimic lucrurile. Îmi reveneau imaginile surprinse din spatele draperiilor; farmecul avea să acționeze din nou. Apoi, cu o naturalețe uimitoare, am spus:

— E măritată.

I-am servit și lui povestea cu duhovnica de război. Respinsese un iubit, trebuia să-l respingă și pe el, nu aveam ce altceva să-i spun. Să-l fac să creadă că iubea pe altcineva mi se părea cea mai bună cale să-l îndepărtiez de ea. Numai cei mai lipsiți de mândrie se agață de o inimă care îi aparține deja altcuiva, ceilalți renunță, iar Paul avea mândrie. Apoi m-am ridicat și m-am dus în odaia noastră:

— Apropo de Annie, mi-a cerut să-ți dau asta când te întorci. Uitasem complet.

I-am întins pistolul. Pentru prima oară l-am simțit stânenit, pentru prima oară trebuia să se justifice.

— Deringerul meu, îl pierdusem... ce mă bucur! Chiar mă întrebam unde e. Deci era, evident... în odaia fără pereți.

— Evident.

Întorcea micul pistol pe toate părțile, cântărind dovada despărțirii de Annie. Îl durea, încerca să înțeleagă, vedeam

bine. Și pe mine mă durea, după toți acești ani nu se sfârșise, încă mai trebuia să mă lupt. Se puteau întâlni oriunde, nu puteam controla totul, și cu atât mai puțin hazardul. Frica mă împresura peste tot și regretam că nu o uciseseam pe Annie.

Cu atât mai mult cu cât se dăduse verdictul. În timpul exodului, unele infirmiere își ucisese răniții pe care nu-i putuseră transporta. Urmărisem povestea de la început. Avocatul lor invocase „delirul colectiv” care pusese stăpânire pe Franța, delir în măsură, după părerea lui, dacă nu să scuze, măcar să explice acte nebunești, criminale. Iar magistrații îi urmăriseră concluziile, acordând circumstanțe atenuante, necondamnând infirmierele, niște ucigașe, decât la închisoare cu suspendare. Acesta fiind prețul, ar fi trebuit și eu să-i injectez lui Annie o doză mare de sedativ. Nu aș fi riscat nimic, iar azi aș fi fost pe pace. Dumnezeu, pace, nu pacea lui Christos, ci pacea sufletească, doar la atât aspiram, chiar dacă nu aveam conștiința împăcată.

Menghina strângea cu o forță aiuritoare. La câteva zile după această cină, am primit un telefon de la individul pe care îl plăteam să-l supravegheze pe Louis. Era colegul său, un anume Maurice, un băiat care era de treabă, dar care avea nevoie de bani și nu vedea nici un rău în a-mi spune că azi Annie reapăruse pe nepusă masă la oficiul poștal și că Louis avea un aer „tulburat”.

— Vă mulțumesc, veți găsi plicul la post-restant. Țineți-mă la curent dacă se revăd.

Nu putea fi o întâmplare. Annie urzea ceva. Nu apare așa, fără un motiv. Louis avea să descopere că îl mințisem, că nu era măritată. Aveau să vină și să mi-o ia pe Camille.

A doua zi, am primit încă un telefon.

— Bună ziua, doamnă.

— Da.

— Louis s-a despărțit de iubita lui. Mi-am spus că v-ar putea interesa.

— Te plătesc ca să aflu dacă prietenul dumitale o revede pe Annie, nu ca să-mi dai orice veste cât de mică. Nu încerca să profiți de mine.

Îi închiseseam pur și simplu.

Deci așa mergea? Imediat ce fata asta apărea pe undeva, toate celelalte erau măturate. Oare asta mă aștepta și pe mine dacă o regăsea și Paul?

Așteptam. În ciuda calmului aparent, știam că urma să aibă loc ultimul act, inevitabil. Nu-mi făceam iluzii, era liniștea de dinaintea furtunii, urma potopul. Trebuia să găsesc o soluție. Orice poveste are nevoie de un deznodământ, e în firea lucrurilor. Aveam senzația că sunt o santinelă pe zidurile unei cetăți, copleșită, și alergam de la un turn la altul, în nord, în sud, în est, în vest, căci nu voiam să mă surprindă inamicul. Trebuia să păstrez mereu un avans.

— Alo?

— Louis și Annie au luat cina împreună ieri-seară, au fost prinși după ora stingerii, dar au fost eliberați în dimineața asta. Tocmai au plecat de acasă, după ce au luat micul dejun. Alo? Alo?

— Da, sunt aici, dar grăbiți-vă, nu pot sta ore în șir la telefon.

— Annie locuiește pe strada Turenne, la numărul 17. E vânzătoare într-un magazin de tablouri. Nu-i așa că e o frumusețe?

— Asta e părerea dumitale, nu o informație. Spune-mi mai degrabă ce au făcut în noaptea asta.

— V-am spus, nu au văzut cât e ceasul și au fost prinși după ora stingerii.

Era fals. Îmi imaginam cum pregătesc o plângere împotriva mea, cum spun totul poliției. Aveau să vină și să mi-o ia pe Camille. Am închis. Poate că am ținut prea mult timp

mâna pe receptor în timp ce priveam revolverul Deringer, care era alături de celelalte arme din colecție pe perete.

— Cine era?

Paul stătea în cadrul ușii. M-am întors luându-mi brusc mâna de pe telefon.

— Nimeni.

Am văzut că nu m-a crezut. Puțin îmi păsa. Nu mai aveam timp. Trebuia să mă apăr, aveau să vină, să mi-o ia pe Camille. M-am dus în fugă să-mi iau mantoul.

— Unde te duci?

— La cumpărături.

— Dar trebuie să luăm prânzul cu familia Pasteau.

— Mă întorc până atunci.

Am plecat cu Camille. Cel mai important lucru era să nu mă despart de ea.

Nu înțelegeam. Annie nu locuia pe strada Turenne, la numărul 17, ci la L'Étoile du Berger. Trebuia să știu la ce să mă aștept. Atâta pagubă dacă mă trădam, dacă după descrierea care avea să-i fie făcută avea să mă recunoască, înnebunească de ea o doamnă cu o fetiță în brațe. Atâta pagubă dacă dădeam nas în nas cu ea. Nu exista acest risc, simțeam eu, și de asemenea că nu aveam mult timp la dispoziție să acționez.

— Bună ziua. Vreau să vorbesc cu Annie.

O femeie cu părul blond decolorat, cu haină de blană trăsesese perdeaua.

— Nu cunosc nici o Annie!

— Ba da, e o fată care lucrează aici.

— Numai fete lucrează aici, va trebui să fiți mai exactă. E drăguță fata dumneavoastră. Dacă afla mama ce-o să mă fac la vârsta asta, poate că m-ar fi...

Însă am întrerupt-o violent.

— Știu că Annie lucrează aici. Mi-a furat bani. Așadar fie o chemați imediat, fie o denunț căpitanului Schiller, un prieten,

și nu știu dacă e bine pentru reputația stabilimentului, asta dacă putem vorbi de reputație în cazul unui bordel.

— Bine, bine. Nu vă enervați așa, doamnă. N-am cum să vă ajut în privința banilor... Nu știu unde e Annie. Că vă vine să credeți au ba, a plecat ieri fără să mă anunțe, fără să-mi dea timp s-o înlocuiesc. Vă dați seama în ce bucluc mă vâără? Eu ce fac cu clienții fideli? Sunt așa de sensibili... Imediat ce se ivește ceva anapoda, o iau personal. Deja de ieri-seară, când le-am spus că nu e aici, m-au privit cu aerul bănuitor al ocupantului care se îndoiește de bunăvoința celui ocupat. Fata asta are să-mi dea bătăi de cap, parcă văd... Așa se întâmplă mereu, tocmai cele de care ne îndoim cel mai puțin ne...

Nu ascultasem continuarea. Începuse lupta, Annie se pusese în mișcare. Cum de-și găsisese curajul să se oprească? De ce? Pentru cine? Nu pentru ea, în orice caz, nu găsim niciodată curajul acesta pentru noi înșine. Pentru Louis? Cu siguranță. Pentru Camille? Eram sigură. Aveau să vină să mi-o ia pe Camille.

M-am dus la adresa indicată de informatorul meu. Pe strada Turenne, la numărul 17. La colțul străzii, era un mic vânzător ambulant de ziare. Nu avea treabă și l-am trimis să bată la fiecare ușă a imobilului. Misiunea mea îl lăsase fără suflu. Mai întâi era un cuplu bătrân. Îi deschisese bărbatul. Bătrâna era pe un fotoliu, într-un colț al camerei, cu un iepure într-o cușcă, care părea la fel de bătrân ca ei, de parcă nu s-ar fi putut decide niciodată să-l mănânce. În apartamentul celălalt, era o mamă cu trei copii, nu văzuse decât doi, desenau, dar cel de-al treilea o chema să vină să îl șteargă. Într-altul nu era nimeni, mă rog, nu i-a deschis nimeni. Apoi mai era un băiat cam grosolan care se părea că așteaptă pe cineva. Asta la etajul trei. Sus, era o fată frumoasă singură...

— Ce vârstă avea?

— Nițel mai mare decât mine. Mă rog, avea pieptul mai mare decât fetele de vârsta mea. În plus, era foarte drăguță, ba chiar a cumpărat un ziar de la mine. Așa măcar nu greșisem ușa degeaba, mi-a spus blând, și cu asta avea să-și ocupe timpul până să se ducă în grădină...

— E în regulă, mulțumesc, uite, pentru tine.

— La ultimul etaj, mai era un...

— E de ajuns, mi-ai spus ce voiam să știu, mulțumesc, micuțule.

Se dusesese să se așeze din nou la post, la colțul străzii, când m-am dus iar la el.

— Dă-mi și mie un ziar.

Cum să procedez? Îmi trebuiau foarfece și lipici. Puțin mai departe pe stradă, am găsit o dugheană de cizmar. Era de acord să mi le împrumute, dar trebuia să am grijă cu copilul, erau foarfece pentru piele, foarte ascuțite. Vă mulțumesc, domnule, sunteți foarte amabil...

Dar trebuia să mă mișc repede. Annie avea să plece la grădină în scurt timp.

În așteptarea raportului micului vânzător ambulant, mă ascunsesem în pivnița imobilului. Ușa era deschisă, așa era obiceiul din vremea alarmelor, și m-am întors acolo. Cum-părasem de la cizmar o rățușcă cu roțile ca să-i dau de lucru lui Camille, dar, desigur, o interesa ceea ce făceam eu și mă împiedica să mă mișc pe cât de repede voiam. Dar reușisem totuși să termin la timp.

Pândeam plecarea lui Annie. Când silueta ei s-a făcut nevăzută, am urcat la etajul patru, la apartamentul din stânga palierului, așa spusese micul vânzător. Am strecurat foaia pe sub ușă și m-am rugat ca băiatul să nu fie dintre aceia care confundă stânga cu dreapta. Planul atârna de un fir, asemenea tuturor planurilor.

Am luat un taxi. Nu aveam prea mult timp să mă întorc acasă. Într-o jumătate de oră, aveam întâlnire în grădină,

dar ea nu știa încă, de data aceasta avea să fie o întâlnire în toată puterea cuvântului.

— Arată-i lui tata rățușca ta cea nouă, draga mea.

— Nu.

— Ba da. Tata știe să facă rățuștele să vorbească.

— Nu, el nu știe să facă pe nimeni să vorbească. Nici măcar el nu vorbește.

Ajunsă acasă, îmi schimbasem bluza și-mi luasem o pălărie neagră. Paul lucra în biroul său și am așezat-o pe Camille cu rățușca pe canapea în fața lui. Priveam Deringer-ul, care se alăturase din nou celorlalte arme din colecție pe perete.

— De fapt n-am să fiu acasă la prânz. Mă duc la cimitir. Nu pot s-o iau pe Camille, nu e un loc potrivit pentru ea.

— Dar ce te-a apucat de te duci acum la cimitir? Nu suferă amânare?

— Nu, nu suferă amânare.

— Și eu cum mă descurc cu ea? O să plângă.

— Dacă nu închizi gazeta ca să te joci un pic cu ea, sigur că o să plângă.

În clipa aceea ne-a întrerupt Camille.

— Mama tăiat gazeta.

Mi se făcea rău.

— Și tata poate să taie gazeta. Vrei?

— Nu.

I-am lăsat pe amândoi, unul urla, celălalt era mut și descumpănit. „Mama tăiat gazeta.” Din fericire încă îi lipseau câteva cuvinte din vocabular ca să mă poată denunța. E scurtă perioada în care le putem ascunde totul copiilor. Fir-ar! Uitasem să iau o batistă.

M-am așezat pe o bancă și am așteptat-o pe Annie. Eram sigură că avea să vină înaintea mea, palidă și neliniștită văzându-mă singură și îmbrăcată complet în negru. S-a

petrecut totul cum îmi imaginasem. Se apropiase cu pas grăbit, cu glasul pierit.

— Unde e? Unde e Louise?

O privisem. Aveam să pot? Și am început să spun, rece și cu glas nesigur. Acum se juca totul.

— Aseară am lăsat-o în biroul lui Paul, singură, dar nu mult, cât să mă duc să caut o vestă...

— Unde e?

— ...mi se părea că are mâinile reci. La vârsta asta copiilor li se răcesc iute mâinile, le îngheață chiar. Când coboram scara, am strigat-o, dar nu mi-a răspuns. Nu eram prea neliniștită, așa fac deseori copiii, nu răspund întotdeauna când te aud. De fapt așa fac și oamenii mari...

— Încetați odată, spuneți-mi unde e Louise.

— ...era întinsă pe jos, cu pistolul Deringer lângă ea. Probabil că-l luase de pe perete să se joace cu el. Îi curgea sânge din abdomen... A murit, Annie, Louise a murit. Probabil a apăsat pe trăgaci și glonțul a nimerit-o în abdomen. Nu înțeleg cum e posibil, nici o armă din colecție nu a fost niciodată încărcată, niciodată.

În clipa aceea, am ridicat ochii spre Annie și am văzut că se temea să înțeleagă. Chipul ei semăna cu minciuna mea, sângele i se scursese din corp. Nu știu câte secunde a rămas înmărmurită lângă mine. Apoi a urlat, ca un animal rănit de moarte, și a luat-o la fugă.

Nu-mi fusese teamă că am să-i port ghinion lui Camille, Louise era cea care murise.

Nu-mi pot decât imagina ce s-a întâmplat apoi, dar trebuie să se fi întâmplat cum prevăzusem eu.

Se întorsese la ea acasă. Unele suferințe se oblojesc pe stradă, într-un bar, dar nu și cea cauzată de moartea unui copil. Trebuia să se arunce pe patul ei, pe podea, să se ghemuiască într-un colț, dar trebuia neapărat să se întoarcă acasă.

Strada Turenne, numărul 17. Etajul al patrulea, în stânga.

Când a trecut pragul, a călcat pe o foaie. Își coborâse privirea din reflex, și tot din reflex citise. Nu pusesem foaia într-un plic, căci nu ar fi avut curajul să-l deschidă. Nici nu o îndoiesem, căci nu ar fi avut curajul s-o despăturească.

Nu-i lăsasem altă soluție decât să-mi citească literele lipite.

NU E FRUMOS CĂ AI SECRETE
CINE ÎI VA SPUNE NOULUI IUBIT
CĂ SE CULCĂ CU O TÂRFĂ

Nu-i mărturisise lui Louis, eram sigură de asta. Spunem tot adevărul când suntem siguri că oamenii aceia nu vor reveni, dar pe el nu voia să-l piardă. Riscul murdăriei, al dezgustului pe care îl poate provoca prostituția nu e niciodată asumat cu un tânăr precum Louis. Nu ar înțelege că s-a compromis astfel în acești ultimi doi ani. Numai un om „copt” poate lua în calcul posibilitatea de a scoate o femeie din această situație, ba chiar cu o anume plăcere, cu bucuria, umbrită de durere, de a smulge un premiu altor bărbați. Un băiat tânăr ca el are atâtea femei proaspete și pure la dispoziție încât nu ar mai sta la discuție.

Scrisoarea aceasta avea s-o lase pe Annie pradă unei deznădejdi cumplite. Nu avea să se gândească la mine, erau deja ani de zile de când nu mai interveneam în viața ei. Scrisorile de denunț erau așa de răspândite în perioada aceasta încât oricine putea fi autorul. Un fost client, o colegă rivală, o iubită părăsită a lui Louis. Răzbunarea nu era a mea.

Poate că o singură ceartă ar fi fost de ajuns să rezolve lucrurile cu Louis. Poate nici măcar o ceartă, doar o explicație. Dar tocmai aflase o dramă și avea să privească totul

ca pe o dramă. Louise murise, iar dacă Louis afla că se prostituează nu va mai vrea niciodată să audă de ea, iată ce-și spusese.

Voiam s-o asaltez din toate părțile, s-o sufoc prin intermediul oamenilor pe care îi iubea. Să-i distrug viitorul luminos, în momentul în care nu se simțise niciodată mai aproape să-l atingă. Știam că această împrejurare ar fi propice declanșării unei tragedii, unui gest necugetat. Ca un copil căruia îi smulgi cu brutalitate mașinuța, păpușa pe care dădeam semne că vrem să i-o dăruim. Furie. Urlete. Sfârșitul lumii. Louise. Louis. Totul se năruia în același timp.

De restul s-a ocupat ea, singură. A plecat din cameră, și-a luat bicicleta, a pedalat până la Nuisement și s-a aruncat în iaz.

Abia a doua zi de dimineață am aflat, când Jacques mi-a telefonat de la Scară ca să-mi spună că Annie se înecase și că-i fusese descoperit cadavrul.

Nu știu cine i-a spus lui asta, căci cadavrul nu i-a fost niciodată găsit. Zvonurile din sat sunt de nepătruns, sunt precum telefonul fără fir de-a care îmi cerea Camille să ne jucăm în copilărie. Nu știi niciodată începând de la cine se deformează adevărul.

Nu premeditasem cu adevărat această crimă. Eu voiam doar să găsesc calea prin care s-o îndepărtiez definitiv, foarte rapid. Am riscat totul. O cunoșteam bine. Trebuia s-o împing spre ultimul ei refugiu, să ghicesc cele mai mici tresăriri sufletești care până la urmă s-o facă să-și piardă stăpânirea, s-o fac să se prăbușească, să orchestrez toate evenimentele, să le fac să se acumuleze pentru a o distruge.

Trebuia s-o atac din toate părțile, cu toate armele, ca să nu vadă altă scăpare decât moartea. Manipularea psihologică este o armă ca oricare alta, nici mai bună, nici mai rea, dar în orice caz singura care înlesnește crima perfectă. În așa

măsură, încât chiar și eu eram aproape convinsă că nu sunt responsabilă de moartea ei. În final, poate că aveam dreptate.

Stările sufletești nu au intervenit decât după aceea, ca la război, de parcă sentimentul urgenței le înăbușea pe toate celelalte, lăsând loc numai rațiunii pure și eficace, acțiunii. Stările sufletești au intervenit cu timpul, îndepărtarea, calmul și oglinzile, în care mă privesc ca oricare altă femeie, dar nu din aceleași motive. Mă scrutez adesea, surprinsă încă de faptele mele din trecut, eu, care nu fusesem niciodată în stare să încropesc vreo minciună în familie, nici măcar una micuță. Poate că sunt ca acci recidiviști despre care se vorbește numai de bine până când se regăsesc confrunțați cu aceeași situație și săvârșesc o nouă crimă. În anumite împrejurări, foarte exacte, o trăsătură se dezvăluie, după care adoarme la loc, imediat ce împrejurările s-au schimbat.

Dar, când vorbesc despre „stări sufletești“, lucrurile se opresc aici, deoarece nu am avut niciodată nici remușcări, nici sentimente de culpabilitate. Îmi spun în continuare că ei m-au împins să comit aceste fapte, Paul și Annie. Am fost întotdeauna de părere că trădarea îți dă toate drepturile din lume.

Nu i-am spus niciodată lui Paul că Annie s-a sinucis. El ar fi vrut să creadă că o făcuse de dragul lui, și astfel povestea lor ar fi rămas veșnică, minunată, romanțioasă. La fel și suferința lui. Eu voiam să fie trivială, vulgară, de rând. Annie plecase cu altul, trebuia să creadă el. Și astfel nu aveam să-mi creez cea mai rea dușmană, o moartă, pe care o puteam mereu înlocui, dar pe care niciodată nu o puteam egala.

Paul nu a bănuیت niciodată adevărul.

Nici în legătură cu Camille. În orice caz, nu mi-a vorbit niciodată despre asta. Și trebuie să fi trăit cu această cumplită durere, pe măsură ce treceau anii, aceea de a regăsi

femeia pe care o iubise în fiica sa, acum perceptibil, acum imperceptibil, ca o fantomă pulsatilă care se înstăpânise acolo unde nu ar fi trebuit s-o facă niciodată. Să-și vadă amanta în fiică... insuportabilă suprapunere.

Nu trebuie să credem că nu au fost zile în care formam o familie frumoasă, căci au fost, multe chiar. Am avut și noi parte de bucuriile noastre, profunde, sincere, de hohotele noastre de râs, contagioase, sărbătorești.

Și apoi s-a născut Pierre, minunată înseninare a vieții noastre. Pierre e fiul meu. Fiul meu și al lui Paul.

Când am aflat că sunt însărcinată, am strâns-o pe Camille în brațe, de parcă ea ar fi făcut dragoste cu mine și mi-ar fi dăruit acest copil. Existenței ei i se datora totul, știam. Fără ea, Pierre nu ar exista, sunt sigură, avusesem acest copil pentru că nu-l așteptasem, cum li se întâmplă multor femei „sterpe“.

Dar au mai fost și eforturile lui Paul și apoi recidivele sale.

Se luase de băutură.

Nu am vrut niciodată să-mi mărturisesc faptul că toate se legau, dar așa era. Nu a uitat-o niciodată pe Annie. S-a lăsat ucis în războiul din Indochina. Copiii au suferit mult, iar eu infinit mai mult decât aș fi crezut. Astăzi, Camille a devenit o tânără fermecătoare, plină de viață, pasionată. Nu întotdeauna de viață, ci de meseria ei, în mod indiscutabil. E editoare. Când mi-a spus că așteaptă un copil, am vrut să cred că îmi vorbește despre o nouă carte.

Dar deodată, după toți acești ani ușor scrijeliți de stări sufletești, toți demonii mei s-au retrezit la viață, instantaneu, neschimbați.

Fusesem atât de proastă încât să cred că poți scăpa de o faptă ca a mea.

Formidabila frică de naștere izbucnise din nou, neschimbată și furioasă.

Nu pot trăi din nou ceea ce am trăit. Nu mai am vârsta necesară, iar minciuna mea capătă brusc un nou chip. Până atunci, privea o singură persoană, pe Camille.

Nu mi-am imaginat niciodată că minciuna îmi va supraviețui. Prin natura ei, o minciună e menită să fie dată în vileag, demascată, nu să devină un adevăr definitiv, de nezdruncinat, neîndoios, adevărul ființelor umane care vor exista și care nu vor avea cum să afle. Nu pot dezrădăcina toți acești oameni în facere. Pentru a trăi cu adevărat, oamenii trebuie să știe de unde se trag, și, când văd unde a ajuns Camille, sunt sigură.

Atunci, dacă mi se întâmplă ceva, iar în ziua aceea veți afla, vă cer să-i povestiți totul lui Camille. Sunteți singurul care o poate face. Știu cât de dificil poate părea, dar considerați-o ultima mea dorință. Vă rog. Spuneți-i totul. Fiți cinstit. Chiar și lucrurile cele mai rele, chiar și cele mai urâte fapte ale mele. Povestiți-i despre mama ei, despre mamele ei. Și, mai ales, nu vă dați osteneala să-i spuneți cuvinte drăguțe, cuvinte de mângâiere. Nu vă scuzați, nici pentru mine, nici pentru dumneavoastră, nu aveți nimic să vă reproșați și, în orice caz, nici o scuză nu va fi pe potriva durerii ei, poate chiar a urii ei. Dar nu vă faceți griji, sunt sigură că va ieși cu bine din asta, fiica mea e puternică, de nezdruncinat. Ca mama ei. Iar dacă șovăie, acest copil pe care îl așteaptă o va împiedica să se năruie, aveți încredere în mine. Spuneți-i cât o iubesc, vă rog. Adio, domnule. Adio, tinere. Și iertați-mă.

Totul era limpede, oribil, dar limpede. Odată isprăvită povestea, mama dumneavoastră s-a ridicat și a plecat. Am privit-o pe când se îndepărta. Avea pasul moale al oamenilor copleșiți, dar drept, ca al celor care știu unde se duc. Știa ce avea să facă, sunt sigur. Această povestire era punctul final al vieții ei. Nu aș fi putut face nimic ca s-o împiedic.

Am stat la biroul meu toată noaptea, înnegrind paginile acestui caiet de școlar pentru a retranscrie cu fidelitate tot ceea ce îmi spusese. Aveam senzația că fusesem din nou purtat în trecut, când, la masa mea de triere, învățam pe de rost scrisorile compromițătoare înainte de a le distruge și când, noaptea, pășind pe tălpile mele de fetru, găseam adresa celor cărora le erau destinate pentru a li le recita.

Louis

Am îndoit din nou foaia. Am trântit portiera mașinii în urma mea și am pornit spre biserică. Mi-o închipuisem mai mare. Era alungită, strâmtă și joasă. Era complet din lemn, ca o cabană, cu excepția turlei clopotului, acoperită cu tăblițe de ardezie. Nu era impresionantă, dar era frumoasă. M-am apropiat.

Din interior răzbătea muzică. Aș fi preferat să fiu singură. În prag, blândețea infinită a luminii m-a liniștit, la fel și șirurile de bănci goale. Am intrat. Un singur dreptunghi de lemn, o navă, o strană, fără naos lateral și fără etaj. Statuia Sfântului Rocus era acolo, în spatele unui vitraliu, iar bunul său tovarăș, câinele, îi ridică pelerina ca să-i arate rana. Era apă în agheasmatar. Proaspătă. Mi-am lăsat degetele să zăbovească pe frunte, înainte de a încheia vag semnul crucii.

În fața mea, aproape de altar, un bărbat cânta la orgă. Îl vedeam din spate, era un preot. Nu era în sutană, dar gulerul alb nu lăsa loc de îndoială, nici felul în care cânta, mi se părea mie, profund religios.

Am făcut câțiva pași spre el, după care m-am dat înapoi. Îl priveam pe acest om care își plimba degetele pe clape, gâtul lui mare, părul cenușiu, bogat. Deodată l-am recunoscut.

Și acest miros ca de lemn al tămâii pe care îl răspândeau scrisorile și pe care nu reușeam să-l identific.

Și „Orarul confesionalului” scris de mână pe o foaie lipită pe ușa grea de lemn, acel R de tipar printre literele mici de mână, acest scris care îmi dăduse viața peste cap.

Era chiar el. Louis.

Brațele i-au înțepenit brusc pe clape și muzica s-a sfârșit. Oare simțise că îl privește cineva? Am ieșit. Oare se întorsese? Am pornit mașina.

Louis avusese atâta grijă să nu dau de el, așa că am să-i respect dorința, mai ales acum, când știu totul.

„Totul era cum trebuie”, spusese el cu ani în urmă, când s-a îndrăgostit de Annie chiar în această biserică, când era și ea cu spatele. Louis merita să-l lăsăm în pace. Împovărându-l cu spovedania ei, mama îl forțase să se afunde din nou în amintiri. Nu vreau să i le readuc și eu în memorie prezentându-mă. Nu am să-i impun, fizic, o oarecare asemănare cu această femeie pe care a iubit-o atâta.

Priveam biserica pe când se îndepărta în oglinda retrovizoare, biserica aceasta unde mama venise să-și liniștească conștiința, să caute un mesager. Caietul era deschis pe scaunul de lângă mine. Scrisul lui Louis și cuvintele mamei. Implacabile. Simțeam volanul cum îmi atinge ușor pânțele, copilul. Mama omorâse pentru mine și se omorâse pentru el.

„Avea pasul moale al oamenilor copleșiți, dar drept, ca al celor care știu unde se duc. Știa ce avea să facă.” Mama știa că avea să accelereze în această curbă și că nu avea să frâneze. Cu siguranță e curba în care au murit părinții ei. Drumul pe care o luase nu era unul din traseele ei obișnuite. Într-un final, mama făcuse la fel ca tata. Câți oameni se sinucid astfel în „accidente” pentru a-și scuti apropiatii de sentimentul culpabilității?

O luasem pe drumul care mergea de-a lungul lacului, iar apa se întindea cât vedeai cu ochii. Mă gândeam fără încheiere la

cadavrul lui Annie, care se odihnea undeva, pe fund. Lacrimile mi se scurgeau pe obraji și am oprit mașina. Reciteam caietul și toate frazele sale mă gătuiau. Pierre, frate, vei spune în continuare că eram preferata mamei... De-ai ști cât mi-aș fi dorit să fiu fiica ei. Apa lacului răspândea reflexile cerului. Deodată, un nor întunecos s-a plimbat pe suprafața apei. Am ridicat ochii din caiet. Oare era Doamna Lacului, mi-o aducea pe Annie pe brațe? Nu, era un stol de cocori. Poate mii, de parcă toți profetii din univers se adunaseră deasupra mea. Evoluau prin aer, maiestuoasă coregrafie, fără un coregraf al păsărilor. Și eu eram o pasăre migratoare, fusesem nevoită să migrez de lângă mama. Mamă, de ce nu m-ai ținut lângă tine?

Un mic avion se apropia de locul în care parcasem, ateriza. Mă săturasem de pământ. Cerurile, cerurile în care de acum să-lăsuiau toți cei pe care îi iubeam. M-am dus la aeroclub. Pilotul mă îmbia. Un sfert de oră? O jumătate de oră? O oră. Nu puteam visa la un ghid mai bun, el cunoștea lacul ca pe propriul lui buzunar. „Formidabil”, am spus în timp ce mă ajuta să urc. Șapte luni, e în regulă, nu riscam să nasc în aer. Sigur avea să fie un băiat. Un viitor pilot! Poate...

Priveam apa pe când se îndepărta. Era magnifică, imensă și magnifică. Mă simțeam așa de singură. Nu aveam să reușesc. Pilotul vorbea în cască, îmi arăta locul cutare întinzând brațul, locul cutare: biserica din Nuisement, biserica salvată cu pereți din grnzi de lemn... Cunoșteam povestea asta, mulțumesc.

„Priviți lumina!” Pilotul îmi arăta cerul la apus zugrăvit în culorile focului. Avionul lua altitudine. Mi-am lăsat casca să cadă pe umeri. Nu mai voiam să-l aud, în timp ce stăteam cu caietul de școlar strâns la piept. Copilul meu se mișca mult și îmi treceam mâna peste pânțele să-l liniștesc. Avionul lua altitudine, frazele dănțuiau, și, ușor, totul se lumina. Priviți lumina.

Paul spusese:

„fie!

*dacă pentru a fi un soț demn de acest nume
crezi că trebuie să mă culc cu fata asta*

am s-o fac

dar o singură dată, înțelegi“

Paul știa ce avea de făcut

în ziua stabilită, se întorsese mai devreme de la redacție,
intrase în salon, fără să șovăie:

„haide!“

fără să-i arunce o privire lui Elisabeth

nu era loc de amânări

nu se întorsese

fără să se îndoiască o clipă că Annie îl urmează

intrase în odaia fără pereți, primul

aici nu se punea problema de galanterie

în fața lui

între șevalete și mirosurile tari de vopsea,

un pat

se întoarce, ochii îi clilesc des

înaintează spre draperia grea dinaintea lui

o dă la o parte și deschide fereastra din spate

să intre aerul

se așază în față

cum are obiceiul să se așeze

în fața șemineului din salon

îi place lui să stea în picioare

asa îi place lui Paul

deodată, muselina albă, draperia dublă

iese pe fereastră și plutește domol

fixată de sus

ochii lui Paul devin ficși atunci

și vorbește

dar e agresiv

situația aceasta îl scoate din minți

mai ales fata aceasta,

care i-a vârât în cap această idee lui Elisabeth

nu știu la ce te aștepți

dar nu are să se întâmple nimic între noi

vom sta câteva minute

și apoi am să ies

tu ai să aștepți înainte să mă urmezi

chipurile cât să te aranjezi puțin

atunci o liniște de plumb s-a așternut peste odaie

singura ușurime venea dinspre perdea

care plutea dinaintea ochilor lui Paul

după câteva minute

Paul pornise spre ușă ca să iasă

înainte de a se întoarce, rău,

aruncând câteva amenințări

pentru ca Annie să nu-i spună totul lui Elisabeth

Paul închisese ușa în urma lui

și se întorsese în salon

s-a postat în fața șemineului
locul lui, fie vară, fie iarnă
Elisabeth îl privea
cum privești un trădător fidel propriilor lui tabieturi
fără să se gândească o clipă măcar
că dacă îi rămăsese fidel unui tabiet
ea era acela
era 9 aprilie
suporturile pentru lemne de foc erau goale
afară ardea soarele

pe 9 mai, Paul, care număra zilele
a anunțat-o pe Elisabeth că Annie nu este însărcinată
se gândea să se oprească acolo, că nu mai avea nimic de
adăugat
nu se aștepta să-i pună întrebări

„de unde știi?”

Paul a fost tulburat câteva clipe
cât să se revadă în odaia fără pereți
în picioare în fața perdelei care plutește, plutește,
plutește

*„dacă Annie nu este însărcinată, prinde perdeaua odăii
în fereastră
astfel, seara, când ajung pe alee
am să văd perdeaua
și atunci am să știu și am să-ți pot spune
am căzut amândoi de acord în această privință
după ce... mă rog, înțelegei...
odată ce am terminat”*

Paul mințea
tocmai inventase acest cod
această complicitate
pentru a justifica de unde știa
că Annie nu era însărcinată

dacă nu ar fi tulburat-o această veste
Elisabeth ar fi remarcat că, în dimineața aceea,
Paul nu mai stătea în fața șemineului
cum îi era obiceiul
ci că stătea în picioare aproape de fereastră

Elisabeth ar fi înțeles că,
din acest loc neobișnuit
Paul pândeia sosirea lui Annie pe alee
ca să-i iasă înaintea pe hol
și să-i spună despre perdea
să nu-i trădeze

*„am anunțat-o pe Elisabeth că nu ești însărcinată,
i-am spus de povestea cu perdeaua, că ai prins-o în fereastră
ca să mă anunți”*

poate că Paul o prinsese pe Annie de braț ca s-o rețină
îi făcuse semne ca să înțeleagă
dar Annie scăpase din strânsoarea lui
fără să întârzie pe hol mai mult
decât în alte dimineți
o ține întruna cu tutuiala lui demnă de dispreț
cu morga asta plină de răutate
Annie îl detesta pe omul acesta
ea știa deja că Elisabeth nu va renunța
ea îi cunoștea soția mai bine decât el
atunci, pe tonul cel mai stăpânit

*„sunt de acord
sunt de acord să continuăm
până reușim“*

să-l contrazică pe acest bătăran
și să aibă din nou loc întâlnirea
să-l pună pe acest arogant la locul lui
să-l tutuiască și ea
Paul fusese uluit de acest afront
clipea iute
ieșise

dacă Paul știa că Annie nu era însărcinată
nu era datorită unei perdele prinse
pur și simplu nu se întâmplase nimic
prima oară între el și Annie
în odaia fără pereți
dar iubirea și perspicacitatea nu merg niciodată mână în mână
și Elisabeth a crezut întotdeauna contrariul

datorită cărui gest?
cărui cuvânt?
cărei tăceri?
s-au plăcut Paul și Annie
numai ei știu
clipa aceea în care au început să se iubească
în care minciuna lui Paul a sfârșit prin a deveni adevăr
și perdeaua de muselină albă, codul lor
complicitatea lor

când îi spiona pe amanți
în poziții infecunde
Elisabeth nu le surprinsese niciodată cuvintele rostite pe ton
scăzut

furia ei că nu le putea prinde
îi ascunsese esențialul
șoaptele lor, în singurătate
tulburătoare, suspecte
de ce trebuiau să-și șoptească?
ei, care se presupunea că sunt singuri

Elisabeth trebuie s-o fi auzit
această dovadă invizibilă
a întâlnirilor pe care ea nu le bănuia
acest obicei
pe care îl păstrau amanții de la celelalte întâlniri
de la întâlnirile din restul săptămânii
căci sâmbetele nu le mai erau de ajuns
de la întâlnirile în care nu erau singuri
în care era și Elisabeth la Scară

când, seara, ajungea pe alee,
perdeaua odăii fără pereți era prinsă în fereastră
și flutura ușor
în aerul de afară
era semn că în noaptea aceasta
amanta își așteaptă amantul

privește lumina

*„Louis pedala plin de furie
iazul era la numai câteva sute de metri
trecând prin fața Scării
încetinise, din reflex
a căutat bicicleta lui Annie pe undeva
sprijinită de un zid
dar nu era nici un semn de viață
doar perdeaua unei odăi*

*care flutura scuturată de vânt
înghițită de ușa vitrată
ca o nălucă*

doar perdeaua unei odăi
care flutura scuturată de vânt
înghițită de ușa vitrată
semn că amanta își așteaptă amantul

Annie nu murise

piatră-hârtie-foarfece

APĂ

cadavrul lui Annie nu a urcat niciodată la suprafață

Annie nu murise

totuși, Jacques îi spusese lui Elisabeth
că fusese găsit cadavrul

zvonurile din sat sunt de nepătruns
nu știi niciodată începând de la cine se deformează adevărul
Elisabeth ar fi trebuit să-și dea seama

Jacques, ocupat poate să întindă
câteva curse pentru iepuri, să taie lemne
o văzuse pe Annie aproape de iaz
aruncându-și bicicleta pe jos
umplându-și buzunarele cu pietre
și lăsându-se să alunece în apă
în locul cel mai periculos

alergase cât de iute
îi permitea piciorul bolnav
se aruncase în apa noroioasă
nu o mai vedea
în sfârșit, după multe minute
simțise corpul lui Annie
greu de la pietre
o scosese

și o dusese la Scară

Annie delira

repetă fără încetare
atunci Jacques se supusese
în ciuda frigului
deschide fereastra
deschide fereastra
deschide fereastra

și perdeaua își reluase fluturarea din vremea iubirii
în care amanta își aștepta amantul

Annie nu murise

și Elisabeth descoperise brusc acest lucru, într-o zi
la baza scării apartamentului meu
pălise brusc

silueta aceasta în curte
ar fi recunoscut-o dintr-o mie
când a urcat, mă strânsese tare de braț
nu mai era așa de mic ca în vremea în care mergeam la teatrul
de păpuși
de nezdruncinat ca mama ei
Elisabeth avea dreptate
nu ar fi avut nici un rost să meargă în alt parc
Annie nu-și pierduse o clipă fiica din ochi

își cedase locul de mamă
dar avea să și-l revendice pe cel de bunică
nașterea acestui copil ar fi aruncat totul în aer
Elisabeth știa
și nu mai avea forța să lupte
trebuia să dispară și să lase loc
atât îi mai rămânea

Annie nu-și pierduse o clipă fiica din priviri
din spatele ochiului de geam
îmi făcuse cu mâna
în timp ce privea perdeaua cum flutură
îmi spusese
că ultimul supraviețuitor al unei familii
nu face niciodată obiectul scrisorilor de condoleanțe

Annie nu-și pierduse niciodată fiica din ochi
din spatele geamului gheretei ei de portar
îmi făcuse cu mâna
mama nu murise
avea să-mi dea înapoi puloverul astă-seară

privește lumina

Bibliografie

Asemănarea cu persoane și evenimente reale este exactă datorită acestor valoroase lucrări:

Henri Amouroux, *La Grande Histoire des Français sous l'Occupation*, Robert Laffont, 1977.

Asociația turistică Amis du Lac à Sainte-Marie-du-Lac și Asociația culturală și turistică Der-Chantecoq din Giffaumont, *Disparition et renouveau en bocage champenois, Réservoir Marne du Lac du Der-Chantecoq*, Folklore de Champagne.

Pierre Audiat, *Paris pendant la guerre*, Hachette, 1946.

Marcel Aymé, *En attendant, Le passe-muraille*, Gallimard, 1943.

Baudry de Saunier, *Le Mécanisme sexuel. Education sexuelle*, Flammarion, 1930.

Georges Benoît-Guyod, *L'Invasion de Paris*, Les Editions du Scorpion, 1962.

Robert Brasillach, *Notre avant-guerre*, Godefroy de Bouillon, 1998.

James de Coquet, *Le Procès de Riom*, Librairie Arthème Fayard, 1945.

Auguste Debay, *Hygiène et physiologie du mariage. Histoire naturelle et médicale de l'homme et de la femme mariés. Hygiène spéciale de la femme enceinte et du nouveau-né*, E. Dentu, 1885.

Cécile Desprairies, *Paris dans la Collaboration*, Seuil, 2008.

Cécile Desprairies, *Ville lumière, années noires*, Denoël, 2008.

Maja Destrem, *L'Été 39*, Famot, 1976.

Alfred Fabre-Luce, *Journal de la France 1939-1944*, Fayard, 1969.

Jean Galtier-Boissière, *Mémoires d'un Parisien*, La Table Ronde, 1963.

Hervé Le Boterf, *La Vie parisienne sous l'Occupation*, France-Empire, 1997.

James Lord, *Giacometti*, Nil Editions, 1997.
Josette Louis-Seurat, *Les Eglises champenoises à pans de bois*, Dominique Guéniot, 1997.
Marie-Florence Massias, *De Chantecoq à Gallotanca*, Dominique Guéniot, 2002.
Jacques Marseille, Régis Bénichi, *Les 100 dates de la France en guerre*, Perrin, 2004.
Pierre Miquel, *L'Exode 10 mai-20 juin 1940*, Plon, 2005.
Edouard de Pomiane, *Cuisine et Restrictions*, Corrêa, 1940.
Georges Simenon, *Le Soi-disant M. Prou ou Les Silences du manchot*, radiodifuzat în 1942.
Dominique Veillon, *La Mode sous l'Occupation*, Payot, 1990.
André Zucca, *Les Parisiens sous l'Occupation*, Gallimard, 2008.

Expoziții:

Poșta în timpul războiului. Extraordinara viață de zi cu zi a francezilor în timpul războiului. 1870-1945 (Muzeul Poștei).
Atelierul lui Alberto Giacometti (Centrul Pompidou).
Luvrul în timpul Ocupației (Muzeul Luvru).

Mulțumiri

Acest roman nu ar fi existat niciodată fără iubirea mea și nici fără copilul meu. Fără iubirea mea, care m-a privit în liniște în timp ce lucram înainte de a deveni, la momentul potrivit, un cititor de excepție. Fără copilul meu, care a sosit în viața mea când aveam nevoie de el.

Acest roman nu ar fi existat niciodată fără părinții mei, care m-au susținut dintotdeauna, cu atât mai mult cu cât profesia de scriitor nu era o profesie pentru ei.

Fără fratele meu, pentru o discuție aparte, pe terasă.

Fără prietenii mei, care, an după an, nu au încetat să mă întrebe: „Cum merge cu romanul?”

Fără Barnabé, care, într-o seară, a vrut să-i spun povestea aceasta.

Fără Vanille, mereu plină de amabilitate.

Fără Ludy, fără Elsie, care îmi permit să lucrez cu inima împăcată.

Îi mulțumesc lui Laurent Theis, lui François George și lui Bruno Gaudichon că au știut așa de bine să povestească Istoria.

Le mulțumesc, de asemenea, lui Olivier Orban și lui Isabelle Laffont că m-au primit la editura lor. Îi mulțumesc lui Muriel Beyer pentru sfaturi.

Dar, mai presus de toate, acest roman nu ar fi existat niciodată fără Charlotte Liebert-Hellman, prima care a avut încredere, înainte de a porni alături de mine, așa de experimentată, pe acest drum.

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

În colecția **Raftul Denisei** au apărut

Ismail Kadare, *Amurgul zeilor stepei*
J.M. Coetzee, *Viața și vremurile lui Michael K*
John Cowper Powys, *Cercul nebunilor*
Subcomandante Marcos, Paco Ignacio Taibo II, *Morții incoerozi*
Sara Gruen, *Apă pentru elefanți*
Niccolò Ammaniti, *Cum vrea Dumnezeu*
Zeruya Shalev, *Viața amoroasă*
Madeleine Thien, *Certitudine*
Lesley Downer, *Ultima concubină*
Irvin D. Yalom, *Minciuni pe canapea*
António Lobo Antunes, *Ordinea naturală a lucrurilor*
Jay Parini, *Ultima gară*
Yasunari Kawabata, *Vechiul oraș imperial*
Jeanette Winterson, *Sexul cireșilor*
Daniel Kehlmann, *Eu și Kaminski*
Richard Ford, *Ziua Independenței*
Douglas Coupland, *Miss Wyoming*
Pablo Tusset, *În numele porcului*
Kate Morton, *Casa de la Riverton*
Teru Miyamoto, *Brocart de toamnă*
Amos Oz, *Rime despre viață și moarte*
Yukio Mishima, *Zăpada de primăvară*
Steve Sem-Sandberg, *Ravensbrück*
Janice Y. K. Lee, *Profesoara de pian*
Cormac McCarthy, *Drumul*
Kurt Vonnegut, *Puscăriașul*
J.M. Coetzee, *Jurnalul unui an prost*
Jennifer Johnston, *Bărbatul de la gară*
Herta Müller, *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*
Hong Ying, *K. Artă iubirii*

R.C.L.

DEC. 2016

AA6

Scrittoarea franceză Hélène Grémillon s-a născut în 1977 la Poitiers. După studii de filologie și istorie, se lansează în presă (lucrează pentru *Le Figaro* și *L'Avant-scène cinéma*) și în regia de scurtmetraj. În 2010 debutează cu romanul *Confidentul* (*Le confident*) – o poveste în care pasiunile și întâmplările dramatice se înlanțuie pe fundalul tulbure al Franței amenințate și apoi ocupate de naziști –, în aceeași măsură un mare succes de public și de critică. Cartea, tradusă până în prezent în 27 de țări, a fost distinsă cu cinci premii importante în Franța și cu Euregio-Schüler-Literaturpreis (2013) în Germania. În 2012, Hélène Grémillon își publică cel de-al doilea roman, *La Garçonnière*, care se bucură de același succes.

ISBN 978-973-689-749-8

Foto copertă © Stokkete | Dreamstime

Un adevărat fenomen editorial, romanul de debut al scriitoarei franceze Hélène Grémillon a devenit bestseller imediat după apariție, în 2010, fiind tradus până în prezent în 27 de țări. *Confidentul* a fost încununat în Franța cu numeroase premii, printre care Lauriers Verts de la Forêt des Livres – Prix du Premier Roman (2010), Prix Palissy (2011), Prix Emmanuel Roblès (2011), Prix Montalembert (2011) și Prix Jeune Talent Littéraire des Clubs de Lecture Saint-Germain-en-Laye (2011), în Germania primind Euregio-Schüler-Literaturpreis (2013).

Paris, 1975. După tragicul accident în care-și pierde mama, tânăra editoare Camille Werner descoperă printre misivele previzibile un plic ciudat. În el, o scrisoare de câteva pagini, relatând întâmplări din copilăria unor necunoscuți. O eroare a poștei, sau poate o scăpare a expeditorului anonim, crede Camille. Dar primul plic e doar începutul unui șir de scrisori care, filă cu filă, deapănă povestea a două iubiri imposibile și a nenumărate vieți sfărâmate. Încetul cu încetul, Camille înțelege că teribila taină pe care vrea să i-o împărtășească autorul anonim o privește chiar pe ea. În acest roman, care are suflul marilor istorisiri, Hélène Grémillon asociază pasiunea cu suspansul psihologic, într-un admirabil stil literar.

„Pe cât este povestea de complexă, pe-atât de fluidă și palpitantă este lectura. Talentul izbitor al lui Hélène Grémillon este evident din acest prim roman – stil, precizie a informației istorice, suspans care durează până la ultimul paragraf. Cât despre personajele principale, ele sunt vii, imprezvizibile și, mai al

Bibliothèque et Archives nationales du Québec

475, boulevard De Maisonneuve Est

Montréal (Québec) H2L 5C4

238

„*Confidentul* aruncă o privire plină de înțelegere și înțelepciune asupra naturii umane, a existențelor în care adevărul și minciuna se împletesc, a situațiilor-limită când dragostea și frica se dovedesc în același timp izbăvitoare și criminale. Cartea nu-i va dezamăgi nici pe cititorii esteți, care vor descoperi frazele armonioase și pline de finețe ale autoarei redând exemplar vocile eroinelor.“

Le Point

„O memorabilă
zentată într-o gr

Bibliothèque et Archives nationales du Québec

3 2002 5223 3141 0

ozie și vină, pre-
re virtuozitate.“

Kirkus Reviews